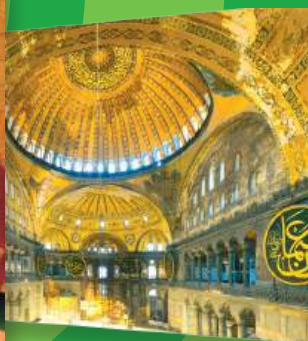

Гене́за

НОВА УКРАЇНЬКА
ШКОЛА

ОЛЕНА ГАЙДАМАКА, НАТАЛІЯ ЛЕМЕШЕВА

МИСТЕЦТВО

8
КЛАС

ЖИВОПИС • ГРАФІКА • СКУЛЬПТУРА • ФОТО • АРХІТЕКТУРА • ЛІТЕРАТУРА • МУЗИКА • ХОРЕОГРАФІЯ • ТЕАТР

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика *Михайла Вербицького*
Слова *Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Олена Гайдамака, Наталія Лємешева

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 8 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
«ГЕНЕЗА»
2025

УДК 7(075.3)
Г15

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2025 № 347)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Відповідає модельній навчальній програмі
«Мистецтво. 7–9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти
(авт. *Гайдамака О. В., Лемешева Н. А.*)

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

Вислови думку, дослідди,
обговори

Подивись відео

Послухай

Виконай

Твори на дозвіллі

Робота з додатковими
джерелами інформації

Інтерактивний електронний додаток до підручника
<https://faino.school/>

Усі матеріали інтерактивного електронного додатка
розміщено на відкритому ресурсі
<https://cutt.ly/PeBYfbIO>

Гайдамака О. В.

Г14 Мистецтво : підруч. інтегр. курсу для 8-го кл.
закл. заг. серед. освіти / Олена Гайдамака, Наталія
Лемешева. – Київ : Генеза, 2025. – 144 с.

ISBN 978-617-8468-10-1.

УДК 7(075.3)

ISBN 978-617-8468-10-1

© Гайдамака О. В.,
Лемешева Н. А., 2025
© «Генеза», оригінал-макет, 2025

Дорогий восьмикласнику! Дорога восьмикласнице!

Перед тобою книга, що відкриє двері в чарівний світ мистецтва минулих епох.

«Все тече, все змінюється», – казав давньогрецький філософ Геракліт. І справді, світ постійно перебуває в русі: змінюються суспільства, народжуються й зникають міста та країни. Саме так твориться історія людства.

Щоб краще осмислити цей безперервний процес, учені 18 століття поділили історію на великі періоди, кожен із яких має свої унікальні риси. Вони виокремили три основні етапи: добу античності, що охоплює історію Греції та Риму; власний час назвали «новим»; а проміжний період – від падіння Західної Римської імперії у 5 столітті до епохи Відродження та Реформації (кінець 15 – початок 16 століття) – отримав назву «середні віки», або «середньовіччя».

Тож у цьому навчальному році ти ознайомишся із всесвітньо відомими шедеврами епохи античності, середньовіччя, Відродження та нового часу, пізнаєш особливості художніх стилів, що панували в мистецтві різних епох: романського, готичного, бароко, класицизму, романтизму, реалізму.

Сприйняття та інтерпретація кращих зразків світового мистецтва допоможуть тобі усвідомити роль мистецтва в житті, навчитися висловлювати своє ставлення до творів, а відтак – мати власну думку не тільки щодо творів мистецтва, а й щодо явищ навколишнього світу та життя суспільства.

Рубрики підручника збагатять твої уявлення про світові шедеври, створені в певному художньому стилі («Видатна пам'ятка»), висвітлять досягнення мистецьких епох, дадуть змогу розширити свою обізнаність у сфері мистецтва («Мистецька грамотність»), самовиразитися у практичній мистецькій діяльності, перевірити рівень власних досягнень у царині мистецтва («Перевір свої досягнення»). Сподіваємося також, що ти отримаєш справжнє емоційне задоволення, знайомлячись із мистецтвом різних епох та художніх стилів.

Тож рушаймо в цікаву, пізнавальну й розвивальну подорож світом мистецтва!

З повагою
авторки

ВСТУП

Що вирізняє українців з-поміж інших народів? Нині впізнаваними у світі є державні символи: Державний Гімн, Державний Герб та Державний Прапор України.

Ще візитівкою нашої країни є самотутні твори майстрів (розпис, вишивка, одяг, писанкарство, гончарство та ін.), музичний фольклор тощо. Усе це – складники тисячолітньої традиційної культури, витoki якої сягають ще часів неоліту, до прикладу, гончарство. Вони несуть інформацію про український народ (етнос), є його своєрідним кодом.

Сьогодні ми дедалі частіше спостерігаємо використання народних (етнічних) мотивів у сучасному житті. У мистецтві та дизайні цей напрям відомий як «етнічний стиль».

Гурт **ОНУКА – ОЗЕРНА** (<https://cutt.ly/CemPOkxl>).

Гурт **Go_A.** – Калина (<https://cutt.ly/HemPP1q3>).

Святослав Вакарчук. «Обійми мене» (кавер у виконанні грузинського гурту «Браво», <https://cutt.ly/UemPSb3E>, німецьких співаків, <https://cutt.ly/eemPFn6h>).

Степан Чарнецький. «Ой у лузі червона калина» (у виконанні іноземних співаків, <https://cutt.ly/8emPKgoC>).

Які етнічні мотиви простежуються в композиціях сучасних рок-музикантів? Які нові акценти зазвучали в каверах відомих українських пісень? Чому, на твою думку, іноземні виконавці виконали ці пісні? Які етнічні / національні «повідомлення» несуть зображення на світлинах?

Стиль одягу – це прояв нашої індивідуальності. Він відображає вподобання, спосіб життя та внутрішній світ людини. За зовнішнім виглядом можна дізнатися чимало: про характер, смаки й навіть настрій.

Про що може «розповісти» стиль одягу твого друга чи подруги: чи відповідає він його / її характеру?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. *Стиль* – сукупність характерних ознак, особливостей, властивих чому- або кому-небудь. У побуті ми можемо виділити *стиль певної людини* за характерною манерою поводитися, говорити або одягатися. В історії може йтися про *стиль доби* як сукупність ознак, характерних для певного проміжку часу. У мистецтві *художній стиль* – це сукупність ознак, які характеризують мистецтво певної доби. Або індивідуальна манера художника / музиканта / актора (*стиль митця / мисткині*) з притаманними його / її виконанню засобами виразності, творчими прийомами, що склалися у процесі творчої діяльності.

Поміркуй, як ти опишеш стиль доби сучасної України. Наведи приклади сучасних музикантів, акторів / актрис тощо, які, на твою думку, мають власний особливий стиль. Спостерігай за своїми друзями й подругами. Чи має хтось із них свій індивідуальний стиль, у чому він проявляється?

Марія Приймаченко. Молодий левчик

Артоб'єкт у Києві

Українська земля подарувала світу цілу плеяду митців та мисткинь з особливим і неповторним *авторським стилем*. Наприклад, унікальні фантастичні образи звірів, птахів, рослин Марії Приймаченко ще в минулому столітті підкорили світ і сьогодні продовжують надихати інших митців на творчість.

Поміркуй, чи збережено художній стиль Марії Приймаченко у творах сучасних митців та мисткинь. Що є характерним для нього (образи, засоби художньої виразності тощо)?

Видатна пам'ятка

Трипільська кераміка

Сьогодні весь світ знає про Україну й незламний дух нашого народу. Втім, недостатньо відомо, що ми – одна з націй, коріння якої сягає прадавніх цивілізацій світу. На території нашої країни знайдено давні поселення, яким понад десять тисяч років, а вік «Королевської стоянки» на Закарпатті оцінюють у майже мільйон років. Наша культурна та історична спадщина – справжня перлина європейської історії. І ми маємо чим пишатися та ділитися відкриттями про минуле України з усім світом!

Прадавня **трипільська культура** – унікальне явище в історії людства. Майстерно виготовлена кераміка дивовижної краси, різноманітні форми й орнаменти, великі поселення на берегах річок, прямокутні хати з розписаними стінами – усе це головні ознаки цієї культури. Існувала вона понад шість тисяч років тому (!) саме на території сучасної України: на Київщині (с. Трипілля), Черкащині (с. Тальянки, неподалік Умані), Вінниччині (с. Буша) та в інших регіонах. Уяви, вже в ті часи трипільці мали великі поселення з одно- і двоповерховими будівлями, створювали майстерні керамічні вироби, плавили мідь і виготовляли з неї знаряддя праці та прикраси. А ще вони володіли ткацтвом, завдяки якому вдягалися майже по-сучасному – в одяг з тканин (а не зі шкіри), виготовлених на ткацькому верстаті або плетених гачком.

Орнаменти трипільської кераміки – не просто прикраса, а візуальна інформація про світогляд і цінності людей того часу. Поміркуй, про що свідчить «сюжет зростання колосу», «хвили» або «драбинки від землі до неба», «знаки сонця» або «Всевидячого ока» в розписах посуду та будинків. Доведи або спростуй, що трипільській кераміці притаманні ознаки художнього стилю. Поміркуй про спільні риси традиційної української хати та будинку давніх трипільців.

Будинки трипільців. Реконструкція

Видатна пам'ятка

Мабуть, ти неодноразово бачив / бачила на світлинах чи по телебаченню цей неймовірно гарний ювелірний виріб – скіфську Золоту пектораль. Це унікальна нагрудна прикраса скіфського царя 4 століття до н. е. Її вага – 1150 г, діаметр – 30,6 см. Золоту пектораль вважають найбільшою археологічною знахідкою 20 століття. Цей шедевр світового мистецтва було знайдено на території сучасної України (на Дніпропетровщині, поблизу м. Нікополь).

У мистецтві скіфів, войовничого кочівного народу, який перебував на землях сучасної України понад 2000 років тому, відобразилися їхні світобачення й цінності. Зокрема, те, що скіфи брали участь у боях, полювали й розводили тварин. Тому закономірним є домінування в мистецтві скіфів анімалістичного жанру, так званого «звіриного стилю» – зображення реальних і фантастичних тварин у русі, фізичній та емоційній напрузі.

Опиши свої враження від зразків мистецтва скіфів (<https://cutt.ly/hemP0jWT>). Що свідчить про високий рівень майстерності давніх ювелірів? Чи підтверджує «звіриний стиль» свою назву? Поясни.

«Скіфський олень» – спеціальний приз Київського міжнародного кінофестивалю «Молодість» – присуджується кінематографістам за видатний особистий внесок у розвиток світового кіномистецтва. Вислови свої припущення, чому саме цей образ було обрано.

Пращурами українців були різні народи, які в давнину жили на території сучасної України. Серед них – трипільці, скіфи, сармати, кіммерійці, фракійці, хозари, татари, праарійці та багато інших. Кожен із цих народів залишив свій слід у нашій історії: у мистецтві, мові, традиціях та культурі загалом. Саме з цього поєднання впливів поступово формувався український народ.

Українці мають унікальну матеріальну та духовну культуру, власну мову, особливий спосіб мислення (ментальність) і славу багатовікову історію.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Неймовірні, технічно складні й дуже цікаві витинанки Миколи Теліженка сповнені змістами, думками митця про наших пращурів. Він писав: *«...Відчуваєш себе творцем, і який ти світ на цьому чистому папері витнеш, такий і ти сам, такий і світ, що ти будувати...»* Які світи створив художник? Вислови свої думки та ставлення до його творів.

2. Міфічний звір Семаргл (Съмарьглъ) – напівсобака, напівптах – божество пантеону божеств Русі-України, що є охоронцем Світового дерева, символом озброєного добра.

Разом з однокласниками та однокласницями обговоріть зображення. Що воно вам нагадує? Із чим у вас асоціюється вислів «озброєне добро»?

Юлія Котлярова. Семаргл

За бажання вивчи та виконай пісню «Ми – молодь України» (музика Віталія Вініченка, вірші Тетяни Князевої, <https://cutt.ly/9rstK578>).

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

1. Разом з однокласниками та однокласницями організуйте флешмоб до пісні Артура Железняка та Маші Лічі «Ми з України» (колективна діяльність, <https://cutt.ly/semPGKzZ>): придумайте рухи, опрацюйте колективне виконання; продумайте одяг (костюми), реквізит (можливо, з дотриманням певного стилю). Презентуйте флешмоб.

2. Створи ескіз для оздоблення одягу за мотивами трипільського чи скіфського мистецтва (*художні матеріали на вибір*).

ПРОЄКТ

Групова робота. Теми проєкту (на вибір): «Український стиль у моєму житті»; «Український стиль у світі: українське в тренді»; «Від глибини віків: видатні пам'ятки давнини на території України»; «У поєднанні традицій і сучасності» тощо.

Для виконання дослідження:

- об'єднайтеся у групи;
- оберіть тему проєкту чи запропонуйте свою;
- розподіліть обов'язки в групі для різнобічного дослідження і розкриття теми (добір матеріалів, аналіз, узагальнення, систематизація інформації, формулювання висновків);
- оберіть форму подання проєкту;
- підготуйтеся до захисту проєкту і відповідально проведіть його;
- проаналізуйте, чи все вдалося у процесі створення та презентації проєкту;
- обговоріть, які емоції та почуття вас охоплювали під час роботи над проєктом.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як ти розумієш поняття «стиль» – у житті, побуті, мистецтві? Наведи приклади.
2. Як проявляються етнічні риси в сучасному житті й мистецтві?
3. Опиши мистецькі перлини давніх часів, знайдені на території сучасної України? Як сучасні митці та мисткині зберігають спадщину наших пращурів?

«Мистецька скарбниця». Українська нація – давня і сучасна, має глибоке історичне коріння та унікальні культурні надбання. Протягом навчального року ти ознайомишся з ними, вивчаючи різні художні стилі й традиції. Записуй свої враження в щоденник, роби фото, відео чи аудіозаписи. Наприкінці семестру або навчального року поділися своїми відкриттями з однокласниками, рідними або друзями. Твій погляд – важливий крок у збереженні й поширенні української культури!

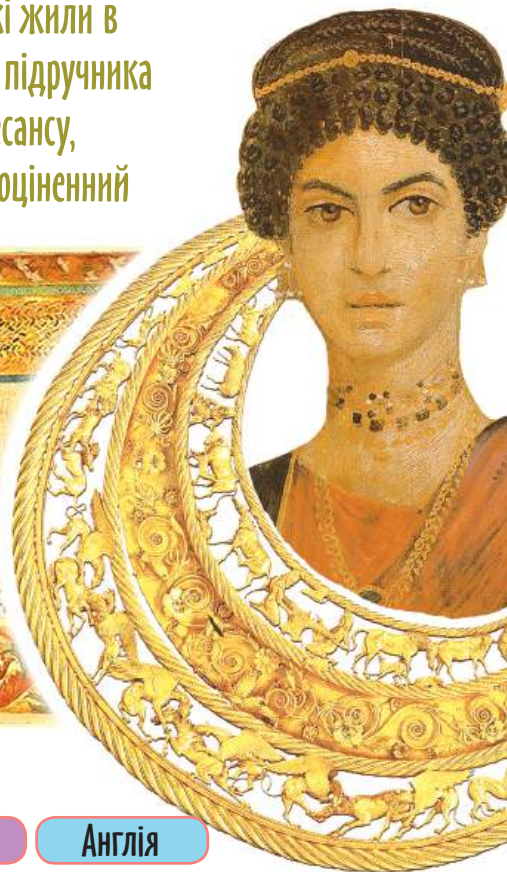

РОЗДІЛ І

Мистецькі образи античності та середньовіччя

Мистецтво завжди було відображенням світогляду людей, які жили в різні часи, їхніх емоцій і прагнень. Завдяки першому розділу підручника ти здійсниш захопливу подорож у часі від античності до Ренесансу, ознайомишся з шедеврами великих майстрів, які зробили неоціненний внесок у розвиток мистецтва.

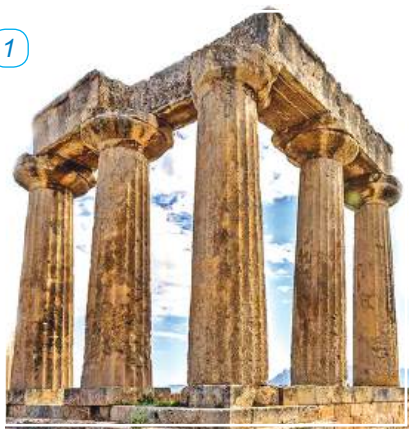

	Україна	Італія	Франція	Німеччина	Англія
1000	візантійський	романський	романський	романський	романський
1100	романський	готика	готика	готика	готика
1200	готика	ренесанс	ренесанс	ренесанс	ренесанс
1400	ренесанс				
1500					
1600					

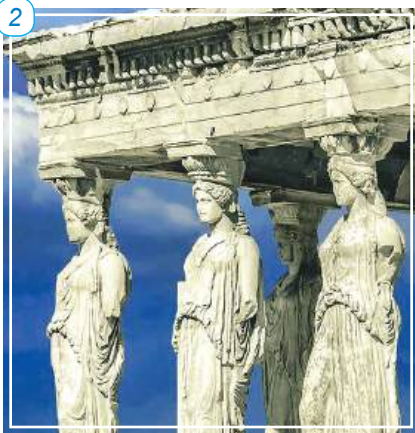
ГАРМОНІЯ ТА ДОСКОНАЛІСТЬ ЕЛЛАДИ

1

Храм Аполлона у Коринфі. Греція, Пелопоннес

2

Портик каріатид. Ерехтейон. Афінський акрополь

Поміркуй над еталоном краси людини у давніх греків. Порівняй давні й сучасні еталони чоловічої та жіночої краси. Скульптури динамічні чи статичні? Поясни. Запропонуй свою реконструкцію рук статуї «Венера Милосска».

3

Пергамський вітмар: екстер'єр (<https://cutt.ly/akiS1LI>)

4

Фрагмент рельєфу Пергамського вітмаря

5

Мирон. Дискобол

6

Агесандр. Афродіта (Венера Милосска)

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Для архітектурних споруд Давньої Греції характерні збалансованість композицій та рівновага їхніх частин. Храми ставили на високих уступчастих платформах, так званих *стилобатах*. Оформленню екстер'єру храму надавали великого значення: *фронтони*, *фризи* та інші плоскі поверхні будівель багато оздоблювали рельєфами, верхні частини споруд розфарбовували в червоний та синій кольори; широко використовували позолоту. Колони були не тільки конструктивними складниками храму, а, залежно від *ордеру*, створювали відповідне емоційне враження від споруди, впливали на загальний характер архітектурного образу: строгий, вишуканий тощо. У давньогрецькій архітектурі сформувалися три класичні ордери, які й досі застосовують: *доричний*, *іонічний* та *коринфський*.

Храм Зевса в Олім্পії. Реконструкція

Доричний

Іонічний

Коринфський

Порівняй архітектурні ордери (<https://cutt.ly/VeWsKB0Y>). Досліди архітектуру населеного пункту, в якому ти живеш. Чи успадковано в сучасних будівлях досягнення давніх греків? Які типи архітектурних колон можна спостерігати? Який з ордерів використовують частіше?

Важливу інформацію про життя давніх греків – від буденних домашніх занять, спортивних змагань на Олімпійських іграх до вшанування богів – доніс із глибини тисячоліть вазопис. Багатство творчих ідей, гармонія форм і кольорів – усе це засвідчують зображення на глиняних вазах.

Як зображено людей у вазописі? У чому закономірність кольорових поєднань розписів і тла? Про що можна дізнатися із зображень? Що свідчить про високу майстерність вазописців і керамістів у Давній Греції? Поцікався різновидами форм давньогрецьких посудин. Чи трапляються подібні форми в нашому побуті?

Кілік

Кратер

Амфора

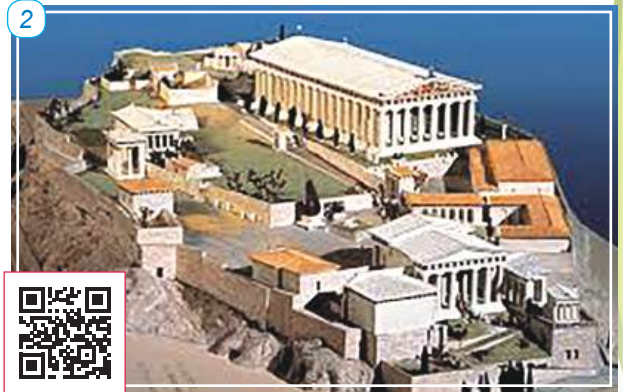

Лекіф

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Міста античного світу зазвичай розташовувалися біля високої скелі, на ній же зводилася цитадель, що мала назву «**акрополь**». Афінський акрополь – пам'ятник великої давньогрецької культури з глибини тисячоліть, музей просто неба. Це місце було серцем Давньої Греції, її святиною та гордістю. Час, війни та стихії руйнували його, а люди відбудовували знову. І нині тільки мовчазні камені є свідками тих подій.

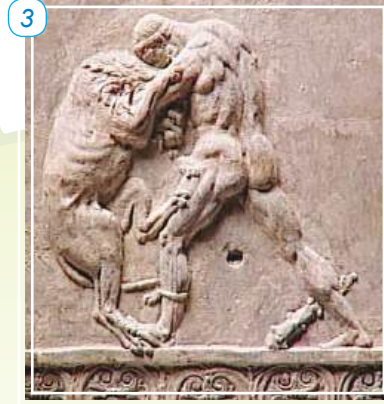

Афінський акрополь. 1 – Сучасна світлина; 2 – реконструкція (<https://cutt.ly/Reb3n6aD>)

Знання з яких наук (геометрії, математики, фізики тощо) були потрібні грецьким митцям і майстрам для спорудження та оздоблення храмів? Поясни свої міркування щодо вислову Гіппократа: «*Життя коротке, мистецтво вічне*». Як це підтверджує мистецтво давніх греків? Чому людство трепетно зберігає їхню тисячолітню мистецьку спадщину?

2. Поцікався (пригадай) міфом про перший подвиг Геракла. Поміркуй, чому саме цей момент митці відтворюють найчастіше. Про що він свідчить? Якими представлено його головних персонажів у творах образотворчого мистецтва давніх греків? Схарактеризуй і порівняй їх.

Геракл та Немейський лев.

1 – Лісіпп. Скульптура (копія); 2 – амфора; 3 – рельєф. 1 ст. н. е. (оригінал)

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Варіант 1. Створи ескіз трафарету для декорування речей, стін будівель тощо (туш, гуаш).

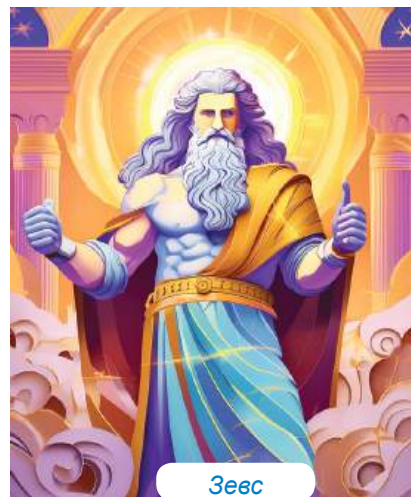
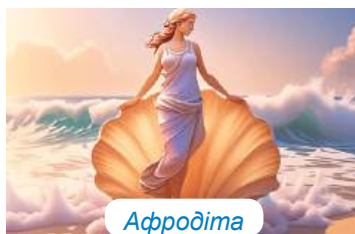

Чекліст творчої роботи:

- Намалюй відповідний лінійний малюнок для трафарету і виріж його.
- Щоб трафарет швидко не зіпсувався, переведи малюнок на вологостійкий матеріал (*пергамент, поліетилен, тонкий пластик* тощо).
- Гострими ножицями або канцелярським ножом виріж трафарет. Щоб не відгиналися його гострі кути, закріпи їх скотчем.

Варіант 2. Поекспериментуй зі створенням зображень олімпійських богів за допомогою ШІ, наприклад, Adobe Firefly <https://firefly.adobe.com/>. Щонайперше напиши промпт – підказку для ШІ:

- визначи ШІ його роль (наприклад, Ти – художник) і цільову аудиторію (для кого / чого творимо контент);
- чітко, без двозначностей та загальних фраз сформулюй завдання;
- за потреби використовуй ланцюжок промптів для доповнень / уточнень задуманого.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У чому особливість мистецтва Давньої Греції?
2. Як у давньогрецькому мистецтві відображено цінності людини того часу?

За бажання:

- досліді, які давньогрецькі шедеври архітектури та скульптури ввійшли до семи чудес світу;
- переглянь матеріали ВШО «8 клас. Мистецтво. Мистецтво Античності: Давня Греція (урок 2)».

ГАРМОНІЯ ТА ДОСКОНАЛІСТЬ ЕЛЛАДИ

Музика в Давній Греції посідала особливе місце в житті людей. Адже це (за уявленнями греків) – мистецтво богинь муз, яке служило вихованню душі.

Музика звучала і на театральних виставах, де декламація змінювалася співом хору, і під час народних свят, і в повсякденні. Як відомо з давніх джерел, музика греків була одноголосною, ноти позначали буквами. Грецькі поети не декламували свої вірші, а співали їх. Але, на жаль, до нашого часу дійшло лише кілька уривків давніх пісень та гімнів.

Що тобі відомо про Аполлона, бога натхнення і покровителя мистецтв, та муз – покровительок талантів, мистецтв і наук? До яких видів мистецтва належать подані зображення?

*Аполлон
з лірою*

*Терпсіхора,
муза танцю*

*Мельпомена,
муза трагедії*

*Талія,
муза комедії*

*Ерато, муза
любовної поезії*

Музиці надавали державного значення. Для вільних громадян грецьких полісів навчання музичного мистецтва, його теорії, естетики, прийомів виконання на музичному інструменті було обов'язковим складником громадянського виховання та освіти. Один раз на п'ять років у середині літа в Афінах відбувалося всенародне свято – Великі Панафінеї. У ньому брали участь не тільки громадяни Афінської держави, а й безліч гостей. Святкове дійство включало спортивні, кінні та музичні змагання. В останніх змагалися між собою співаки-солісти, хори, інструменталісти, автори віршів і пісень.

На дозвіллі досліди, які мистецькі змагання відбувалися в Афінах, Дельфах, Спарті та інших полісах Давньої Греції. Яку роль відігравала музика в давній Спарті?

Послухай твір грецького композитора Вангеліса «Мефодей» (Mythodea), що звучав у храмі Зевса в Афінах. Твір виконали автор, London Metropolitan Orchestra та хор Національної опери Греції зі 120 голосів. Схарактеризуй музику. Вислови свої враження. Поцікався іншими творами музиканта.

Вангеліс. Мефодей (Mythodea): музика для місії NASA на Марс (<https://cutt.ly/WkiLbnG>).

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. З Давньої Греції «прийшло» до нас багато музичних жанрів:

- *ода* – урочисті піднесені пісні на честь події чи героя;
- *рапсодія* – твори народних поетів і співаків (рапсодів, аедів, кіфаредів), що оспівували подвиги героїв у героїчні періоди грецької історії;
- *елегія* – ліричний твір, часом журливого змісту;
- *гімн* – пісня-благання, звернена до богів. У гімнах того часу було три частини: заклик до божества, міф про нього, молитва з проханням про допомогу.

Гімн Аполлону (реконструкція твору. 2 ст. до н. е., <https://cutt.ly/aeb4Gjsx>). Кімберлі Стіл (Kimberly Steele's). Гімн Аполлону (<https://cutt.ly/ueb3W8IX>).

Зображення музиканта на посуді

Порівняй музичні твори. Назви відомі тобі сучасні гімни, окресли їх музичні характеристики. Вислови міркування щодо важливості відновлення та збереження спадщини предків. Опиши музичні характеристики жанрів, коріння яких сягає в мистецтво Давньої Греції. Пригадай, як іменували мандрівних музикантів в Україні.

Музика в Давній Греції була переважно вокальною. Основне призначення інструментів полягало в супроводі співу. Улюбленими інструментами греків були струнні щипкові: формінга, ліра та кіфара. Серед духових були поширені сиринга (флейта грецького божества Пана) і авлос (інструмент, подібний до гобоя). Простий і подвійний авлос застосовувалися переважно в театральній музиці, для супроводу танців та гімнастичних змагань.

Музичні інструменти Давньої Греції (<https://cutt.ly/RkfgqLg>, <https://cutt.ly/0eb4Lj6W>).

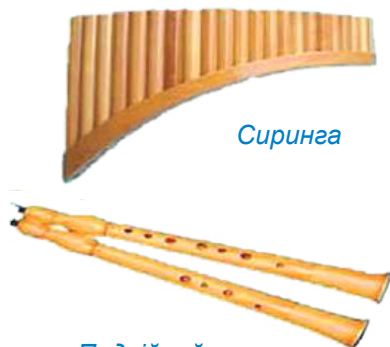
Саундтрек до к/ф «Зоряні війни» на давньогрецьких інструментах (<https://cutt.ly/ceb4XcmB>).

Схарактеризуй тембри давньогрецьких музичних інструментів. Які сучасні музичні інструменти вони нагадують (зовнішній вигляд, тембр)? Які музичні інструменти зображено на розписах та скульптурах?

Ліра

Сиринга

Подвійний авлос

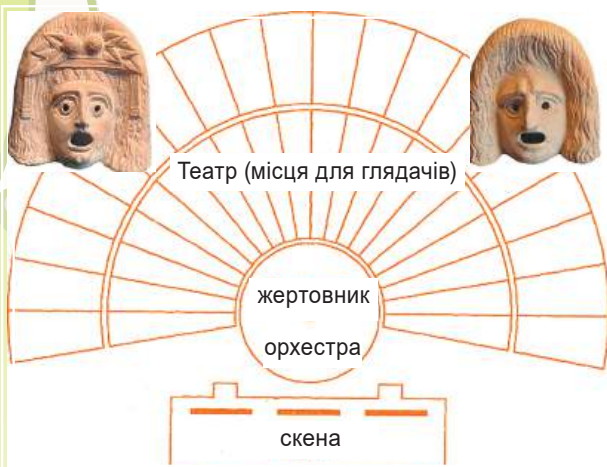
Кіфара

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Театр Діоніса в Афінах

1. Театр у Давній Греції був важливою державною установою і своєрідною «школою» громадян. У ньому часто порушувалися актуальні події та проблеми громади, а також питання виховання молоді, особливо в комедіях. Трагедії, як правило, використовували міфологічні сюжети, але через ці міфи просвічували важливі суспільні явища того часу.

Театральні споруди будували просто неба великих розмірів (наприклад, афінський театр уміщував 17 000 глядачів!). Основні частини театру: *орхе́стра* (майданчик, де грали актори-чоловіки, розміщувався хор і жертovníк богу Діонісу); *театр* (місце для глядачів); *скена* (споруда, розташована позаду орхе́стри, де перевдягалися актори; її художньо оформлювали як декоративне тло для гри).

Актори виступали в масках, які відтворювали стать, вік, суспільне становище, моральні якості й настрої особи, яку зображували. Вони носили взуття з високими підшвами (котурни), високі головні убори й довгий одяг.

Порівняй античний (<https://cutt.ly/deb4BgIP>) і сучасний театри. Поміркуй, чому завдяки театральним творам ми можемо дізнатися про важливі цінності громадян грецьких полісів. Схарактеризуй образи муз, які опікувались театральним мистецтвом (с. 16).

2. У Давній Греції активно розвивалася музична теорія. Значний внесок у цю справу зробив філософ, математик і музикант Піфагор разом зі своїми учнями. Він розробив вчення про музичні інтервали, консонанси та дисонанси, а також вивчав музичну акустику. Піфагор також запропонував теорію терапевтичних властивостей музики, згідно з якою музика має вплив не лише на розум людини, а й на її почуття. Він вірив, що музика може керувати душею, пробуджуючи в ній або добро, або зло.

На основі власного досвіду доведи або спростуй думки Піфагора про терапевтичні властивості музики в наш час.

За бажання вивчи та виконай пісню «Музика звучить» (музика і вірші Лесі Горової, <https://cutt.ly/oeWsA0zf>).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Схарактеризуй мистецтво Давньої Греції. Спробуй у лаконічній формі визначити його найсуттєвіші риси. Чи свідчать вони про певний стиль в архітектурі, скульптурі, вазописі? Поясни.
2. Як мистецтво давніх греків відобразило їхні цінності?

За бажання досліди:

- «Мистецтво Північного Причорномор'я».

На території сучасної України понад 2500 тисяч років тому переселенці-греки заснували у прибережних районах Чорного моря міста – поліси. Серед них – Ольвія (Миколаївська обл.), Тіра, Ніконій (Одеська обл.), Керкінітида (м. Євпаторія), Херсонес (м. Севастополь), Пантікапей (м. Керч). Майстри творили прекрасну кераміку та вироби з металу. Найбільшої ж слави зажила торевтика (мистецтво рельєфної обробки скульптурних художніх виробів з металу) та ювелірна справа. Дізнайся більше про мистецтво Північного Причорномор'я.

Ваза у формі голови жінки, Ольвія

Ювелірні вироби

Лекіф у вигляді сфінкса

- «Сучасні бренди і герої міфів Давньої Греції».

Джанні Версаче (Gianni Versace) – італійський модельєр, засновник марки «Gianni Versace» (а згодом – «Versace»), особисто розробив логотип марки, зображення якого символічно пов'язане з грецькою міфологією. Голова горгони Медузи, за задумом кутюр'є, символізує те, що він своїми колекціями ніби гіпнотизує глядачів / глядачок – «перетворює їх на камінь» (адже за міфом саме такою є властивість погляду Медузи). Версаче вважав Медузу «втіленням фатальної привабливості».

Існує низка сучасних брендів компаній / бізнесів, товарів тощо, назви (логотипи) яких пов'язані з іменами героїв грецьких міфів: Прометей, Геракл, Ікар, Орфей, Венера та ін. Поцікався в мережі «Інтернет», чому обрані ці назви й чи відповідає їм діяльність компанії або товар.

- Дізнайся більше про театр Давньої Греції (<https://cutt.ly/LeWsPkxE>); поміркуй і вислови своє ставлення, як агони сприяли розвитку театру.

ВЕЛИЧ І МОГУТНІСТЬ ДАВНЬОГО РИМУ

Тріумфальна арка Костянтина

Римський колизей

Давній Рим... Спочатку місто-держава, потім величезна Римська імперія античного світу – від Британських островів до Єгипту. Громадяни Римської імперії вважали себе обраними, а свою державу – однією з найвищих цінностей. І ці переконання віддзеркалилися в мистецтві. Воно органічно увібрало й розвинуло досягнення завойованих народів, зокрема й Давньої Греції. Водночас набуло нових рис: практичності, системності, величності й монументальності. Мистецтво відображало цінності й ставлення давніх римлян до світу і себе – громадян великої імперії.

І нині вражають і захоплюють грандіозні архітектурні споруди: храм усіх богів Пантеон, театр Колізей, тріумфальні арки й колони на честь військових перемог, міцні й добротні мости й акведуки (водоводи), які через тисячоліття лишаються символами давньої величної держави.

Державні ідеї імперії найбільш повно втілились у спорудженні будов суто практичного призначення, які задовольняли потреби громадян у торгівлі, військовій дисципліні, масових видовищах. Їх краса вбачалась у конкретній практичній функції, логіці структури, розумній доцільності, суворій могутності, лаконізмі дета-

лей. Саме римляни винайшли бетон, завдяки якому могли споруджувати велетенські міцні будівлі та споруди.

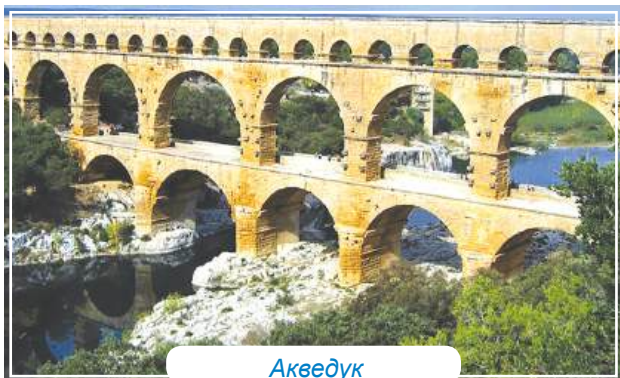
Які архітектурні елементи / форми будівель Давнього Риму ти можеш спостерігати в сучасній архітектурі? Порівняй Колізей (<https://cutt.ly/OkjOlgDз>) з Театральною спорудою Давньої Греції, дізнайся, що відбувалося в його приміщенні.

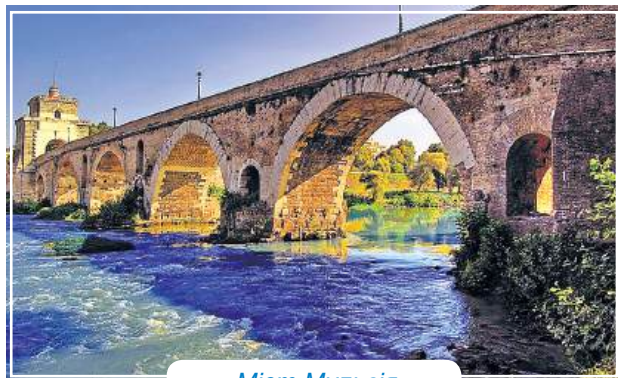
Ганс Циммер. Музика до кінофільму «Гладіатор» (<https://cutt.ly/1kjAqCn>).

Якщо цей кінофільм тобі невідомий, переглянь на дозвіллі. Про які події в ньому йдеться? Як музичне оформлення впливає на емоційне сприйняття фільму?

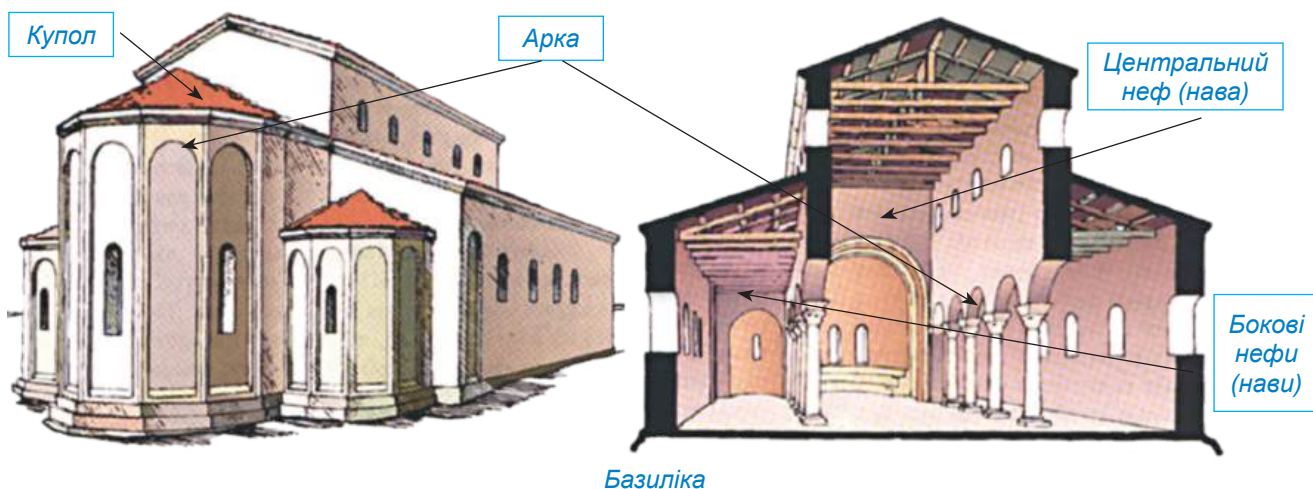
Акведук

Міст Мульвія

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Багато споруд римляни будували за зразком грецьких, але водночас вони розробили та активно застосовували арки і сконструювали купол. Арка стала основним архітектурним мотивом у Римі, універсальним засобом досягнення подвійного результату: практичного (економія матеріалу) та естетичного (приголомшлива краса аркад акведуків, терм, цирків, інтер'єрів приміщень).

Будівля базилики, яка згодом стала зразком для християнського храму, мала в Римі цивільне призначення: це було приміщення для здійснення судочинства, проведення ділових та політичних зібрань. Базилики мали прямокутну основу і складалися з непарної кількості різних за висотою нефів (нав). Центральний неф (нава) зазвичай був ширший і вищий. Нефи (нави) розділялися поздовжніми рядами колон або стовпів, які підтримували самостійні покриття.

Давньоримське мистецтво першим серед давніх мистецтв лишило у спадок образи реальних людей – як відтворення унікальності особистості громадян великої держави. Це – *римський скульптурний портрет*, який тяжів до підкресленого натуралізму. На відміну, наприклад, від грецького, що показував ідеальну людину. Також завдяки особливій техніці живопису (енкаустиці), яку застосовували римські художники, до сьогодні дійшли фаюмські портрети реальних людей, що жили тисячоліття тому.

Скульптурні портрети

Фаюмські портрети

Що можна дізнатися про людей, зображених на портретах? Чи подібні образи? Розкажи про один з них. Порівняй особливості зображення у давньогрецьких та давньоримських скульпторів.

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Пантеон. Екстер'єр

1. Пантеон («пан теон» – з лат. «усі боги») – одна з небагатьох будівель Давнього Риму, що збереглися до нашого часу без змін. Це величезна будівля, накрита напівсферичним куполом. Завдяки інженерним розрахункам купол урочисто височіє, подібно до небосхилу. У споруди єдиний отвір діаметром 9 м у центрі купола – Око Пантеону, крізь яке всередину храму потрапляє повітря і світло. Стіни зсередини розділені на два яруси. У нижньому ярусі розташовано ніші, де було встановлено статуї богів, на які протягом року почергово падало світло з отвору.

Знаннями з яких наук мали володіти давньоримські зодчі, щоб спроектувати й побудувати Пантеон (<https://cutt.ly/0eWsl9dy>)? Поцікався міфами давніх римлян. Порівняй пантеони богів давніх греків і римлян. Чи є спільні образи?

2. Особливу роль у розвитку давньоримського мистецтва відіграло мистецтво Давньої Греції. У Римі навіть існував вислів: «Полонена Греція полонила своїх ворогів». Водночас римське мистецтво не копіювало грецьке, а розвивало й поглиблювало його здобутки. Спробуй на прикладах довести або спростувати таку позицію.

3. Багато скульптурних творів митців Давньої Греції дійшли до нашого часу у вигляді римських копій зі збереженням авторства твору (якщо автор відомий). За часів античності вважалося, що ніхто не повинен приписувати собі чужі заслуги, адже результатом будуть глузування й презирство. Копія – твір, виконаний за образом і подобою іншого твору мистецтва. Поміркуй і вислови своє ставлення до використання творів науки, літератури або мистецтва без вказівки авторства. Обговоріть у класі важливість збереження авторського права.

Статуя Юпітера,
бога грому та блискавки

Статуя Мінерви,
богині війни

Статуя Нептуна,
бога морів та океанів

Статуя Юнони Соспїти,
богині шлюбу

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Групова робота. Створіть оригінал-макет рекламної брошури або буклета про пам'ятки мистецтва Давнього Риму: виконайте замальовки відомих пам'яток архітектури, скульптури періоду античності. Скомпонуйте роботи в брошуру або створіть буклет, використовуючи графічні редактори (на вибір).

Чекліст творчої роботи:

- Щоб передати атмосферу давнини, створіть за допомогою акварельних фарб фактуру пергаменту. Продумайте графічні засоби та техніку виконання.
- Застосовуйте закони лінійної перспективи.
- Згрупуйте творчі роботи відповідно до розмірів, манери виконання тощо.
- Прикрасьте оригінал-макет античними візерунками, доповніть написами.

Шедеври мистецтва Давнього Риму

Капітолійська вовчиця.
5 ст. до н. е.

Колізей – найбільший амфітеатр Давнього Риму, символ імператорської могутності

Арка Костянтина.
Тріумфальна арка в Римі, збудована в 315 році

Акведук Aqua Augusta
побудований між 30 і 20 роками до н. е. Марком Віпсанусом Агриппою

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

- Що характерне ти помітив / помітила у давньоримському мистецтві? Чим воно схоже з давньогрецьким (або відрізняється)?
- Які новації, що використовують до сьогодення, було винайдено римлянами?

За бажання досліди:

- «Планування мого міста / селища».

Римляни першими стали будувати типові міста, планування яких підпорядковувалося строго продуманій схемі: прокладали дві перпендикулярні вулиці, на перетині яких облаштовувався центр міста – форум. Це був головний міський майдан, де розташовувалися храми, громадські споруди, установлювалися статуї видатних римлян тощо. А як сплановано місто / селище, де ти живеш?

- «Музика до кінофільмів про Давній Рим». Переглянь один з кінофільмів про Давній Рим, поділися враженнями. Схарактеризуй музику, що звучить у ньому.

Римський форум. Реконструкція

ВЕЛИЧ І КРАСА МИСТЕЦТВА ВІЗАНТІЇ

Мистецтво відображає та виражає світогляд і цінності людей різних епох: воно є своєрідним «дзеркалом» епохи. На зміну античності прийшло середньовіччя. Не просто перегорнула сторінка історичного календаря: змінилися пріоритети у свідомості й системі цінностей людини того часу.

Пригадай, як цінності людини античності відобразилися в мистецтві.

У Європі християнська ідеологія проникла в усі сфери суспільного життя, підкорюючи собі філософію, науку та, особливо, мистецтво. Під впливом церкви багато античних ідеалів було переглянuto й відкинуто. Пріоритетами людини стали: віра над розумом, духовне над тілесним, примирення над активністю, аскетизм над повнотою життя. Картина світу ґрунтувалась переважно на образах і тлумаченнях Біблії. Тому осередками духовного, політичного й культурного життя суспільства стали храми, де втілювалися кращі досягнення в мистецтві та цінності середньовічної людини. Специфічні особливості, притаманні східному та західному християнству, відобразилися появою різних стилів у мистецтві – *візантійського, романського, готичного*.

Собор Олександра Невського у Софії

Церква Святої Ірини в Константинополі

Про людину, її прагнення й цінності часів великої Візантійської держави найяскравіше можуть «розповісти» храми, що єднали вірян східного обряду в спільній молитві. В основі архітектурної споруди спочатку були давньоримські базиліки (с. 21), пізніше поширилися хрестово-купольні храми (3). Їх часто будували із цегли та каменю. Це утворювало своєрідні візерунки. Суворі, монолітні стіни виконували роль священної огорожі, яка закривала вірян від гріховного буття.

Простота зовнішнього вигляду контрастувала з пишнотою інтер'єрів. Стіни, колони, стелі й бані зсередини покривали зображеннями християнських святих, ілюстрували біблійні сюжети, щоб прості люди (переважно безграмотні) могли «читати» Святе Письмо. Різнобарвні фрески, ікони та мозаїки на золотому тлі створювали магію світла, своїм мерехтінням викликали почуття піднесеності. Посилював емоційне сприйняття вокальний спів – псалми, гімни тощо, що звучав під час богослужіння. Так мистецтво через художні образи впливало на людську душу, формувало світогляд.

3

Визначи ознаки, характерні для будівель на світлинах. Порівняй візантійські споруди й будівлі епохи античності.

Мозаїка церкви Сан-Вітале в Равенні (Італія)

Мозаїка ангела із церкви Успіння в Нікеї

Образи мозаїк, фресок та ікон були символічні. Їх абсолютна безтілесність, підкреслена пласким, необ'ємним зображенням, плавною ритмікою ліній та благородною гамою фарб, переконувала у святості зображуваного, належності до небесного світу. У великих мигдалеподібних очах зображуваної особи, які дивляться повз глядача або крізь нього, відчувається духовність. Це дає ілюзію спілкування, враження, що під час молитви ти можеш бути почутим / почутою вищою істотою.

Базиліка Сан-Вітале в Італії – пам'ятка візантійського мистецтва в Західній Європі, яку внесено до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Здійсни віртуальну екскурсію до цього храму, вислови припущення, як впливало оздоблення інтер'єру споруди на емоції, думки вірян. Уяви та розкажи, як середньовічні глядачі сприймали твір релігійного мистецтва й розгадували його символічну мову.

Равенна: Базиліка Сан-Вітале (<https://cutt.ly/WeTs4v3Y>, фрагмент).

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТІСТЬ. У візантійському мистецтві було визначено суворі правила та прийоми написання ікон. Це – *візантійський іконографічний канон*, який застосовується й донині.

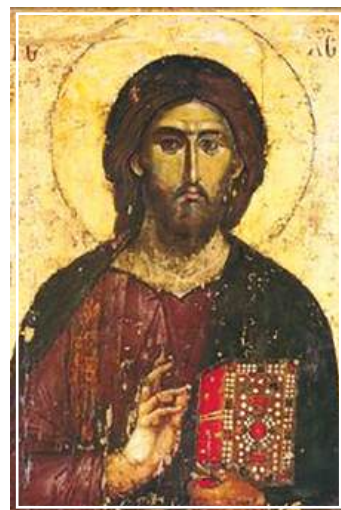
У ньому визначено:

- композиції і сюжети Святого Письма, що допускаються в іконописі;
- особливості зображення зовнішності всіх святих, одяг, пози, у яких їх слід зображувати (наприклад: фігури витягнуті вгору; овал обличчя подовжується, погляд – суворий і відчужений, усе тіло, крім обличчя та рук, ховається під складками одягу тощо);
- символіку кольорів (золотий – Божественне світло, білий – чистота Христа, зелений – юність і бадьорість тощо).

Святих зображують на тлі, а порожній простір заповнюють написами – ім'ям святого, уривками тексту Святого Письма.

Визнач канон візантійського мистецтва на поданих на сторінці ілюстраціях.

Ісус Христос Пантократор

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Найвідоміша пам'ятка візантійської архітектури – собор Святої Софії в Константинополі (нині – мечеть Айя Софія) вражає своєю величчю, красою і розкішшю. Український художник О. Грищенко так описав свої враження від цієї культової споруди: *«Яка архітектура! Ритм заокруглених ліній підноситься все вище й вище; охоплює і тягне в цю божественну центральну сферу, широку, як саме творіння, як баня зоряного неба. Не дивуюся стародавнім людям, які приїздили з-за далеких морів і гір, з-понад тисячі верств, щоб поглянути на славну церкву».*

Ознайомся з медіатекстами. Як, на твою думку, впливають на вірян особливості архітектури собору? Поміркуй, які функції виконують архітектори під час спорудження, наприклад, храму. Що вони мають передбачити, врахувати перед початком і в процесі будівництва?

Собор Святої Софії в Константинополі (<https://cutt.ly/ceYXGMRE>, <https://cutt.ly/UeYXHbZg>).

Собор Святої Софії. Сучасний вигляд та реконструкція

2. Для організації художнього простору візантійські майстри не користувалися звичною нам перспективою. Вони зображували предмети ніби у «зворотній перспективі»: фігури і предмети, що перебувають на віддалі, зображували в більшому масштабі, ніж передні, що посилювало безпосередній контакт із глядацькою аудиторією. Візантійський художник не працював з натури, пейзажне тло й зображені елементи архітектури відтворювалися умовно та узагальнено. З предметів побуту візантійські майстри найчастіше зображували трон, стіл, а також книжку, сувій, чашу.

Що незвичайного в композиції твору? Чи зміниться вона, якщо написати її за правилами лінійної перспективи? Поясни.

Євангеліст Іоанн

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

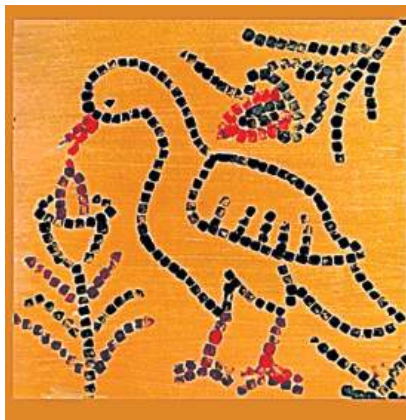
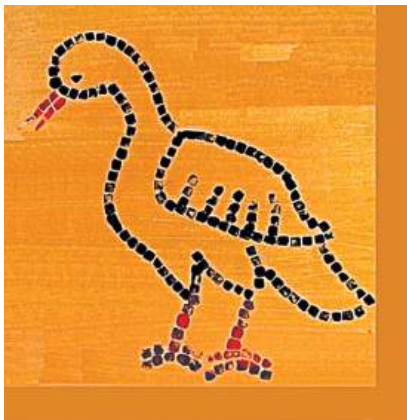
У вільний час створи імітацію мозаїки за мотивами мозаїки «Птахи» візантійської доби.

Мозаїка візантійських майстрів (фрагмент)

Чекліст творчої роботи:

- Виготов штампи з гумки чи картоплі: квадратні, прямокутні, трикутні, круглі тощо в основі. Для кожного кольору потрібен окремий штамп.
- Продумай колорит майбутнього ескізу. Підготуй фарби та утвори потрібні відтінки кольорів на палітрі.
- На папері наміть контури ескізу мозаїки.
- Відбитками від штампів по формі зображення познач його обриси, потім заповни внутрішню частину.
- Тло заповни відбитками контрастного кольору.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які особливості зображення образу людини сформувалися в образотворчому мистецтві Візантії? Чому?
2. На відміну від античної архітектури, де, насамперед, цінувалося створення відмінного екстер'єру, у візантійському зодстві великого значення набуло оформлення внутрішнього простору споруди. Чим, на твою думку, зумовлена більша увага митців до художнього оздоблення інтер'єру храму, ніж до екстер'єру?
3. Окресли ознаки візантійського стилю: ознайомся з медіатекстом (<https://cutt.ly/pj5lbWl>) та виокреми художні ознаки, характерні для мистецтва Візантії.

РУСЬ-УКРАЇНА – МОГУТНІЙ ВЗІРЕЦЬ НАШОГО МАЙБУТНЬОГО

Храм Святого Пантелеймона
в Галичі

Церква Богородиці Пирогощі
у Києві

Завдяки мистецтву можемо поринути в тисячолітнє минуле українського народу, до могутньої держави Русі-України, яка за часів розквіту була найбільшою в тогочасній Європі. Мистецтво дозволяє дослідити, які основи української художньої традиції були закладені спадщиною Русі-України.

Почнемо з графіті Софії Київської – унікального літопису, що відкриває багато цікавих фактів про минуле.

Уважно вдивись через лупу в графіті Софії Київської (<https://cutt.ly/neTsCvXt>) та переконайся, що вже в добу Русі-України сформувалися питомі ознаки української мови, що відрізняють її від сусідніх, а саме: слова з «і» («іфікація») «кінь», «ліс» і «піч», українська «побудова» слів, кличний відмінок та ін.

Здійснимо подорож у часі до наших предків – на 1000 років у минуле. Русь-Україна – християнська держава, що успадкувала найкращі мистецькі традиції Візантії. Існує легенда, що наші предки зупинили свій вибір на православній вірі під враженням від величі й розкоші Святої Софії Константинопольської. Тому багато споруд відповідають засадам візантійських канонів. Втім, це не було пряме запозичення: все візантійське творчо переосмислювалося, якісно видозмінювалося під впливом місцевих традицій.

Прикладом є «Слово про Ігорів похід», що не мало аналогів ні у візантійській, ні у європейській літературі. У церковному живописі з'явилися світські сюжети, а релігійні композиції наповнилися образами реальних людей, побутовими сценами. Овальні куполи (бані) кам'яних храмів свідчать про поєднання дохристиянських традицій спорудження капищ (язичницьких культових споруд) і візантійських надбань.

Чи є у твоїй місцевості храми? Поцікався історією їх створення. Схарактеризуй їх екстер'єр та інтер'єр.

Порівняй сторінки рукописних книг (їх оздоблення, кольорову гаму, образи). Поміркуй, чи можна їх вважати творами мистецтва.

Остромирове Євангеліє. Русь-Україна

Четвероєвангеліє. Візантія

Музика звучала і в храмі, і в повсякденному житті суспільства. Основою християнського богослужіння в соборах із часів Русі-України є *літургія*, яка прийшла з давньої Візантії. Наспиви (гласи) літургії канонічні, тобто виконуються за певними правилами, не допускаючи імпровізацій. Їх виконує хор а сарелла. Для давньоруської духовної музики характерні знаменні розспиви (від назви знаків для запису музики – «знамена»), які поєднали особливості візантійської музики та місцевих піснеспівів. Їх мелодії плавні й урівноважені. Первинно вони були одноголосними, а згодом перетворилися на багатоголосний спів.

Могутність і повагу Русі-України забезпечувало професійне військо – дружини, які мали велику повагу в суспільстві. Про їхні звичаї дізнаємося з літописів, героїчних пісень та співів-гімнів.

Пісня-молитва, бойовий спів-гімн давньоруських ратників «З нами Бог!» (<https://cutt.ly/FcTsV3f6>).

Микола Лисенко, Олександр Кониський. «Молитва за Русь-Україну» (<https://cutt.ly/JeTsNIMy>).

Sviatoslav. Русь іде (<https://cutt.ly/EeTsM83d>).

Схарактеризуй давню пісню-молитву. Якими новими для тебе образами наповнено відеокліп «Молитви за Русь-Україну»? Вислови свої думки щодо твору «Русь іде».

Народні свята і заборони вільного люду на Русі-Україні відбувалися за участі мандрівних артистів, найбільш відомих як скоморохи (ігрці). Вони були універсальними артистами – акторами, музикантами, співаками, танцюристами. Водночас кожен мав певну спеціалізацію: гудець – співак, плясєць – танцюрист та музики: свирець або свирільник, сопільник, трубник, дудар тощо. На майданах, серед вулиць, на ярмарках просто неба, вони розігрували комедійні вистави, іноді імпровізовані, використовуючи звичайні завіси-ширми, за якими переодягалися, накладали на обличчя маски та грим.

Середньовічні мелодії Русі-України (<https://cutt.ly/leTs0fEF>).

Богоматір Оранта.
Софія Київська

Запис знаменного
розспіву

Повість минулих літ

Скоморохи «Київський псалтур»

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Софія Київська. Сучасний вигляд та реконструкція

1. Собор Святої Софії в Києві було зведено за часів князя Ярослава Мудрого (понад 1000 років тому!). Ця грандіозна споруда увінчана тринадцятьма золотими банями. Будівля – це складний архітектурний ансамбль, створений за канонами хрещато-баневих споруд. Відливає золотом мозаїк його центральний олтар із величезним образом Богоматері Оранти (с. 29), вражає фресковий живопис із численними постатями святих. До нашого часу збереглися смальтові мозаїки та стародавні фрески храму. Їх сюжети відбивають не тільки біблійні історії, але й світське життя: портрети княжої родини, сцени полювання, фігури скоморохів, тварин тощо.

Поміркуй, чому Софійський собор у Києві (<https://cutt.ly/neTs53Xf>) вважають яскравим прикладом поєднання візантійського стилю і місцевих традицій.

2. Епоха Русі-України ознаменувалася розквітом художніх ремесел, серед яких особливе місце зайняла обробка металів, зокрема ювелірна справа. Прикраси були поширені навіть серед чоловіків. Такі вироби, крім краси, слугували ще й оберегами, а деякі мали ритуально-обрядовий характер.

Вислови свої думки щодо прикрас. Чи можна побачити подібні форми, мотиви сьогодні? Поясни.

ПІСНЯ ПРО КИЇВ

Музика І. Шамо вірші Д. Луценка

(<https://cutt.ly/7rstZJ8B>, <https://cutt.ly/5rstB65B>)

Спокійно, тепло

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які риси візантійського стилю успадкувало мистецтво Русі-України? У чому оригінальність цього мистецтва?
2. Що завдяки мистецтву ми можемо дізнатися про наших предків? Наведи приклади.
3. Склади кросворд на тему «Мистецтво Візантії та Русі-України», використавши слова *знамена, ікона, храм, фреска, літургія* та ін.

За бажання:

- Створи мультимедійну екскурсію. Орієнтовні теми: «Подорож до двох Великих Софій – Константинопольської та Київської»; «Шедеври книжкової мініатюри»; «Мозаїки – вражаючий кам'яний живопис».
- Чи відомо тобі, що Реймське Євангеліє (його кирилична частина), на якому присягали всі французькі королі, написано в Києві (11 ст.)? Саме майбутня французька королева Анна, дочка князя Ярослава Мудрого, привезла цю частину книги до Франції. І це, по факту, єдина книга, що збереглася з бібліотеки Ярослава. Анна, як і всі діти князя Ярослава, була освіченою і володіла декількома мовами. Є ще багато невідкритих сторінок нашої історії, якими маємо пишатися і доносити світу! Досліджуй тему «Держава Русь-Україна: повага, шана, гордість нащадків».
- Створи презентацію «Музичні інструменти Русі-України»: добери аудіо- та відеоматеріали, систематизуй їх та презентуй.

гудок

ріжок

свиріль

колісна ліра

дуда (коза)

Музичні інструменти Русі-України

Церква Ла Мадлен у Везелі.
Франція: 1 – екстер'єр; 2 – тимпан

Ілюстрація братів Лімбулгеів

МІЙ ДІМ – МОЯ ФОРТЕЦЯ

Чи відомо тобі, який вигляд мало середньовічне місто? Міста середньовіччя часто уявляються як великі з численним населенням і розвинутою інфраструктурою. Однак насправді кількість жителів була значно меншою. Міста були оточені високими мурами, і потрапити до них можна було тільки через брами, які ретельно охоронялися. Чому це було так? У ті часи нерідко відбувалися міжусобні війни, тому необхідний був захист і оборона, як для містян, так і для селян. Гасло «мій дім – моя фортеця» стало основою архітектурних особливостей як світських, так і культових споруд. Цей стиль у мистецтві отримав назву романський (від лат. *romanus* – «римський»).

Тож перенесімося подумки на 500–600 років тому в Західну Європу і завдяки мистецтву уявімо себе людиною того часу.

Середньовічне місто майже завжди мало виразний центр – ратуша, ринкова площа й собор. Будівля романського собору, витягнута у плані у вигляді латинського хреста, уособлювала модель світу й відбивала католицьку ідею «хресного шляху» страждання й спокутування гріхів. Головний фасад собору оздоблювали арками (двері, вікна), одно-дво-триярусними аркадами, рельєфами та круглим вікном-трояндою. Католицька церква мала величезний вплив на світогляд і життя середньовічної людини, тому в ці часи існувало багато монастирів.

Собор Санта Марія Ассунта (Пізанський собор). Італія (<https://cutt.ly/PeTdnLO>).

Що спільного, а що – відмінного у спорудах на світликах? Знайди підтвердження їх охоронного призначення. Схарактеризуй скульптурний декор екстер'єру та інтер'єру храмів.

Нотр-Дам ля Гранд. Франція

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Романський стиль найяскравіше виявився в архітектурі.

Основні типи романських споруд:

- церкви та собори; монастирі, замки і фортеці.

Характерні ознаки:

- монументальність (щоб підкреслити могутність феодала або церкви) і функціональність (чітке призначення споруд);
- масивні стіни, вузькі малі вікна, високі вежі, круглі арки (для вікон, дверей, склепін тощо);
- в оздобленні і формах – сувора простота, ясність об'ємів, монолітність, замкнутість, відсутність пишних прикрас, переважно скульптурне оздоблення.

Якщо храм уособлював фортецю Бога, то замок був цитаделлю феодала. Замки та фортеці з потужними оборонними стінами будували на височині (скелі або пагорбі) чи в закрутах річок, на островах або в інших малодоступних місцях. Велике значення в обороні замку мали фортечні вежі – високі, із шатровими вершинами, спочатку квадратні в плані, а потім – круглі, що сприяло кращому радіусу обстрілу під час захисту від ворога. На території замку розташовувалися житлові приміщення, церква і високий будинок-вежа *донжон*. Інтер'єри прикрашали мисливськими трофеями, зброєю, зокрема мечами, щитами, списками, військовими металевими обладунками. Замки були не дуже зручними: у них було вогко й холодно, провівали протяги; приміщення освітлювали смолоскипами.

Замок Боузов. Чехія

Замок Кройценштайн. Австрія

Визнач спільні риси в архітектурних спорудах на території сучасної України та Європи.

Кам'янець-Подільський замок (<https://cutt.ly/JkB20gu>)

Замок «Паланок». Мукачеве. Закарпаття

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. На теренах сучасної України збереглося чимало замків, фортець, що свідчить про тісні зв'язки Русі-України та Європи загалом. Місцеві традиції знаходили своє відображення в індивідуальному вирішенні архітектурних композицій: вільне планування, роль донжона часто виконувала дзвіниця або церква, оточення системою валів, ровів, палісадів, органічно вписане у виднокіл, – особливості романської архітектури України.

Білгород-Дністровська фортеця
(<https://cutt.ly/Wj0325V>)

Хотинська фортеця
(<https://cutt.ly/jeTdyUnq>)

Схарактеризуй історико-архітектурну пам'ятку. Визнач риси романського стилю.

2. *Робота в групах.* Оберіть сторінку «Розкішного часослова герцога Беррійського» (ілюстрації братів Лімбургів). Обговоріть, який місяць року, на вашу думку, зображено на цій сторінці. Що ще може «розповісти» цей аркуш про життя того часу?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Створи ігри-пазли з архітектурними пейзажами із зображеннями споруди в романському стилі.

Чекліст творчої роботи:

- Уяви романську споруду.
- Легкими лініями наміть загальну форму та частини.
- Уточни форми елементів будівель. Проаналізуй світлотіньове відношення.
- Виконай роботу в кольорі в обраній художній техніці.
- На основі малюнка за бажання можеш створити онлайн-гру «Пазли», завантаживши зацифрований малюнок у безплатний додаток (<https://cutt.ly/oeTdyrBH>).
- Поекспериментуй з різними рівнями складності.

Варіанти 1–3

Варіант 4 та гра «Пазли» на основі власного малюнка

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які особливості архітектури романського стилю і чим вони зумовлені?
2. Великий скульптор, прекрасний знавець каменю Огюст Роден назвав романську епоху «важким мовчанням». Поясни, як ти це розумієш.
3. Спробуй уявити себе людиною середньовічного міста: розкажи про свої думки, почуття, мрії...

За бажання досліди:

- історію одного з українських замків чи фортеці;
- інформацію про зниклі міста-фортеці: Тустань, Чуфут-Кале та ін.

ЕПОХА ЛИЦАРСТВА ТА РОМАНТИКИ

Джон Вотергаус.
Тристан та Ізольда

Йоханнес Герц. Нагородження
Айвенго (кін. 19 ст.)

Епоха середньовіччя – це не лише часи постійних війн між феодалами та володарювання християнського вчення, але й доба доблесних лицарів і романтики. Лицар – воїн, який був захисником тих, хто цього потребував. Лицарями були майже всі знатні люди – від незаможних воїнів до королів. Якісні риси лицаря виховували з дитинства. Лицарський кодекс честі передбачав бути хоробрим, вірним Батьківщині, власному слову та обов'язку. А також володіти вишуканими манерами, бути освіченим, великодушним, благородним, віддано служити Прекрасній Дамі. Ідеалом лицарства був святий Георгій Побідоносець, який уособлює доблесть, віру та непохитну силу.

З легенд про короля Артура, Робіна Гуда, Тристана та Ізольду й інших ми дізнаємося про життя та подвиги доблесних лицарів.

К/ф «Перший лицар» (<https://cutt.ly/mrtl6lLu>, фрагмент).

Фестиваль «Срібний Татош» у селищі Чинадієво (реконструкція, <https://cutt.ly/NeYXVCoB>).

ERA. Ameno (<https://cutt.ly/neSOFog6>).

Яку інформацію містять твори про життя лицарів?

Яскраві середньовічні промовисті герби, зокрема шляхетські (лицарські, родові та окремих осіб), візуально через певні зображення презентували ім'я носія, його досягнення. Їх зображували на прапорах, хоругвах, монетах, печатках, документах тощо.

Це «візитівки», своєрідне «обличчя» роду, який представляв лицар. Знаки на лицарських щитах мали різноманітну форму: прямокутника, квадрата, ромба, трикутника. Із часом зображення набули символічного значення: вони «розповідали» про подвиги, заслуги чи певні якості.

Розглянь зразки гербів. Зверни увагу на їхню форму, кольорову гаму. Поцікався, про що можуть свідчити їх зображення.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Лицарське життя знайшло відображення у творчості мандрівних музикантів – трубадурів, труверів (у Франції), мінезингерів (у Німеччині) тощо, які складали витончені вірші під музику, ходили від замку до замку й співали на честь сеньйорів та їхніх дам. Їхнє мистецтво пов'язане переважно з любовною лірикою. Популярним жанром була *канцона*. В Італії виник музичний жанр *серенада*: прекрасний спосіб висловити своє кохання та ніжність. В Іспанії пісні мандрівних музикантів про кохання романською мовою отримали назву «*романси*». У ці часи виник музичний жанр – *балада*. Спочатку – жвавий танець у супроводі бубна та співу. Згодом – розповідні, ліричні твори з динамічним сюжетом і наявністю конфлікту. В основі змісту балад були історії з життя героїв, драми кохання, подвиги, часто з казково-фантастичними рисами.

Франц Шуберт. Серенада (Робертіно Лоретті, <https://cutt.ly/ueVbdPiz>, <https://cutt.ly/DeYXCD2I>).

Валентин Сильвестров. Цикл «Тиха музика». Нічна серенада (<https://cutt.ly/NeYXXz50>).

Гленн Міллер. «Місячна серенада» (<https://cutt.ly/FeYXZoPs>).

Схарактеризуй серенади, написані в різні часи. Визнач спільні музичні риси. Поміркуй, чому цей жанр є популярним упродовж століть. Які, на твою думку, музичні інструменти зображено на ілюстраціях?

Мандрівні музиканти виконували свої пісні під арфу, лютню, віолу, флейту або гітару. У замках аристократів, на ринках, лицарських турнірах, ярмарках будь-які святкування неодмінно супроводжувались музикою.

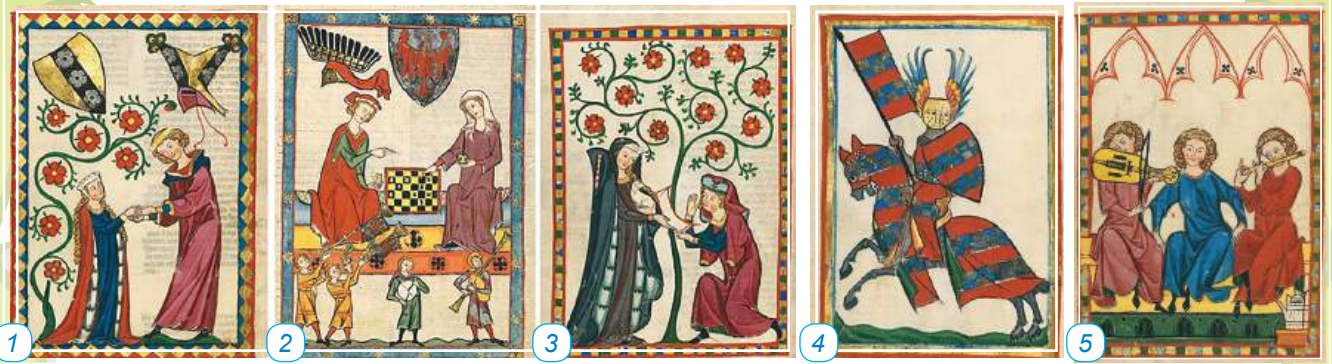
Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. «Манесьський кодекс» – один з найвідоміших ілюстрованих рукописів середньовіччя, цінне історичне джерело відомостей про лицарські обладунки перших десятиліть 14 століття. У кодексі зібрано вірші середньовічних поетів, ілюстровані їхніми портретами в одязі геральдичних кольорів. Сцени героїчних битв, полювання, загалом тогочасне життя – усе це відбилося в шедеврах середньовічної книжкової мініатюри.

Які моменти життя людей часів середньовіччя відтворено в ілюстраціях? Що можна дізнатися з них?

Сторінки «Манесьського кодексу»

2. Для турнірів і боїв у лицарів були спеціальні обладунки. Поверх білизни вдягали кольчугу (кольчужні сорочку, штани, рукавиці й шолом з коміром) та пластинчасту броню. Голову захищав великий металевий шолом. Кольчугу виготовляли з тисяч залізних кілець, поєднання яких створювало малюнок, що трохи нагадував в'язальний.

На відміну від важкого й невороткого лицарського вбрання, одяг Прекрасної Дами підкреслював тендітність жінки – видовжені лінії сукні, головних уборів, звужені та видовжені носи взуття. Одяг виготовляли з грубого сукна в поєднанні з тонкими прозорими тканинами.

Середньовічні костюми. Німеччина.
14 ст.

Обговоріть особливості одягу людей на ілюстраціях підручника.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Групова робота. Організуйте «костюмерну майстерню». «Жіноче ательє» розробляє колекцію одягу за середньовічними мотивами для Прекрасної Дами, «чоловіче» – моделі одягу для лицаря.

За бажання створи ліричну мелодію або реп-композицію за мотивами віршів Бертрама де Борна (1) та Вальтера фон дер Фогельвейде (2):

1. До серця лицар той мені,
Що, першим кинувшись у бій,
Летить безстрашно на коні,
Запалює загін весь свій
Відвагою п'яною.
2. Я твій в дні щастя й дні біди.
Нікого іншого не жди.
Тебе замкнув я в моєму серці,
А ключик зник, хто й зна куди.
Лишайся в серці назавжди.

За бажання вивчи та виконай пісню «Казка про кохання» (музика та вірші Наталії Май, <https://cutt.ly/5eYXKB8a>). Поміркуй, чи можна її зарахувати до жанру балади. Поясни.

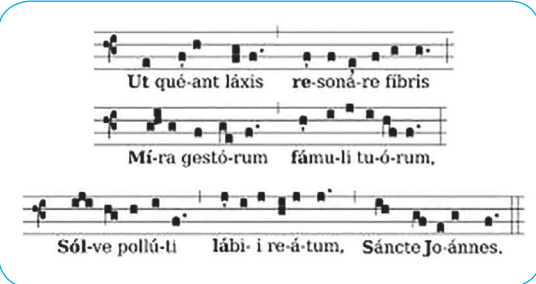
ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Хто такий лицар? Схарактеризуй «кодекс лицарської честі».
2. Які музичні жанри сягають своїм корінням в епоху середньовіччя?
3. Чи хотілося б тобі промайнути крізь час і опинитися на певний період у середньовічному місті чи замку? Поясни свої вподобання і застороги.

За бажання досліди:

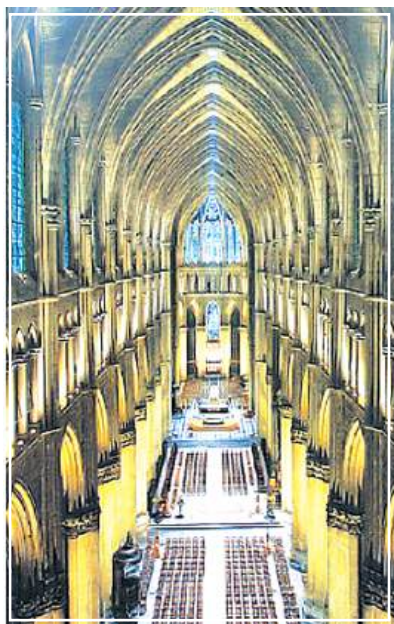
- **«Образ лицаря і сучасні логотипи».**
Серед логотипів сучасних відомих торгових марок трапляються зображення лицарів. Таким є з 1901 року логотип британської компанії Burberry – виробника одягу, аксесуарів та парфумів класу «люкс». На ньому – лицар в обладунках, на коні і з прапором, на якому написано Prorsum («Уперед»)
Поцікався іншими логотипами із зображенням лицарів. Поміркуй, чим пояснюється такий вибір.
- **«Твори кіномистецтва про епоху лицарства»:**
найвідоміші / найтитолованіші / найкасовіші.
Створи рейтинг власних уподобань. Дізнайся, зйомки яких кінотворів відбувалися на території реальних замків і фортець, зокрема українських.
- **«Сучасна нотація від часів середньовіччя».**
Гвідо д'Ареццо – один з найбільших реформаторів у музичній практиці середньовіччя. Саме він увів систему сольмізації: чотирилінійний нотний стан і ключ. Це створило передумови для точного запису музичних творів і лягло в основу сучасної нотації. Гвідо д'Ареццо придумав значки для позначення звуків – ноти (від лат. «знак»). Він також увів назви нот, які практично без змін дійшли до сьогодні. Досліди, як же називали ноти за часів Гвідо д'Ареццо.

АРХІТЕКТУРА, ЩО ЛИНЕ ДО НЕБЕС

Бургоський собор. Іспанія

Реймський собор. Франція.
Інтер'єр

Міланський собор

У Західній Європі в часи середньовіччя міста активно зростали й розвивалися. Щоб умістити якнайбільше вірян, потрібні були зміни в архітектурі соборів. Адже в ті часи церква мала величезний вплив на життя кожної людини, і собор був не лише релігійним, а й соціальним центром. Окрім богослужінь, у соборах проводили богословські диспути, розігрували містерії, відбувалися збори городян.

Архітектори того часу активно працювали над створенням нових будівельних технік, прагнучи надати конструкціям споруд більше простору, одночасно втілюючи величну божественну красу храму. Щоб подолати важкість кам'яних стін, каркас соборів почав поступово «розростатися» вгору, на небачену до того висоту. Масивні стіни стали легшими завдяки використанню спеціальних каркасних конструкцій. Водночас місткість соборів значно зросла, і вони могли вмістити все населення міста.

Традиційні настінні розписи та мозаїки були замінені вітражами у великих віконних прорізах, а інтер'єри та фасади наповнилися витонченою красою та урочистістю завдяки декоративним елементам і численним скульптурам. Масивні стіни залишилися лише в головному фасаді, де розташовувалося велике вітражне вікно у формі «трьонди».

Цей архітектурний стиль отримав назву **готичний** і почав розвиватися у Франції, а згодом поширився по всій Європі. Готичні собори вирізнялися висотою, місткістю та багатим видовищним декором.

Собор був не лише місцем поклоніння, а й транслятором знань, переважно богословських, які віряни отримували не лише через проповіді, а й завдяки зображенням на вітражах та скульптурному оздобленню храму. Собор утілював символ Всесвіту, велич божественних сил і їхній вплив на людське життя.

Культові споруди в готичному стилі (<https://cutt.ly/QeSeRXIn>).

Опиши характерні ознаки архітектурних споруд у готичному стилі. Що відрізняє їх від інших знайомих тобі споруд?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Готичний стиль найбільше виявився в архітектурі та скульптурі. Його прикметною рисою є винайдення нової каркасної будівельної конструкції, що й робить ці собори легко впізнаваними. Завдяки їй будівлі досягали грандіозних розмірів, неймовірної для свого часу висоти. Вони були дуже міцними й водночас видавалися легкими, немов сплетеними з мережива. Усі елементи стилю підкреслюють *вертикаль*: високі башти, гострі стрілчасті арки, стрункі вертикалі стовпів в інтер'єрах; великі вітражні вікна; багате скульптурне оздоблення.

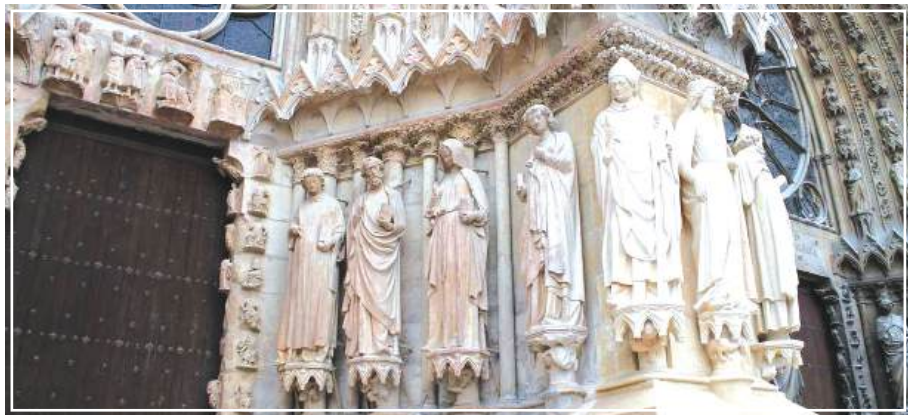
За зображеннями соборів на с. 40, 41 доведи, що вони представляють готичний стиль у мистецтві.

Страсбурзький собор (<https://cutt.ly/5eSryXY8>)

У готичному стилі скульптура не розглядалася як самостійне мистецтво. Вона була тісно пов'язана з архітектурою і не лише виконувала функцію прикраси храмів, але й слугувала об'єктом поклоніння (разом з іконами) та несла важливу інформацію, подібно до зображень на вітражах. Скульптури й вітражі стали своєрідною енциклопедією знань та уявлень про світ середньовічної людини. Образи скульптурних та вітражних композицій включали Ісуса Христа, Діву Марію, королів, правителів, святих, ангелів, демонів, химер, тварин та інші. Основні теми таких творів – гріхопадіння і спокута, материнство, мучеництво, жертвна стійкість людини. Усі ці зображення підпорядковувалися християнському вченню і строгим канонам відображення сакральних фігур.

Вітражі готичних храмів – це справжнє диво. Зовні вони виглядають тьмяними та майже непомітними через темне скло, яке зливається зі стінами. Однак варто увійти всередину, як відкривається вся краса мистецтва кольорового скла: під яскравими сонячними променями вітражі починають світитися, наповнюючи простір собору майстерно підібраними кольоровими переливами.

Скульптура Реймського собору

Вітраж каплиці замку Ебрайхсдорф

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Шартрський собор у Франції (собор Нотр-Дам) – одне з найвидатніших творінь готичної архітектури. У ньому майже повністю збережено вітражі: 125 прямокутних вікон і 50 великих і малих вікон-«троянд» загальною площею близько 2 тис. кв. м. Багате скульптурне оздоблення (зовні та інтер'єр) налічує загалом близько 10 тис. скульптур. Статуї прикрашають не тільки портали й галереї, їх також можна знайти на покрівлі, карнизах, під склепінними капел, на кручених сходах тощо.

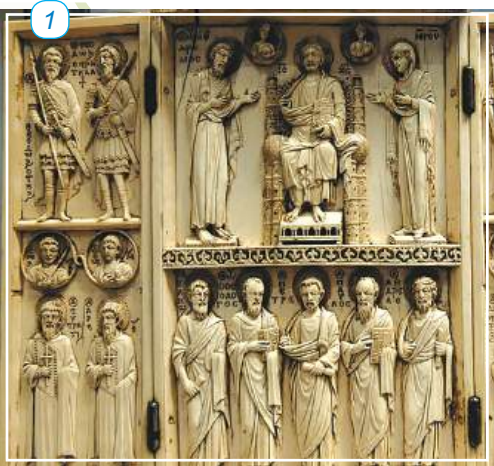

Як досягається синтез мистецтв у готичному храмі (<https://cutt.ly/5eSryXY8>, <https://cutt.ly/JeSeT7MA>)? Поміркуй над словами Фоми Аквінського, філософа й богослова 13 ст., який вважав красу сумою, поєднанням трьох властивостей: цілісності, пропорційності та саява. Чи суголосна ця думка твоєму враженню від готичного собору?

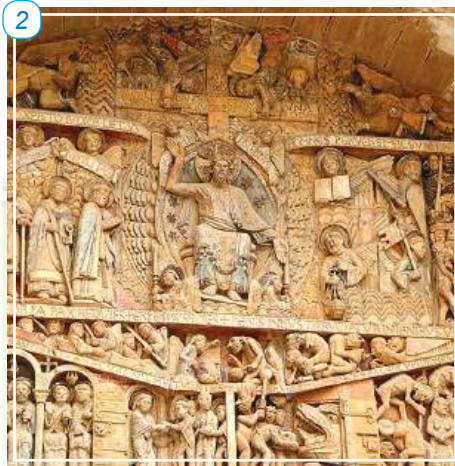

Шартрський собор

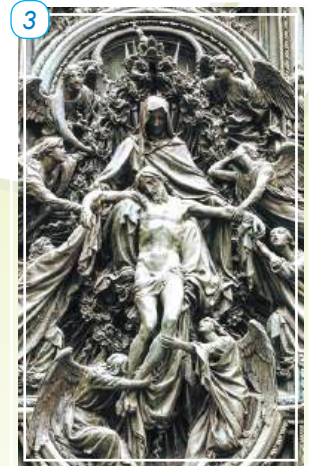
2. Образи готичної скульптури поступово набували емоційності, динамізму й індивідуальних рис, долаючи середньовічну стриманість, статичність і відстороненість. Порівняй культові скульптурні зображення візантійського (1), романського (2) та готичного (3) стилів.

Триптих, Візантія, 10 ст. (фрагмент)

Церква абатства Сент-Фуа. Тимпан

Міланський собор. Двері

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Намалюй ескіз вітража для декору сучасного приміщення. Поцікався можливостями виготовлення вітражів у домашніх умовах. Запропонуй варіанти оздоблення вітражами приміщень (однієї з кімнат удома, класної кімнати, актової чи спортивної зали тощо).

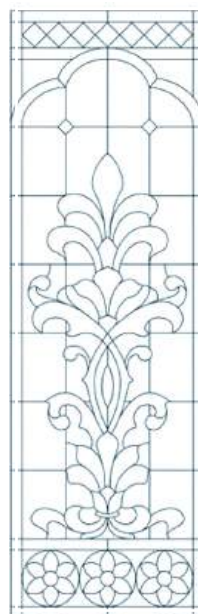
ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У чому відмінність романської та готичної архітектури?
2. Визнач основні характеристики споруди в готичному стилі.
3. Доведи, що готичний собор сприяв долученню християн до віри.

За бажання:

- Здійсни віртуальну екскурсію до собору Паризької Богоматері, Шартрського або інших соборів, створених у готичному стилі. Як утілено синтез мистецтв у храмі? Яку атмосферу створюють вітражні вікна?
- Схарактеризуй відомі в Україні споруди в готичному стилі: Львівський кафедральний костел (4) та церкву Святої Єлизавети в Хусті на Закарпатті (5). Проведи дослідження «Готичний стиль в Україні»: як представлено готичне мистецтво (або його елементи); характерні риси. Поцікався, можливо, там, де ти живеш, збереглися такі пам'ятки архітектури. Досліди історію їх створення та існування, збереження культурної спадщини середньовіччя.
- Ознайомся з матеріалами ВШО «8 клас. Мистецтво. Мистецтво Середньовіччя: готична архітектура».
- Переглянь всесвітньо відомий мюзикл «Собор Паризької Богоматері» (композитор *Ріккардо Коччанте*).

4

5

КОЛОРИТИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Твори середньовічного мистецтва несуть цікаву інформацію про свою епоху. Вона може допомогти зрозуміти багатогранність творчості середньовічної людини, її погляди, переконання та цінності. Як тобі відомо, для людини того часу, глибоко релігійної, храм був місцем єднання з Богом. Цьому сприяли краса й багатство просторових форм і ритмів архітектури. Особливий вплив мало оздоблення інтер'єрів: у візантійських і романських храмах вражало багатство ікон, розписів, мозаїк. У готичних – грандіозний злет могутніх склепінь, краса «намиста» з рельєфів і статуеток та магічного світла кольорових вітражів.

Загальне емоційне враження від краси храму посилювало під час літургії звучання музики, що линула у височині. У храмах візантійського (православного) обряду лунала вокальна музика: спочатку одноголосний, а потім багатоголосний хоровий спів. У католицьких храмах Західної Європи, крім вокального співу (григоріанський спів або григоріанський хорал), звучав орган. Цікаво, що для фіксації церковних співів почали використовувати квадратний нотопис (1, 2).

Візантійський наспів «Христос Воскрес» (<https://cutt.ly/3eSe3rHq>).

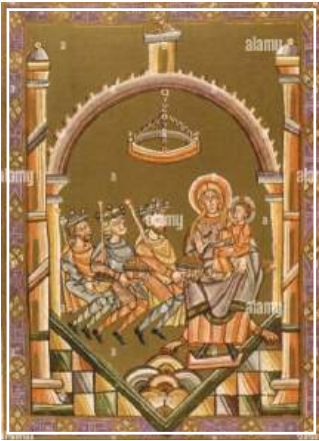
Григоріанський хорал Te Deum (кінець 9 ст.) (виконавець Дмитро Суботенко, <https://cutt.ly/neSeP0vr>).

Порівняй виконання: характер музики, виконавський склад. Які емоції викликає кожен твір?

У середньовіччі інтенсивно розвивалося мистецтво рукописної книги, що була унікальним витвором і вважалася предметом розкоші (<https://cutt.ly/keSeUOlJ>). В епоху готики книжкова мініатюра набула особливого розквіту. Шрифт, яким писали книжки, ніби віддзеркалював стиль – видовженість літер, прагнення до вертикалі. Книги писали не тільки релігійного, а й світського змісту. Їх пишно оздоблювали ілюстраціями та іншими декоративними елементами. З'являлися й унікальні твори – за розміром і формою. До прикладу, пісенник «Chansonnier de Jean de Montchenu» (3) та молитовник «Кодекс Ротундус» (4).

Вишеградський кодекс

Часослов Катерини Клевської

Як порівняти з книгами, створеними в романському стилі, для яких були характерні алегорична мініатюра й символічний орнамент, готичні книги оздоблені динамічними персонажами, з витонченою елегантністю, стрункими силуетами та складками в одязі. З'являються квітучі декорації (рослинні візерунки, стебла, листя і квіти), які прикрашають ініціали.

Порівняй художнє оформлення середньовічних книг (романського та готичного стилів): образи та декоративне оздоблення.

Історія одягу з давніх часів до наших днів є своєрідним дзеркалом, у якому відбивається вся історія людства. Середньовічна мода набула нових рис, коли панував готичний стиль в інших видах мистецтва: він відобразився і в одязі. Характерними ознаками були вишуканий смак, мінімалізм і строгість; загострені головні убори; гострі носки взуття; зубчасті краї одягу; струнка зашнурована талія; довгі шлейфи тощо.

За ілюстраціями опиши характерні тренди в одязі тогочасного суспільства. Які елементи одягу тебе приваблюють?

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Подіям, що відбувалися в середні віки, присвячено відомий французько-канадський мюзикл, створений за мотивами однойменного роману Віктора Гюго «Notre Dame de Paris» («Собор Паризької Богоматері») (композитор – Ріккардо Коччанте. Автор лібрето – Люк Пلامондон).

Мюзикл «Notre Dame de Paris». Belle (<https://cutt.ly/LeSeIOHU>, <https://cutt.ly/EeSeOLEN>).

Пригадай, що таке мюзикл, чим цей музично-театральний жанр відрізняється від опери. Схарактеризуй музику та виконання фрагмента мюзиклу. Порівняй виконання.

2. У часи середньовіччя книгу писали каліграфи, а інші фахівці: мініатори, рубрикатори, ілюмінатори – оздоблювали її. Художник-мініатор малював кольорові ілюстрації – мініатюри та ініціали; рубрикатор розфарбовував заголовки та окремі рядки червоним кольором, створюючи так звані «рубрики». Іноді ініціали або мініатюри оздоблювали сусальним золотом.

Обговори з однокласниками / однокласницями, чи є подібний розподіл видавничих професій під час створення сучасних книжок.

Рукописні книги епохи середньовіччя

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

1. Намалюй буквицю в готичному стилі.

2. У часи середньовіччя в Західній Європі почали відкриватися університети. «Гаудеамус» або «Гаудеамус igitur» (лат. *gaudeamus igitur* – «Будемо радіти!» або «Веселімося!») – середньовічна студентська народна пісня, яку нині ми знаємо як студентський гімн.

Gaudeamus – гімн студентів (виконує хорова капела КПІ ім. Ігоря Сікорського, <https://cutt.ly/ieSeODsN>).

Спробуй виконати на віртуальному піаніно фрагмент мелодії цього гімну.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як виявився готичний стиль у різних видах мистецтва?
2. Узагальни особливості мистецьких стилів (візантійського, романського, готичного) епохи середньовіччя.
3. Доведи, що мистецтво мало великий вплив на формування світогляду середньовічної людини.

За бажання:

- Здійсни віртуальну екскурсію до Музею середньовіччя Клюні (Музей середньовіччя – терми і палац Клюні, фр. *musée du Moyen Âge – thermes et hôtel de Cluny*). Опиши, які експонати музею тобі запам'яталися найбільше.
- Послухай музичні твори, виконані на органі. Розкажи про свої враження.

Оресте Раванелло. Григоріанський альбом (Oreste Ravanello. Album Gregoriano, <https://cutt.ly/4eSOF0Dr>).

«Гаудеамус».

Запис із рукописної книги

ІДЕАЛИ ТА ОБРАЗИ РЕНЕСАНСУ

Собор Санта-Марія-дель-Фьоре.
Флоренція

На заході середньовіччя в мистецтві Західної Європи відбулося гігантське культурне піднесення – епоха Відродження (Ренесанс), яка тривала майже два століття. Це був час, коли люди наче відкрили старовинну скриню, повну загублених скарбів – знань давніх греків та римлян, що запалили вогонь цікавості до реального світу. Насправді ці зміни відбулися на тлі активного розвитку капіталістичних відносин, послаблення влади католицької церкви, бурхливого розвитку науки та географічних відкриттів.

На противагу середньовіччю, де в центрі світу є Бог, епоха Ренесансу підносить саме Людину («*homo universalis*»), силу її розуму, здібності як найвище благо людських істот. Провідна риса цієї доби: людина може розвиватися та досягати нових висот завдяки вивченню античного спадку як ідеалу і взірця.

Пригадай, які цінності втілено в давньогрецькому мистецтві. Схарактеризуй культову і житлову (с. 51) будівлі. Чи відчувається в них пропорційність, гармонійність? Поясни. Що відбувається на картині Луїса де Колері? Опиши інтер'єр будівлі та персонажів.

Луїс де Колері.
Інтер'єр палацу з елегантними
парами

Звернення до зразків античності сукупно з розвитком математики та інженерних наук породило ідею гармонійної досконалості в мистецтві загалом і в архітектурі зокрема. Багато нового було створено в цивільному зодстві: опатного вигляду набули багатоповерхові міські будівлі (ратуші, університети, ринки тощо), виник тип міського палацу (палаццо), а також замиської вілли.

Після тисячолітньої перерви в епоху Ренесансу «відродилося» мистецтво скульптури, зокрема круглої скульптури – таким, яке воно було в античні часи: статуї стали самостійними мистецькими творами, їх уже не обов'язково було вписувати в архітектурний ансамбль.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Архітектурі (екстер'єру та інтер'єру) доби Ренесансу властиве прагнення до художньої довершеності, врівноваженої цілісності, у якій усе взаємопов'язане.

Характерні ознаки:

- пропорційність будівлі, симетрія всіх її елементів;
- застосування античної ордерної системи;
- горизонтальне членування на поверхи;
- багатий декор з античними мотивами.

У скульптурі митці епохи Відродження надавали величезного значення водночас красі людського тіла і внутрішньому світу людини, а тому прагнули зобразити її якомога правдивіше, передаючи виключно природні пози й рухи. Наслідкування природи, реалізм, спостереження за рухами людини, продумана композиція, що базується на поєднанні та контрасті різних ліній, – головні риси скульптури Ренесансу.

Епоха Відродження – час великих відкриттів, визначних майстрів та їхніх видатних творів. Саме в цей час художники починають підписувати свої роботи, тобто вони стають підкреслено авторськими.

Андреа Вероккіо. Кінна статуя кондотьєра Бартоломео Коллеоні. Венеція

Скульптура Відродження (<https://cutt.ly/QrstMulp>).

Як саме скульптору Андреа Вероккіо вдалося передати нестримний поступ грізного воєначальника, який споглядає світ з висоти свого бойового коня? Які емоції, почуття викликають скульптурні твори митців Відродження? Чи реалістично відтворено в них образи? Поясни.

1

2

3

4

Донателло: 1 – Марія Магдалина. 2 – Статуя Іоанна Богослова.

3 – Валеріо Чолі. Муза скульптури на гробниці Мікеланджело. 4 – Мікеланджело Буонарроті. Раб, що реве пуга

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1

1. Мікеланджело Буонарроті виявив свій талант в архітектурі, скульптурі, фресковому живописі. Купол собору Святого Петра в Римі, одного з найвеличніших храмів світу, – вінець архітектурної творчості Мікеланджело. Нині це – один із символів Рима.

У скульптурі Мікеланджело відображено найбільші досягнення мистецтва Відродження. Герої генія страждають, розмірковують, радіють. Гідність, краса, туга й скорбота матері, яка втратила сина, майстерно відтворені Мікеланджело у скульптурній композиції «П'єта» («Оплакування Христа»). А в статуй «Мойсей» відчувається сила, могутність духу, мудрість і неймовірна велич біблійного пророка.

Схарактеризуй скульптури Мікеланджело Буонарроті. Порівняй їх із творами античності та середньовіччя. Зверни увагу, як «ожив» під різцем Майстра мармур, ніби допомагаючи відтворити вирази облич персонажів, жести, рухи, складки одягу.

2

2. Відомо, що в епоху Відродження найціннішими скульптурами на італійському артринку були стародавні римські мармурові статуї. Деякі скульптори, враховуючи такий попит, навмисне підробляли свої статуї «під давньоримські».

Обговоріть разом з однокласниками та однокласницями застереження щодо створення підробок творів мистецтва: з якою метою їх створюють, чи вважатимуться в наш час такі дії порушеннями авторського права? Якими можуть бути наслідки?

Мікеланджело Буонарроті:
1 – П'єта; 2 – Мойсей

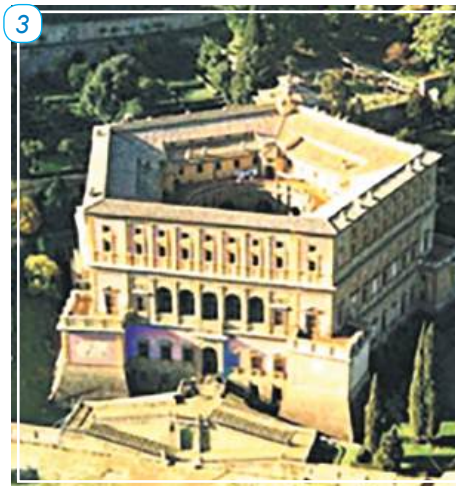
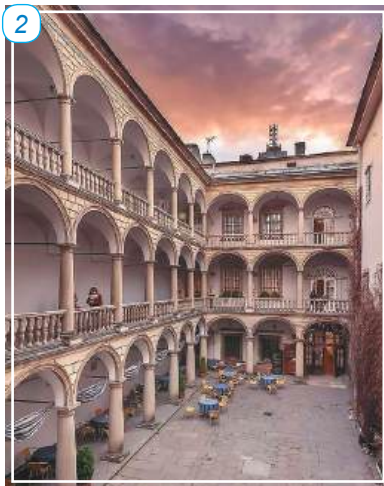
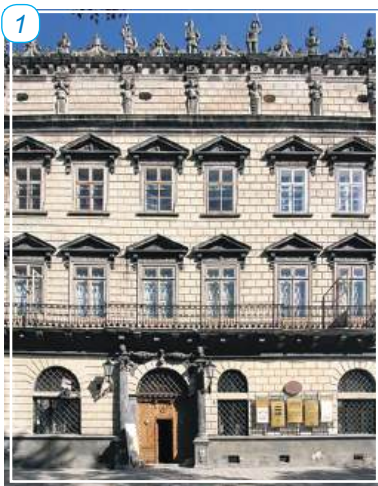

3

3 – Макет собору
Святого Петра;
4 – Мікеланджело Буонарроті.
Купол собору Святого Петра
в Римі

4

Площа Ринок. Львів: Палац Корнякта. Фасад, італійський дворик (1, 2). Вілла Форнезе. Рим (3)

3. Доба Ренесансу – це час, коли люди прагнули до краси й досконалості, навіть у будівництві міст. Архітектори хотіли зробити міста зручними, красивими та добре захищеними. «Ідеальне місто» Ренесансу мало такі риси: *геометрична впорядкованість* (місто будували за формою кола, квадрата чи шестикутника з центром – головна площа); *обороноздатність* (навколо міста – міцні стіни й бастіони, щоб оборонятися від ворогів); *функціональність*, зручність для людей (кожна частина міста мала своє призначення: для життя, торгівлі, ремесел чи управління); *естетика* (будівлі пропорційні, з багатим оздобленням і гармонійно вписуються в довкілля). В Україні також будували такі міста – на Галичині, Волині та Поділлі. Це відчувається у плануванні Львова, Кам'янця-Подільського, Жовкви та ін.

Жовква (<https://cutt.ly/trst1mdT>).

Обговоріть, чому такі важливі були естетика, функціональність та безпека міського простору. Чи актуальні ці ідеї сьогодні? Обґрунтуйте.

За бажання вивчи та виконай пісню «Колиска майбуття» (музика та вірші В. Дроботенка, <https://cutt.ly/qeSeFnYR>).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У зв'язку із чим епоха Відродження отримала свою назву?
2. Порівняй архітектуру та скульптуру середньовіччя й Ренесансу.

За бажання досліди:

- архітектурні споруди епохи Відродження (в мережі «Інтернет») та в місцевості, де проживаєш, зроби колаж із фото та презентуй;
- творчість видатних митців італійського Відродження;
- ознайомся з матеріалами ВШО «8 клас. Мистецтво. Мистецтво епохи Відродження: архітектура».
- Ознайомлюючись із мистецтвом епохи Відродження, продумай тематику і зміст подкастів для популяризації мистецтва цієї доби. *Подкаст* – це серія аудіо- чи відеофайлів, які об'єднані певною ідеєю і поширюються в інтернеті.

ІДЕАЛИ ТА ОБРАЗИ РЕНЕСАНСУ

Рафаель Санті.
Сікстинська Мадонна

Леонардо да Вінчі.
Мадонна Літта

Головною відмітною рисою живопису Ренесансу була свобода від суворих обмежень середньовічного мистецтва. Наслідуючи ідеали античності, живописці зверталися до міфічних сюжетів поряд із християнськими. Водночас об'єктом уваги художника стала «земна» людина. Відтворюючи ідеал людської особистості, діячі Відродження підкреслювали доброту, силу, героїзм людини, її спроможність творити навколо себе новий світ. Цінність людини стала визначатися її особистими чеснотами, а не суспільним становищем.

Образотворче мистецтво Ренесансу знаменувало максимальне прагнення до реалізму у відтворенні образів. Це виявилось не тільки в поширенні світських зображень, у розвитку портрета і пейзажу або новій, іноді майже жанровій, інтерпретації релігійних сюжетів, а й у радикальному оновленні всієї художньої системи. Художники почали бачити світ інакше: площинні, ніби безтілесні зображення середньовічного мистецтва поступилися місцем тривимірному, рельєфному, опуклому простору. Митці використовували перспективу, правило «золотого перетину» в побудові людського тіла. Активно розвивався станковий живопис.

До прикладу, зображення прекрасної молодої матері з дитиною ми бачимо на численних малюнках і картинах художників епохи Відродження. У великих майстрів важко знайти абсолютне наслідування незмінному зразку в трактуванні образу Марії. Художники обирають суто людські ситуації, коли обличчя жінок стають то серйозними й зосередженими, то усміхненими, сповненими ніжності, а чарівні немовлята на їхніх картинах зайняті грою або іншими забавами.

Які історії «розповіли» тобі картини? Чи подібні ці твори до ікон? Поясни свої міркування.

Рафаель Санті:
1 – Мадонна Естергазі;
2 – Мадонна з вуаллю.
3 – Сандро Боттічеллі.
Мадонна з книжкою

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. В образотворчому мистецтві епохи Відродження:

- у центрі зображення – людина, яка має реальні риси, індивідуальний характер; водночас творам притаманна піднесена одухотвореність і висока краса зображуваного;
 - реалістичне зображення людей, тварин, рослин та архітектурних об'єктів, а також деталізація матеріалів, текстур і тканин: художники ретельно вивчали анатомію, природу та побут, щоб точно передати реальність на полотні;
 - розв'язано проблему тривимірного зображення: створено наукову теорію лінійної перспективи, засновану на геометрії та оптиці; художники активно застосовували світлотінь;
 - простір перестав бути «нічим», художник продумував його попередньо, і в ньому за строгими математичними правилами розміщувалися люди, будівлі, речі;
 - поряд із фресками розвивається станковий живопис, а також світський живопис, зокрема жанр портрета, з'являються автопортрети.
- Серед плеяди митців Відродження найвидатнішими вважають Мікеланджело Буонарроті, Леонардо да Вінчі та Рафаеля Санті.

За потреби дізнайся більше про фреску Рафаеля Санті «Афінська школа» (<https://cutt.ly/6eSeSiXd>). Доведи, що у своїх творах (1–3) художники використовували закони перспективи, майстерно застосовували світлотінь, досліджували особливості зображення людини.

Рафаель. Фреска
«Афінська школа».
Апостольський
палац. Ватикан

Сікстинська капела (<https://cutt.ly/jeSeNGrT>).

Передбачуваний
автопортрет
Леонардо да Вінчі

Мікеланджело
Буонарроті.
Фреска
«Створення
Адама»

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Леонардо да Вінчі. Мона Ліза

1. Цей жіночий образ увійшов в історію світового мистецтва під назвою «Мона Ліза», або «Джоконда». Щось неймовірно захопливе і привабливе відчуваємо в загадковому погляді, приємній усмішці, спокійно складених ніжних руках молодої жінки.

Італійський художник та архітектор, а пізніше літописець епохи Відродження Джорджо Вазарі писав, що Леонардо вдавався до різних хитрощів, аби досягти потрібного йому виразу обличчя моделі. Уяви, що в красиво прибраній кімнаті, де працював художник, перебували співаки і музиканти, блазні і фокусники, які грали на музичних інструментах, співали, жартували і в такий спосіб постійно підтримували гарний настрій жінки, обличчям якої захоплюється людство вже багато століть. «Джоконда» і досі привертає увагу, залишаючи простір для фантазії та інтерпретацій.

Які жанри поєднано в картині? Проаналізуй особливості композиції твору: позу, тло, освітлені частини. Поміркуй, чого можна навчитися портретистам (фотографу та живописцю) з цього портрета. Поміркуй, чому цей твір не залишає байдужим людей багатьох поколінь. Поцікався творами різних видів мистецтва, присвяченими Джоконді.

2. Розглянь зображення, створені за мотивами твору Леонардо да Вінчі «Мона Ліза». Визнач, до якого виду живопису (станкового, монументального) належать вони. Поясни.

3. Переглянь відео до пісні. Обговори разом з друзями та подругами питання неповторності й унікальності кожної людини. Як ти розумієш вислів «У будь-якій ситуації людина має лишатися Людиною»?

«Неповторність» (музика Олександра Злотника, вірші Андрія Демиденка, <https://cutt.ly/YeSeGLx3>).

Проект українського скульптора
Олександра Мілова «Любов»

3D-скульптури художника-візуалізатора
Чада Найта

Які сенси несуть скульптурні проекти сучасних митців? Які цінності вони втілюють?

Особливістю Ренесансу була багатогранність обдарування митця, прагнення до творчого пізнання світу в усіх його виявах. Видатні постаті цього часу були талановиті в різних галузях науки й мистецтва. Іноді їх називають титанами Відродження. Дізнайся, хто такі титани.

KOZAK SYSTEM. «Люди-Титани» (<https://cutt.ly/OrtluZWp>). Знайди аргументи титанізму за нашого часу. Розкрий сенси пісні «Люди-Титани», опиши свої почуття.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

1. Створи власну версію «Мони Лізи», наприклад, зобрази її у стилі коміксу чи аніме, як персонажа з відеоігор тощо.
2. «Театр емоцій і почуттів». Вирази по черзі емоції й почуття персонажів творів образотворчого мистецтва епохи Відродження.
3. Уяви, що ти працюєш у майстерні Леонардо да Вінчі, який був живописцем, медиком, математиком, механіком, інженером, архітектором, скульптором, музикантом, поетом (<https://cutt.ly/7rst6dHy>). Запропонуй ідею якогось новітнього винаходу, зроби його замальовку та презентуй його (або напиши коротке пояснення, як він працює).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які відкриття з-поміж засобів виразовості стали надбанням художників епохи Відродження (Мікеланджело Буонарроті, Рафаель Санті, Сандро Боттічеллі та ін.)?
2. Порівняй образотворче мистецтво середньовіччя й Ренесансу.
3. Поміркуй, у чому спільність, а що відрізняє відтворення образу людини в епохи античності й Відродження.

За бажання досліди:

- Поцікався творчістю та діяльністю одного з митців епохи Відродження (Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаель, Боттічеллі тощо).
- Створи мультимедійну презентацію «Образ Матері в різних видах мистецтва».
- Переглянь: ВШО «8 клас. Мистецтво. Мистецтво епохи Відродження: живопис. Частина 2».

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПІВНІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Альбрехт Дюрер. Чотири апостоли

Нові сміливі ідеї італійського Відродження знайшли активний відгук у різних європейських країнах. Цей період в історії мистецтва має назву «Північне Відродження» (у країнах на північ від Італії, зокрема Німеччині, Англії, Франції, Нідерландах та ін.). Художники Північного Відродження, поєднавши досягнення італійських майстрів та місцеві традиції, значно розширили тематику зображення. Вони творили в різних жанрах образотворчого мистецтва: пейзаж, портрет, натюрморт, жанрова картина.

У зображенні людини митці прагнули максимальної реалістичності образів і характерів. Зокрема, німецький художник *Альбрехт Дюрер* створив у диптиху «Чотири апостоли» образи людей сильних, незалежних, сповнених гідності. Величні постаті апостолів Іоанна, Петра, Павла та євангеліста Марка втілюють звичайних земних людей – зі своїми думками, характером і зовнішністю.

Друг і соратник А. Дюрера І. Нейдерфер писав, що в образах апостолів митець зобразив чотири темпераменти: молодий і спокійний Іоанн (сангвінік), старий і стомлений Петро (флегматик), неспокійний Марк (холерик), насторожений Павло (меланхолік). Чи погоджуєшся ти із цією думкою?

Ян ван Ейк. Портрет подружжя Арнольфіні

У картинах нідерландського майстра *Яна ван Ейка* відтворено повсякденне життя людини. Особливого значення живописець надавав зовнішності своїх персонажів. Він першим в історії європейського живопису створив парний портрет, зобразивши людей у звичному для них середовищі.

Картина «Портрет подружжя Арнольфіні» Яна ван Ейка стала визначальним кроком у розвитку європейського мистецтва і вплинула на покоління художників. Інноваційність твору полягає в новаторському використанні світла й тіні, символічному наповненні образів, насиченій поліхромній (багатоколірній) палітрі, технічній досконалості, деталізації й приголомшливій реалістичності. Особливо вражає дзеркало, у якому відображено сцену – воно не лише поглиблює простір, а й створює ілюзію присутності глядача, ніби запрошуючи його стати свідком зображеної події.

Розглянь, як створено ілюзію простору та реальності (просторові співвідношення, реалістичні тексти, градації (поступовий перехід від одного до іншого) світла й тіні тощо). Проаналізуй особливості фронтальної перспективи інтер'єру.

На дозвіллі досліди, що символізують зображення предметів, якими живописець «наповнив» інтер'єр. Чому, на твою думку, він обрав саме їх?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ.

Ідеї гуманізму Ренесансу – віра в можливість людини, її розум і здібності, – разом з активним розвитком природничих наук і реформами в християнстві відкрили нові можливості для митців Північного Відродження. Художники дедалі більше відходили від середньовічних канонів, розширюючи тематику своїх творів. Митці звертали особливу увагу на зображення людини та природи. У цей період в образотворчому мистецтві активно розвивалися такі жанри, як пейзаж, портрет, натюрморт і жанрова картина. Поряд із традиційною темперою художники почали використовувати олійні фарби й акварель, що краще передавали природну палітру кольорів. Колористика творів стала багатшою, а світлотінь – м'якшою й реалістичнішою. Замість дерев'яних дощок, які використовувалися протягом століть, митці почали писати на полотні.

Метсю Габріель.
Жінка, що читає листа

Опиши сюжет картини «Жінка, що читає листа», її персонажів. Якими емоціями вона наповнена? Розглянь натюрморти. Що завдяки ним можна дізнатися про життя людей того часу?

У період Відродження справжній розквіт образотворчого мистецтва відбувся в Голландії. На відміну від художників «великого стилю», які створювали полотна на історичні та міфологічні теми, представники так званих «малих голландців» зосередилися на сценах повсякденного життя. Їхні картини мали невеликі розміри – звідси походить назва.

Голландські пейзажі вражають різноманітністю: зображення міських і сільських краєвидів, морських просторів, архітектурних споруд. У натюрмортах художники оспівували буденні речі, які раніше майже не зображували в мистецтві. Одним із найпопулярніших сюжетів був «сніданок» – стіл із наїдками та посудом, що передавав затишну атмосферу оселі та зберігав відчуття присутності людини.

Широко розвинувся також квітковий натюрморт, натюрморти з рибою, морепродуктами, дичиною («мисливські трофеї») та так звані «пташині двори». Проте центральною темою мистецтва залишалося приватне життя звичайної людини, що яскраво простежується в жанрових картинах, присвячених буденному життю бюргерів.

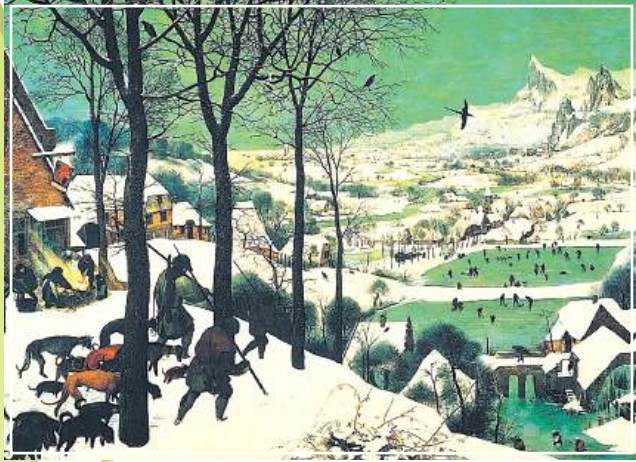
Пітер Клас. Натюрморт із крабом

Пітер Артсен. М'ясна крамниця

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

*Пітер Брейгел Старший.
Мисливці на снігу*

1. Нідерландський художник *Пітер Брейгел Старший* виробив власний авторський стиль, у якому прагнув до виразності силуетів і широких просторових панорам. У центрі його творчого задуму – природа і навколишній світ, де людина постає лише маленькою частинкою на безмежних просторах Землі.

Якими засобами художник передав глибину простору на картині? Що на ній є головним, а що – другорядним? «Якби картини заговорили...»: придумай уявну бесіду персонажів картини. Поцікався іншими творами митця.

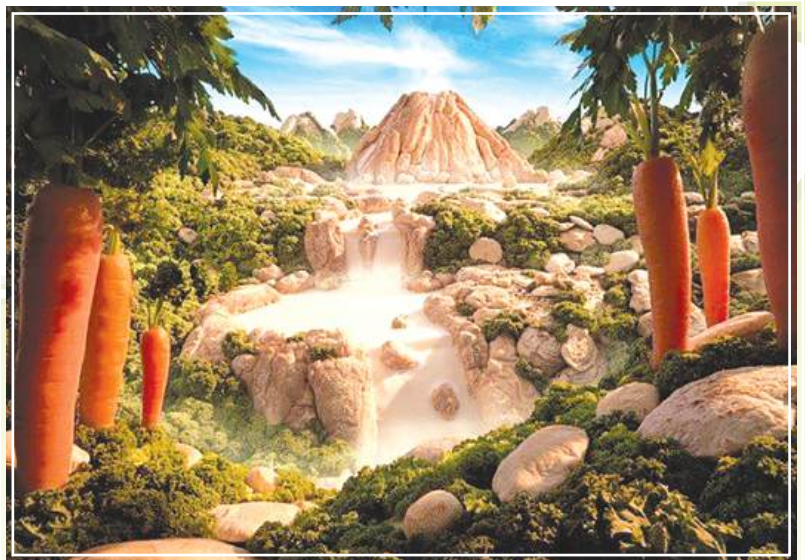
2. Італійський художник 16 століття *Пітер Джузеппе Арчимбольдо* створював незвичайні картини: його майстерно виписані портрети – це чудове компонування фруктів, овочів, тварин, квітів. Цікаво, що сучасний фотохудожник *Карл Ворнер* нині творить у жанрі «Foodscapes» (пейзажі з їжі).

Поміркуй і вислови припущення, чому митців у різні часи зацікавили такі незвичайні підходи творення художніх образів.

*Пітер Джузеппе Арчимбольдо.
Вертумн*

Карл Ворнер. Пейзаж

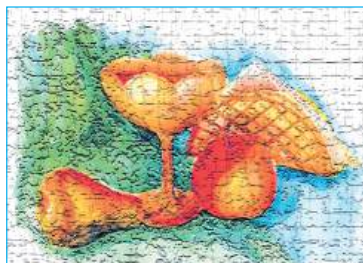

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

1. Створи фотореконструкцію образу. Переглянь портрети епохи Відродження. Добери відповідні аксесуари й створи власне фото в обраному образі.

2. Намалуй натюрморт – основу для обкладинки журналу, заставки кулінарного телешоу, шпалер для екрана комп'ютера чи телефона. Скористайся спочатку художніми матеріалами та інструментами, а потім цифровими інструментами та фільтрами графічних редакторів за твоїм вибором.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У яких жанрах розквітло мистецтво «малих голландців»?
2. Поміркуй над твердженням Альбрехта Дюрера: «Без правильних пропорцій не може бути досконалою жодна картина, хоч би вона була виконана так старанно, як тільки це можливо» – і вислови свої міркування щодо нього.
3. **Робота в групах.** Проведіть невелику дискусію «Роль митців епохи Відродження в розвитку жанрів образотворчого мистецтва».

За бажання:

- досліді творчість одного з митців епохи Північного Відродження. Створи мультимедійну презентацію;
- переглянь матеріали ВШО: «8 клас. Мистецтво. Мистецтво епохи Відродження: Північне Відродження, частини 1, 2».

ЗВУКОВА ПАЛІТРА РЕНЕСАНСУ

Ян ван Ейк. Гентський візитар.
Ангели (фрагменти)

Епоха Відродження стала важливим етапом у розвитку музичного мистецтва. У часи, коли суспільство зверталось до ідей і спадщини античності, музика також активно розвивалася, втілюючи смаки й інтереси різних верств населення: як народна, так і «учена»; як церковна, так і світська; як для «недосвідчених аматорів», так і для «вишуканих вух» – сеньйорів і князів.

У храмах під час богослужінь звучала хорова поліфонія, що налаштовувала слухачів на піднесені споглядання, внутрішній спокій, устремління до світла й краси. Хорова палітра, заснована на сталих церковних канонах, поступово збагатилася новими гармоніями та звучаннями.

Поряд із культовою музикою зросла роль світської. Популярним було вокальне багатоголосне та одноголосне виконання, а капела та в супроводі музичних інструментів. Водночас інструментальна музика почала розвиватися як самостійне мистецтво. Відродився інтерес до танцювальних форм. Винахід книгодрукування сприяв розвитку нотного друку. З'явилися численні збірки інструментальних мініатюр – табулатури, які містили твори різних пісенних і танцювальних жанрів.

Джованні Палестріна. Меса Папи Марчело. Kyrie (фрагмент, <https://cutt.ly/feSeXoCO>).

Орландо Лассо. Луна (<https://cutt.ly/kkjH74T>). Миколо Скорик. Три фантазії для лютні з Львівської табулатури 16 ст. (<https://cutt.ly/0kjJWVvk>).

Які образи виникли у твоїй уяві під час слухання меси? У якому регістрі звучали голоси, як вони взаємодіяли? Пригадай особливості поліфонії та гомофонії в музиці. Схарактеризуй фактуру хорової мініатюри «Луна».

Тембр якого інструмента близький до музичного колориту лютні? Порівняй фантазії за музичними образами.

Опиши «ангелів, які співають» на одному з художніх творів.

Сандро Боттічеллі.
Мадонна з немовлям та ангелами,
які співають

Фідель

Віола да гамба

Віола

Старовинні танцювальні мелодії (вієла, <https://cutt.ly/3rtlarDr>).

Колись давно лютня і віола царювали в замках і палацах, у церквах і на площах. Люди любили грати на них і широко використовували для сольного, ансамблевого виконання або інструментального супроводу. Родина віол включала багато інструментів, що різнилися формами, розмірами та способами гри: вієла, фідель, віола да гамба, теорба.

На яких музичних інструментах грають персонажі зображень? У чому їх різниця?

Митці Ренесансу прагнули відродити традиції античного театру, намагалися реставрувати притаманний йому хоровий спів. Італія стала батьківщиною опери. Завдяки новим мистецьким пошукам виникло два основних різновиди оперного співу – *арія* та *речитатив*. Найвищу славу здобуло мистецтво *бельканто* (з італ. «прекрасний спів»). Голоси майстрів-співаків звучали легко й плавно – прозоро у високому регістрі та оксамитово в низькому. Набули розвитку й інші оперні форми: ансамблі, інструментальні «симфонії» (раніше так називали увертюри), які згодом з театру поширилися на концертну музику.

Габрієлла Пескуччі.
Ескізи костюмів

Спів бельканто в опері (<https://cutt.ly/irtlifeSB>).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. У якому з творів, на твою думку, втілено релігійний сюжет, а в якому – світський? Поясни. Обери один з творів та схарактеризуй: образи, одяг, оточення, музичні інструменти; характер музики, що може звучати у виконанні музикантів.

Ганс Мемлінг. Богородиця з немовлям та ангели

Невідомий художник. Музиканти

Саймон ван Герлам. Богородиця з немовлям та ангели-музиканти

Марко Маркола. Італійська комедія

2. Комедія дель арте, або Комедія масок (італ. *commedia dell'arte* – «артистична комедія») – вид італійського народного (майданного) театру. Його спектаклі – це імпровізація на основі сценарію з короткою сюжетною схемою вистави, за участю акторів та актрис, одягнених у маски. Такі трупі були першими у Європі професійними театральними трупі, де закладалися основи акторської майстерності (термін «комедія дель арте», або «майстерний театр», указує на досконалість театральної гри) і де вперше були присутні елементи режисури (ці функції виконував провідний актор трупі, так званий капокоміко, італ. *sarcomico*).

Що відбувається на картині М. Маркола? Як облаштовано театр? Яке ставлення різних персонажів картини до театрального дійства можна помітити? Узагальни свої враження.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Обери один із фрагментів поетичних творів митців епохи Відродження *Франческо Петрарки* (1) та *Вільяма Шекспіра* (2). Виразно й емоційно продекламуй його, або придумай мелодію та виконай її з текстом, чи за допомогою інструментів штучного інтелекту (наприклад, suno.com) спробуй згенерувати сучасну музичну композицію.

1. Як не любов, то що це бути може?
А як любов, то що таке вона?
Добро? – Таж в ній скорбота нищівна.
Зло? – Але ж муки ці солодкі, Боже! (Сонет 132)
2. Любов – над бурі зведений маяк,
Що кораблям шле промені надії,
Це – зірка провідна, яку моряк
Благословляє в навісній стихії. (Сонет 116)

Робота в групах. «Відгадай, який це твір»: створіть пантоміму за однією з картин доби Відродження, що подано в підручнику, запропонуйте однокласникам та однокласницям відгадати, що це за твір.

Жерар Пресгурвік. Мюзикл «Ромео і Джульєтта». «Королі світу» (<https://cutt.ly/qrdCj3mz>). Рухайся під музику, виражай свої емоції.

За бажання вивчи та виконай пісню «Хай інеем всміхається зима» (музика та вірші *Ігоря Танчака*, <https://cutt.ly/QrtlgUrK>).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які особливості притаманні музиці епохи Відродження?
2. Визначте новації, що відбулися в музичному мистецтві Ренесансу.
3. Проведіть мінідискусію «Чому лютні та віоли доби Ренесансу не популярні сьогодні».

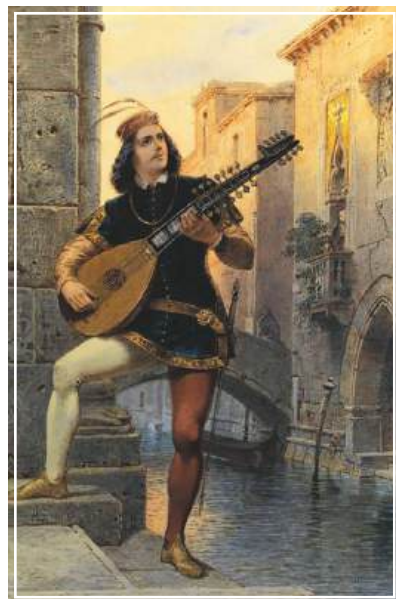

За бажання:

- **Колективний проєкт «Образи Ромео і Джульєтти в музиці».** Невмирущі літературні образи Ромео і Джульєтти, створені видатним драматургом епохи Відродження Вільямом Шекспіром, надихнули багатьох митців різних епох і країн. Цей сюжет втілювали в музичних творах у найрізноманітніших жанрах: опера (Шарль Гуно), симфонія (Гектор Берліоз), мюзикл «Вестсайдська історія» (Леонард Бернстайн). Дослідіть, як композитори різних історичних періодів і культур інтерпретували шекспірівські образи у своїх творах.
- Порівняй музичні інструменти. Теорба – велика басова лютня, що була поширена в Західній Європі у 17–18 століттях. На території сучасної України існував схожий за формою і звучанням музичний інструмент – торбан, відомий як «панська бандура». Дослідіть схожості та відмінності цих інструментів і підготуйте коротку презентацію результатів.
- Які фільми були натхнені епохою або творами мистецтва Відродження? Обговоріть з друзями, як у цих стрічках використано елементи доби Відродження – костюми, архітектуру, музику, характери персонажів тощо.

Рафаель Санті.
Пані з єдиномом

ПЕРЕВІР СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

I. Який художній стиль представляє кожна архітектурна споруда? (макс. 3 бали)

II. Що характерне для музики у візантійському храмі? (1 бал)

Яка музика звучала в готичному храмі? (1 бал)

Який стиль мистецтва був джерелом натхнення для митців Русі-України? (1 бал)

III. У відповідні. (макс 1,5 бала)

Опис особливостей архітектурної будівлі та назву відповідного стилю мистецтва

- Пишне декорування інтер'єру мозаїками
- Великі вікна з вітражами, високі стрімкі вежі
- Вузькі вікна-бійниці, могутні товсті стіни, башти-донжони

Опис особливостей в образотворчому мистецтві та назву відповідного стилю мистецтва

- Силуетні зображення на контрастному тлі
- Суворі правила та прийоми написання зображення
- Тривимірне зображення з використанням перспективи

Античний

Візантійський

Романський

Готичний

Ренесанс

IV. Опиши послідовність появи й розквіту художніх стилів у європейському мистецтві. (1 бал)

Що об'єднує ці твори мистецтва? (1 бал)

Поясни, яка «зайва» скульптура щодо належності до стилю мистецтва. (1 бал)

I – IV. Поділись у форматі презентації чи відео своїми творчими досягненнями у 8-му класі (малюнки, музичні композиції, проєкти тощо). Або у формі творчого есе «розкажи», які нові навички ти здобув (-ла) завдяки мистецтву.

I. Яке із зображень втілює гармонію і спокій; кохання і поклоніння; ніжність і любов, спокій і піднесеність, енергійність і міць; повагу і любов? **(макс. 3 бали)**

II. Яку найвищу цінність утілено в мистецтві античності? у мистецтві середньовіччя? у мистецтві Відродження? **(по 1 балу)**

III. Увідповідни. **(макс 1,5 бала)**

Назву стилю та характеристику призначення мистецтва в різні періоди історії

- Посилення віри в Бога
- Втілення ідеалу людини
- Відтворення реальної дійсності

Назву стилю мистецтва й характеристику архітектурної споруди

- Захист, оборона
- Велич, стрункість
- Співрозмірність, урівноваженість

IV. Опиши послідовність розвитку емоційних станів від «спокійно» (спокійно, рішуче, тривожно, переможно, журливо). **(1 бал)**

Що об'єднує ці твори мистецтва? Поясни. **(1 бал)**

Поясни, яке зображення «зайве» (зверни увагу на втілення емоцій). Чому ти так вважаєш? **(1 бал)**

РОЗДІЛ II

Мистецькі образи НОВОГО ЧАСУ

У другому розділі підручника завдяки мистецтву продовжимо захопливу подорож крізь час: від величної епохи бароко (17 ст.) до романтичних і реалістичних образів мистецтва 19 ст.

	Україна	Італія	Франція	Німеччина	Англія
1600	ренесанс	бароко	бароко	бароко	бароко
1650	бароко		класицизм		
1700			рококо		рококо
1750	класицизм	рококо	романтизм	рококо	класицизм
1800	романтизм	класицизм	реалізм	класицизм	романтизм
	реалізм	романтизм		романтизм	

БАРОКО ДЛЯ ВЕЛИЧІ І СЛАВИ

Франческо Борроміні. Сан Карло
алле Кваттро Фонтане. Рим

Чи доводилося тобі, милуючись архітектурою минулих епох, відчувати себе частиною чогось величного й піднесеного? Такі незабутні враження можуть виникнути в тебе під час споглядання архітектури художнього стилю **бароко**.

У 17 столітті католицька церква, переживаючи процес реформування, прагнула відновити свій вплив і затвердити статус сили. Водночас монархи хотіли продемонструвати велич і можливість своїх королівських дворів. Ці амбіції знайшли відображення в мистецтві, зокрема в появі стилю бароко. Він зародився в Італії (центрі католицької церкви) як реакція на стриманість і раціональність Ренесансу, а згодом поширився по всій Європі та навіть за її межами. Архітектура у стилі бароко – велична й грандіозна, зі значною кількістю декору та поєднанням усіх видів художньої творчості – утілення могутності церкви (храмові будівлі) й монархів (палаці). Архітектурні форми, успадковані бароковими митцями від італійського Відродження, набули більшої масштабності, складності, помпезності.

Церква Фрауенкірхе (екстер'єр, інтер'єр). Дрезден. Німеччина

Поділися своїми емоціями, викликаними архітектурою епохи бароко. Знайди підтвердження пишності, грандіозності, синтезу мистецтв. Поцікався, які музеї нині розташовано на території Цвінгера (<https://cutt.ly/KeKWCLK>). За бажання у вільний час ознайомся з їхніми експозиціями.

Цвінгер. Дрезден.
Німеччина

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Архітектурні споруди в стилі бароко вирізняються такими особливостями:

- величність і грандіозність;
- хвилясті лінії, численні колони (звичайні, напівколони, кручені), пілястри, великі вікна (овальні, круглі), арки та кручені сходи створюють відчуття руху;
- рясне пластичне та декоративне оздоблення (ліпнина, різьблення з мотивами «кучерявих» стебел, раковин, квіткових гірлянд, часто з позолотою), химерні хвилеподібні лінії;
- об'ємні розписи стін і стель (плафони), великі дзеркала та різноманітні світильники, вишукана підлога візуально збільшують внутрішній простір;
- гармонійне поєднання архітектури та скульптури (зокрема, багатоколірної) в інтер'єрі та екстер'єрі.

Базиліка Санта-Кроче (Лечче). Італія

Досліді споруди зі світлин і визнач у них ознаки стилю бароко. Поміркуй, чому церкву Сан Карло алле Кваттро Фонтане вважають мініатюрним символом архітектури бароко (зверни увагу на лінії, форми споруди).

Велика увага приділялася організації довкілля: споруди ніби «вливалися» в навколишній простір і ставали гармонійним складником міського архітектурного або садово-паркового середовища. Тяжіння до ансамблю і синтезу проявилось у плануванні міст: архітектори включали в ансамбль не тільки окремі споруди і площі, а й вулиці. Початок і кінець вулиць були неодмінно позначені архітектурними акцентами: майданами або скульптурними об'єктами. Обеліски і фонтани, рясно оздоблені скульптурою, поставлені в точках збігання променів-проспектив і в їхніх кінцях, створювали ефект далекоюсяжної перспективи.

Найвідомішим прикладом барокового міського планування є площа Святого Петра в Римі, спроектована *Лоренцо Берніні*. Довгі напівовальні кам'яні колонади, ніби дві гігантські руки, «обіймають» площу, створюючи особливий ефект урочистості.

Визначи риси бароко в архітектурі площі Святого Петра. Поцікався, яку інформацію доносить сюжет фонтана Чотирьох річок сучасним туристам Риму.

Лоренцо Берніні. Площа Святого Петра. Рим
(<https://cutt.ly/ukjZeSh>)

Лоренцо Берніні. Фонтан Фіумі. Рим:
1 – загальний вигляд; 2 – фрагмент

Інтер'єри у стилі бароко

Інтер'єр бароко підкреслював величність та урочистість приміщення, розкіш і багатство його власників. Використовувалися найрізноманітніші декоративні елементи: ліпнина складних, вигадливих форм із зображенням фігурок, квітів, грон винограду та інших рослин. Ліпнина могла бути присутньою на стінах, меблях, камінах, дверях тощо. Обов'язково використовувалися дорогі матеріали, багато позолоти, розписи на стінах і стелях (плафони), а також єдиний ансамбль меблів, штор, текстилю та інших елементів декору. Вікна часто оздоблювалися розкішними шторами з ламбрекенами та складними драпіруваннями. Великою кількістю світильників і картин у позолочених рамах доповнювалася урочиста атмосфера інтер'єру.

В епоху бароко розквітло мистецтво виготовлення та оздоблення меблів. Вони набули складних форм, часто з використанням овалів і спіралей, численними опуклостями та ввігнутостями. Меблі для сидіння отримали гнуті ніжки, оббивка стала виконуватися з дорогих декоративних тканин. Декор меблів включав дерев'яну мозаїку, різьблення та бронзові накладки. З'явилося поняття «гарнітур» – комплект меблів, що гармоніюють між собою. Водночас меблі відповідали вимогам часу – вони були масивні, виготовлені з дорогих матеріалів, таких як дуб та мармур, що надавало їм монументального вигляду.

Андре-Шарль Буль. Мебляр короля Франції (<https://cutt.ly/XeKWp98j>).

За світлинами та відео (<https://cutt.ly/qeKWH223>) опиши риси стилю бароко в інтер'єрі. Досліди і схарактеризуй особливості меблів.

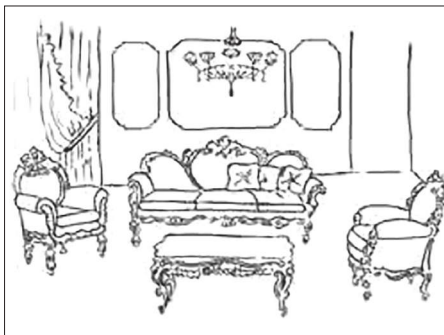
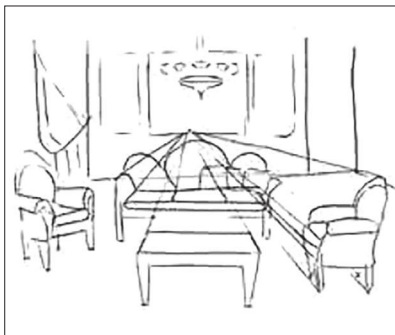

Меблі в стилі бароко

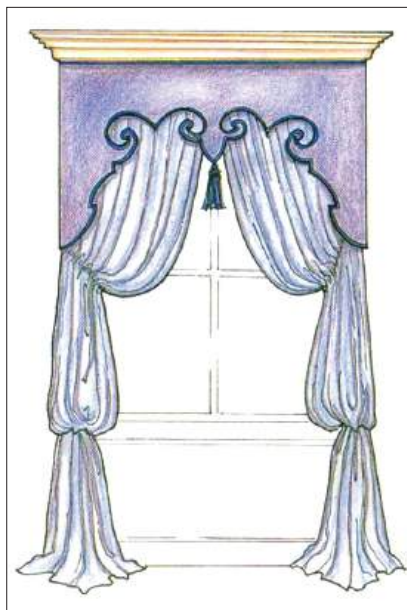
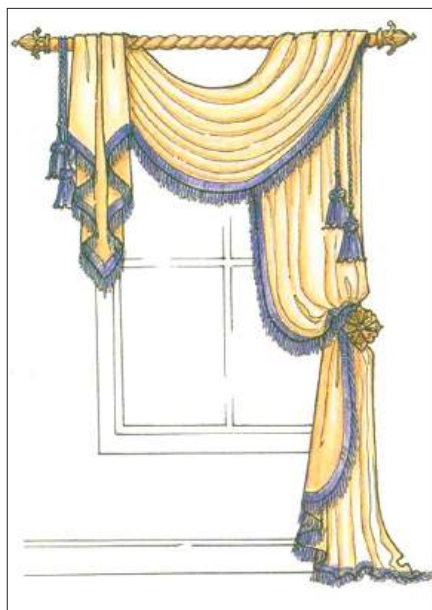

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Варіант 1. Уяви себе дизайнером / дизайнеркою інтер'єру. Намалюй ескіз інтер'єру в стилі бароко. Під час роботи застосовуй правила лінійної перспективи.

Варіанти 2–4. Придумай красиве драпіювання штор для власної кімнати в стилі бароко.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Визнач характерні риси стилю бароко в архітектурі (екстер'єр, інтер'єр).
2. Чим зумовлена урочистість і помпезність цього стилю в архітектурі? Чи вирішив стиль потреби замовників (знаті й церкви)? Поясни.
3. Що тобі подобається / не подобається в архітектурі (екстер'єр, інтер'єр) стилю бароко?

За бажання досліди:

- Стиль *бароко* – це не забута історія. Окремі його елементи вміло використовують сучасні дизайнери для додання розкоші в сучасних інтер'єрах. Досліди це питання, створи презентацію або колаж.
- Дізнайся, який вигляд мали посуд або ювелірні прикраси в часи бароко.
- На дозвіллі переглянь матеріали ВШО «8 клас. Мистецтво. Бароко: пишнота форм та химерність образів».

СВІТ ЛЮДИНИ БАРОКО

Лоренцо Берніні. Екстаз св. Терези

Оздоблення інтер'єрів палаців і церков того часу було вражаючим – монументальний живопис на біблійні та міфологічні сюжети. Завдяки майстерному використанню перспективи художники створювали ілюзію нескінченності простору. Зоровий ефект посилювався додаванням мальованих архітектурних деталей, які ніби «продовжували» реальні елементи храму чи палацу, надаючи простору ще більшої величчї й глибини.

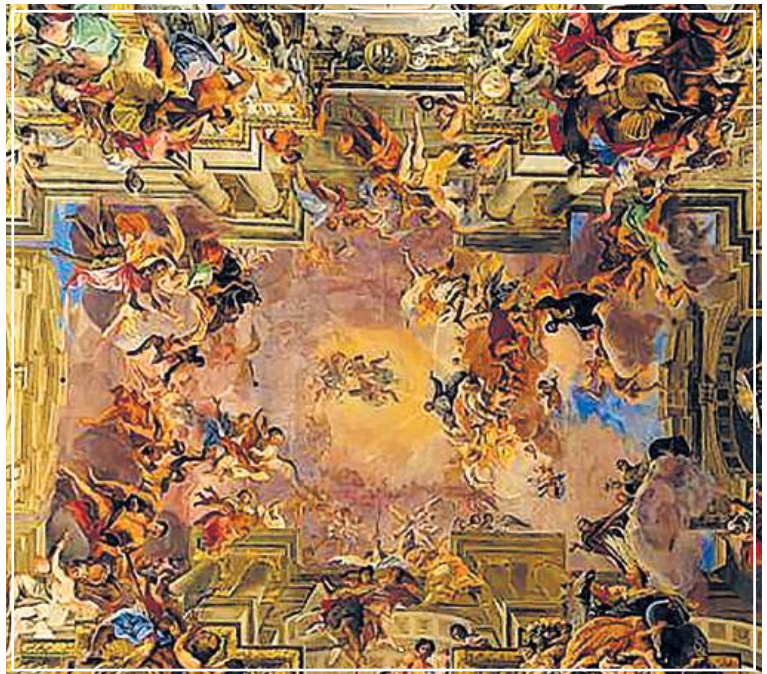

Як Андреа Поццо створив ілюзію простору та нескінченності в композиції розпису? Як цьому сприяють закони перспективи та мальовані архітектурні елементи? Які емоції створює ця фреска?

Чим незвичні скульптури вітваря римської церкви Санта Марія делла Вітторія («Екстаз св. Терези»)?

Мистецтво зберігає дух епохи, відображаючи суспільні настрої та буденне життя минулих поколінь. Завдяки художнім образам ми можемо дізнатися, що було для людей тих часів головним у житті, як вони сприймали себе у світі, які цінності та ідеали сповідували. Особливо яскраво це можна побачити та відчувати в образотворчому мистецтві.

У 17 столітті активний розвиток науки зруйнував переконання, що світ залежить тільки від людини (як це вважали в епоху Ренесансу) чи від Бога (за часів середньовіччя). Світ, який раніше уявлявся впорядкованим і гармонійним, виявився незбагненим і суперечливим. Людина почала усвідомлювати свою неідеальність – вона стала сповнена різних емоцій, сумнівів у цінностях добра та зла. Бароко відобразило нові уявлення про вічну мінливість світу. Тому твори того часу мають підвищену емоційність і драматизм. Персонажі стали більш людськими, справжніми, не такими ідеалізованими, як це було в Ренесансі. Самі ж твори мають потужний емоційний заряд. Навіть у біблійних сюжетах віряни можуть відчувати і розділяти емоції, що виражені в розписах або скульптурах.

Андреа Поццо. Святий Ігнатій Лойола в раю.
Церква Сант Іньяціо. Розпис стелі. Рим

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Твори бароко наповнені неспокоєм, розмаїттям емоцій, переживань і пристрастей.

У живописі бароко можна виокремити два напрямки: величний і демократичний. Величний висвітлював античні та біблійні сюжети, а демократичний – побут, довкілля.

Характерні риси:

- об'ємність зображень, вираження емоційного стану персонажів;
- вибір найбільш драматичного емоційного моменту;
- насичені, глибокі кольори (соковиті й часто темні);
- світлові контрасти, зокрема поєднання максимальної світлоти і максимальної темноти, завдяки чому створювався драматичний ефект на картині: персонажі з'являються з темноти на світло і ніби хочуть вийти за межі картини.

Скульптура бароко розквітла в повному розмаїтті: від декору храмів і палаців до садів і парків, фонтанів і надгробків. Особливо значними були впливи на фонтанну скульптуру Італії, що вийшла на площі міст і наповнила їх плеском і гуркотом (див. с. 69). У скульптурі бароко – візуальна ефектність, грандіозність, пишність. Увага до людських почуттів майже в усьому їх діапазоні (від напружених роздумів до екстазів і пафосу). Ефектний вплив на свідомість глядача досягався завдяки як використанню динамічних жестів, так і бурхливій або напруженій емоційності образів, віртуозній обробці матеріалів, серед яких мармур різних кольорів, мерехтлива бронза, срібло та золочення деревини, слонова кістка, теракота, пісковик тощо.

*Лоренцо Берніні.
Аполлон і Дафна*

Які емоції відбиває кожен із творів? Що відбувається на картинах? Опиши одну з них. Схарактеризуй скульптурну композицію «Аполлон і Дафна» за сюжетом із твору давньоримського поета Овідія «Метаморфози», що відображає момент, коли німфа перетворюється на лавр, аби сховатися від переслідувань бога Аполлона. Поясни.

1 – Пітер Пауль Рубенс. Автопортрет із дружиною та сином. 2 – Бартоломе Естебан Мурільйо. Хлопчик із собачкою. 3 – Мікеланджело Мерізі да Караваджо. Хлопчик, укушений ящіркою

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Рембрант ван Рейн. Повернення блудного сина

Переглянь відео (<https://cutt.ly/VeKWstzm>). Обговоріть з однокласниками та однокурсниками: які почуття «линуть» із картини? Поміркуй, як могло б розвиватися майбутнє в цих персонажів.

розкаяння

милосердя

безмежна любов

гіркота прозріння

байдужість

осуд

сором

2. Порівняй скульптурні образи: Дорифора (античність) та образи Давида, створені в різних стилях: Мікеланджело Буонарроті (Ренесанс) і Лоренцо Берніні (бароко). Який з них утілює гармонію і силу, велич і досконалість, а який – напруження, динамічність, емоційність?

Поліклет. Дорифор

Мікеланджело Буонарроті

Лоренцо Берніні

Давид

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Мода епохи бароко. Творцями й законодавцями моди були переважно французькі королі та їхні придворні. У Франції ідеалом чоловічої краси визнавався Людовик XIV – «король-сонце».

Досліди одяг епохи бароко, проаналізуй зображення і визнач характерні риси. Уяви себе дизайнером / дизайнеркою одягу. Створи ескіз жіночого чи чоловічого вбрання у стилі бароко для тематичної вечірки твоїх однолітків.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Визнач характерні риси стилю бароко в образотворчому мистецтві. Завдяки чому фігури на картинах художників бароко здаються справжніми?
2. Поміркуй і обговори з однокласниками й однокласницями, чому бароко іноді називали «епохою розкоші та сум'яття».
3. Поясни вислів Б. Паскаля про образний зміст творів бароко: *«Наділена і розумом, і пристрастями, людина безперервно воює сама з собою... вона завжди страждає, її роздирають суперечності»*.
4. Проведіть дискусію на тему *«Що спільного між сучасним блокбастером і мистецтвом бароко?»*.

МУЗИЧНЕ МЕРЕЖИВО БАРОКО

Йоганн Себастьян Бах

Музика бароко, як і інші види мистецтва, втілила властиві стилю величність, пишність, декоративність, драматизм, заглиблення у внутрішній світ людських почуттів.

У католицьких храмах були вбудовані органи. Їхнє урочисте звучання посилювало емоції та відчуття вірян у величних і пишних барокових інтер'єрах. Найкращі музиканти світу служили церковними органістами. Під впливом величаво-урочистого бароко, щедро збагаченого орнаментикою, панівного значення набула поліфонічна музика з її можливостями витонченого переплетіння голосів. Відомі композитори писали музику для органа, зокрема *Йоганн Себастьян Бах*, чия творчість є вершиною музичного бароко. У його творах поліфонія досягла досконалості, де всі голоси однаково виразні та важливі. Саме завдяки Баху поліфонічне багатоголосся стало піком популярності.

Вершиною поліфонічного мистецтва є фуга, у якій голоси ніби «доганяють» один одного, «досягаючи згоди» лише наприкінці твору. В основі фуги лежить одна музична тема, що послідовно звучить у різних голосах завдяки імітації. Фуга може бути триголосною, чотириголосною тощо.

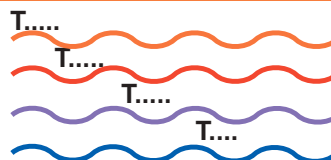
Йоганн Себастьян Бах. Токата і фуга ре мінор (<https://cutt.ly/ceKWdIPx>, фрагмент).

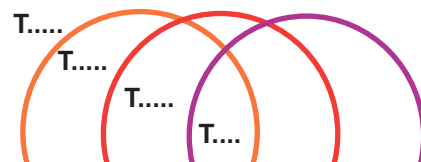
Вслухайся в темброву палітру музики. Звучання яких інструментів нагадує орган? Простеж за появою основної теми фуги в різних голосах. Спробуй схематично визначити, як будується драматургія фуги. Поміркуй, де в нашому житті використовують поняття «поліфонія».

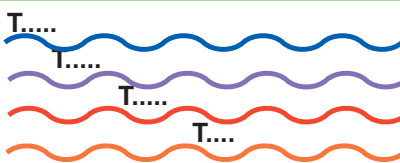
Орган

Експозиція теми

Розвиток

Кульмінація, завершення

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. У часи бароко розквітло багато музичних жанрів:

Хорові

ораторія, кантата,
меса

Поліфонічні

чакона, пасакалія,
інвенція, fuga

Музично-театральні

опера, балет

Інструментальні цикли

концерт,
сюїта

Пригадай особливості відомих тобі жанрів. Поцікався тими, про які щойно дізнався / дізналася.

При дворах аристократів, у громадських спорудах – театрах – залунала світська музика. Серед музичних інструментів яскраво вирізнялася скрипка, яка мала дзвінкий і сильний «голос», порівняно з приглушеним тембром популярної в ті часи віолі. Віртуози-скрипалі шукали нові засоби виразовості, придумували різноманітні ефектні прийоми виконавської техніки. Італійські композитори-скрипалі стали засновниками програмної інструментальної музики. Яскравим представником є італійський композитор *Антоніо Вівальді*. Улюблений жанр композитора – концерт (їх у нього 450). Захоплений цією музичною формою, маестро *di violino* виявляв невичерпну фантазію щодо динамічних нюансів та їх поєднань (дослідники порахували, що палітра звучності композитора охоплює 13 градацій, починаючи від піанісимо – *ppp*). Глибока емоційність, мелодичне багатство, щедрість оркестрових фарб А. Вівальді гармоніюють із театральною пишністю барокових храмів.

Антоніо Вівальді

Антоніо Вівальді. Цикл «Пори року». Концерт «Зима» (<https://cutt.ly/heKWfBDw>).

Згадай особливості жанру «концерт». Як їх утілено в концерті «Зима»? Як розгортається музична драматургія твору? Спробуй за своїми враженнями від музики скласти літературну програму. Поцікався у вільний час композиторською програмою до цього твору. Чи збігається вона з твоєю?

Розквіту італійського скрипкового мистецтва сприяла діяльність славетних династій скрипкових майстрів з м. Кремони: *Ніколо Аматі*, *Джузеппе Гварнері* та *Антоніо Страдіварі*. Вони виготовляли смичкові інструменти (скрипки, альти й віолончелі), які мали неповторно красиве звучання. Секрет виготовлення цих інструментів ще й досі не розгадано. З-поміж версій особлива деревина, її обробка, лакування тощо. А. Страдіварі за своє життя виготовив 1500 інструментів. Із 1150, що відомі в наш час, немає навіть двох, які були б однакові за рельєфом деки або за звуком. Нині це найрідкісніші та найцінніші музичні інструменти у світі.

Антоніо Страдіварі з новою скрипкою

Моріс Лелуар. Людовик XIV у ролі Аполлона-Сонця в королівському балеті

Музичний театр пройшов тривалий шлях крізь віки, однак залишається популярним і донині.

Балет зародився ще в епоху Відродження, а його активний розвиток припадає на часи бароко. У Франції набув популярності придворний балет – яскраве й урочисте видовище, героями якого були король, королева та численні придворні. У 1661 році за наказом короля в Парижі засновано Королівську академію танцю. Французькі балетмейстери створили «хореографічну мову», яка й досі використовується в класичному балеті. Саме тоді введено термін «хореографія».

«The Sun King - Le Roi Danse» (<https://cutt.ly/eryM7a1y>).

Танець Пасакалія з балету «Венера й Адоніс» (бароко, <https://cutt.ly/5ryMUnMN>).

Добери три-п'ять влучних слів-характеристик до танцювальних фрагментів. Які риси епохи бароко відчуються в переглянутих фрагментах? Опиши костюми танцівників у відео та на ілюстраціях. Порівняй з костюмами сучасного балету.

Оперу можна не любити чи не розуміти, але неможливо не захоплюватися красою співу та майстерністю виконавців. Її становлення також припадає на епоху бароко. Цьому сприяла поступова зміна ставлення суспільства до музики. Раніше музика звучала переважно у храмах або під час придворних свят. Опера ж стала доступною для різних верств населення (звісно, для тих, хто міг дозволити собі купити квитки). У Римі було споруджено театральну будівлю, де регулярно відбувалися оперні постановки. Театр перетворився на головне місце для дозвілля – як для насолодження музикою, так і для світського спілкування.

Клаудіо Монтеверді. Опера «Орфей». Увертюра (<https://cutt.ly/VeKWhNzp>, <https://cutt.ly/deKWj8fM>, фрагмент).

Джованні Паоло Паніні. Театр у Римі

Схарактеризуй музику і виконавців опери. Чи відповідає інтер'єр театру в Римі стилю бароко? Поясни.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Музика Й. С. Баха та А. Вівальді є популярною вже декілька століть! Вона звучить в оригіналі та різних аранжуваннях на концертах, у творах кінематографа, рекламі тощо.

М/ф «Фантазія», кінокомпанія Волта Діснея, 1940 р. (фрагмент, <https://cutt.ly/DrSycoJW>).

Рекламний ролик (<https://cutt.ly/WrsymSvq>).

Аранжування поліфонічних творів Й. С. Баха (<https://cutt.ly/QeKWSypy>).

Пригадай, що таке аранжування, для чого їх створюють. Поміркуй, чи можна впізнати стиль музики Й. С. Баха за особливими ознаками. На дозвіллі поекспериментуй, послухавши різні твори цього композитора. Як вони вплинули на твій емоційний стан?

2. Обговори з однокласниками / однокласницями одне з питань:

- Які заходи та ініціативи можуть допомогти залучити жителів місцевої громади, зокрема молодь, як активних учасників культурного життя?
- Як покращити співпрацю між театрами та іншими культурними установами (бібліотеками, музеями) для створення спільних культурних проєктів, які б залучали нову аудиторію?

За бажання вивчи та виконай пісню «Побачити бароко» (музика Анни Олейнікової, вірші Лариси Рамич, <https://cutt.ly/veKWkMIS>).

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

За допомогою інструментів штучного інтелекту (наприклад, suno.com) спробуй згенерувати сучасну музику в стилі бароко. Які музичні ознаки, характерні для музики бароко, відтворив ШІ?

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як ти схарактеризуєш загальні особливості музичного бароко?
2. Що тобі подобається / захоплює тебе в мистецтві стилю бароко, а що не подобається? Поясни.

За бажання досліди:

- «Історія розвитку скрипки».
- «Еволюція костюмів у балеті»: розглянь костюми танцівників придворного балету часів Людовика XIV; досліди розвиток балетного костюма, створи візуальну чи відеопрезентацію.

ПЕРЛИНИ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

У 17–18 століттях мистецтво на землях сучасної України розвивалося в неоднакових умовах. Тоді Україна була розділена на Правобережну та Лівобережну частини, і кожна з них мала свої особливості у розвитку культури.

Перебування західних земель у складі Речі Посполитої принесло з собою впливи католицької культури. Саме тому в Україні збереглося чимало архітектурних пам'яток у стилі європейського бароко, які до сьогодні нагадують про той час, коли на землях нашої країни перепліталися різні культурні впливи.

Ратуша. Бучач

*Монастир-фортеця Кармелітів
Босих. Бердичів*

*Тринітарський костел.
Кам'янець-Подільський*

Схарактеризуй фасади та інтер'єри будівель: знайди підтвердження наявності характерних для бароко засобів виразності.

колони

напівколони

овальні чи круглі вікна

ліпнина

скульптурне оздоблення

арки

позолота

хвилясті лінії

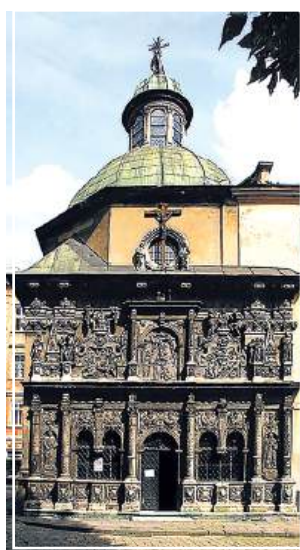
Домініканський собор. Львів. Інтер'єр, екстер'єр

Йоган-Георг Пінзель: 1 – Самсон, що роздирає пазу лева; 2 – Жертвоприношення Авраама (<https://cutt.ly/ekIK7z1>). 3 – Антон Осинський. Св. Ружа

Знаменитий дух неспокою та поривання, намагання поєднати протилежності, характерний для мистецтва бароко, яскраво виявився й у скульптурі. Найбільшого розвитку вона набула в західноукраїнських землях. Творам українських скульпторів – Йогана-Георга Пінзеля, Антона Осинського та інших – властиві емоційність і динамізм, надання формам життєвих рис. Герої (переважно з біблійних сюжетів) перебувають у русі, несподіваних ракурсах; у позах, жестах і виразах облич утілено різноманітні емоційні стани. У своїй творчості скульпторам вдалося найвищою мірою втілити дух бароко: динаміку, мінливість, експресію.

Скульптори працювали в мармурі, відливали метал, різьбили камінь. Яскравою характерною пам'яткою доби бароко є каплиця Боїмів у Львові, фасад якої вкрито скульптурами у два яруси. Не менш рясно, ніж зовні, оздоблено скульптурними деталями каплицю і всередині. Баня, що увінчує споруду, поділена на квадрати, і в кожному вміщено погруддя святого або янгола. Площину вітварної стіни храму поділено карнизами на три яруси, щільно заповнені скульптурними творами.

Порівняй твори Л. Берніні (с. 69) та Й. Пінзеля. Що тебе вразило в каплиці Боїмів? Як скульптор Йоган Пфістер розв'язав завдання оздоблення купола та стін каплиці? Які ознаки, притаманні стилю бароко, ти зазначиш?

Каплиця Боїмів.
Львів:

1 – візтар;
2 – екстер'єр

(<https://cutt.ly/vj04Fpb>)

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Робота в парах, групах. Оберіть один із запропонованих творів. Доведіть або спростуйте (запишіть аргументи) належність / не належність кожного з них до художнього стилю бароко.

1. Собор Святого Юра – головний греко-католицький собор Львова. Цей видатний ансамбль є шедевром архітектури й містобудування світового рівня. З 1998 року він входить до складу об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Фасад храму акцентований монументальним порталом з постатями отців східної церкви Афанасія і Лева роботи скульптора *Йогана-Георга Пінзеля*. Скульптурна група «Юрій-Змієборець», що увінчує аттик, – також роботи Пінзеля.

Собор Святого Юра. Екстер'єр

Скульптура «Юрій-Змієборець»

2. Маріїнський палац у Києві (<https://cutt.ly/ReKWlKnp>) вважається офіційною церемоніальною резиденцією президента України. Споруду звели впродовж 1750–1755 років за проектом *Франческо Бартоломео Растреллі*.

Маріїнський палац. Екстер'єр, інтер'єр (Біла зала)

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

У період бароко європейські монархи та вельможі використовували *вензелі* та *монограми* – початкові літери власного імені (та прізвища), пов'язані між собою або перевиті в малюнок. Вензелі оздоблювали різними прикрасами, вигадливими візерунками. Ними прикрашали королівські печатки, прапори, монети, стіни тронних зал тощо.

В Україні також використовували вензелі, щоб підкреслити статус і владу певної особи. Вони прикрашали портрети, предмети побуту, посуд, тканини, зброю. Могли бути вишиті на одязі або вигравіювані на металевих виробах. На фасадах храмів також можна бачити вензелі замовників або меценатів будівництва.

Сучасна художниця *Арабелла Абот* створює монограми та вензелі до особливих подій.

Монограми

Вензелі

Розглянь монограми й вензелі. Чи погоджуєшся, що вензель використовується для створення атмосфери розкоші та краси? Спробуй створити ескіз власної монограми чи вензеля.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Розкажи про вплив мистецького стилю бароко в Україні.
2. Пригадай архітектурні споруди місцевості, де ти живеш. Можливо, деяким з них притаманні риси бароко. Визнач, які саме. Дізнайся про історію створення споруд. Зроби замальовки або фото цих архітектурних пам'яток.

За бажання:

- Досліди споруду Одеського національного академічного театру опери та балету щодо її належності до художнього стилю. Поділись результатами своїх досліджень з однокласниками та однокласницями.
- **Колективна робота.** Розпочни створення альбому (кейсу) «Пам'ятки українського бароко».

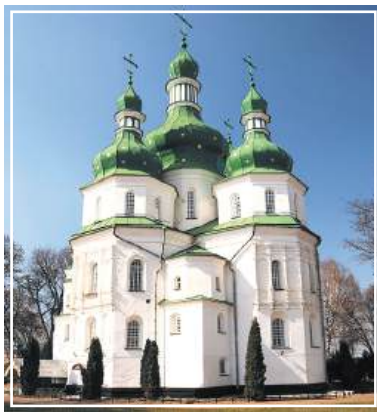
ПЕРЛИНИ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

Україна з гордістю несе в собі багаті мистецькі традиції, серед яких особливе місце займає українське козацьке бароко – стиль, що виник в епоху визвольних воєн, національного підйому та пробудження національної свідомості.

В українському мистецтві бароко набуло неповторного колориту, що гармонійно поєднується з місцевими архітектурними традиціями. Тут будівлі не перевантажені прикрасами, а стіни часто виглядають світлими й простими. Це створює особливу гармонію елементів – відчувається легкість, витонченість і чіткість. У порівнянні з динамікою, контрастами і тріумфальністю європейського бароко, українське козацьке бароко випромінює спокій і радісну святковість, вражаючи своєю поміркованістю та глибинною емоційністю.

Георгіївський собор Видубицького монастиря. Київ

Свято-Троїцький собор. Густиня

Фонтан «Самсон». Київ

Українське бароко, що розцвіло за доби Гетьманщини на Правобережжі, отримало назву гетьманське, або козацьке, бароко. Адже саме за часів козацтва на території України було побудовано (або відреставровано) багато храмів. Козаки активно долучалися до храмовбудівництва та сприяли появі цивільних будівель: колегіумів, магістратів, житлових споруд, військових канцелярій – у стилі бароко. Найяскравішими представниками цього стилю стали церковні споруди, які часто походили від дерев'яних храмів. Один із найвідоміших типів – козацький собор – п'ятибанева будівля, що у плані утворює хрест. Вона має чотири однакові фасади, звернені до всіх чотирьох частин світу. Храм зводили на місцевості, що добре проглядалася з усіх боків.

Своєї золотой доби «українське бароко» досягло завдяки гетьману Івану Мазепі, який славився прихильністю до української культури й був щедрим спонсором і меценатом: будував та реставрував церкви, опікувався православними святинями за межами України тощо.

Схарактеризуй будівлі в стилі козацького бароко (особливості композиції, архітектурних форм, оздоблення). Якби була потреба спроектувати власний житловий будинок, які досягнення бароко ти використаєш?

Дім гетьмана Мазепи. Батурин

Чернігівський колегіум

Пишність і розкіш стилю бароко яскраво проявилися в декорі інтер'єрів храмів. Одним із найвищих досягнень цього періоду став український іконостас, де поєдналися різні види мистецтва: архітектура, живопис, декоративна скульптура та витончене дерев'яне різьблення.

Саме в добу бароко іконостаси, які раніше були невисокими, перетворилися на багатоярусні конструкції, що перегороджували храм і підіймалися аж до найвищої бані. Ряди ікон, розташовані на різних ярусах, розділялися розкішним різьбленням, яке часто було рельєфним і витонченим. Це надавало іконостасу об'ємності, ще більше підкреслюючи його велич і пишність.

Часто різьблення на іконостасах було позолочене, що підсилювало враження тонкої, майже ювелірної роботи, виконаної з великою майстерністю. Така обробка не тільки прикрашала храм, а й надавала йому святкової, урочистої атмосфери, що була так характерна для епохи бароко.

Іконостас. Великі Сорочинці

Спасо-Преображенська церква. Великі Сорочинці
(<https://cutt.ly/LeKWzNpp>).

Як виявляється синтез мистецтв у інтер'єрі храму?

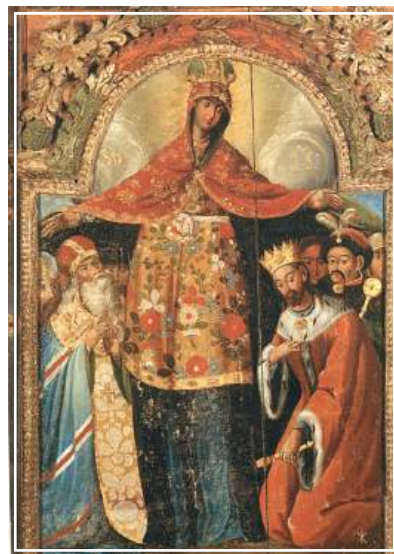
Національна самобутність знайшла своє вираження і в українському живописі, де постали особливі жанри образотворчого мистецтва. Одним із таких жанрів стала *парсуна* – світський портрет, який був дуже популярний серед заможних громадян, гетьманів та козацької старшини. Замовляючи ці портрети, вони прагнули зобразити себе в усій красі та значущості: у пишному вбранні, в поважній позі, з виразним жестом рук, родовим гербом і парадним оточенням.

Особливістю української парсуни була тісна зв'язка з іконописом: образи на цих портретах були певною мірою ідеалізованими. Ікони, виконані в цій манері, вражали ефектними позами, розкішним одягом і великою кількістю побутових деталей, що характерно для стилю бароко. Такі твори мистецтва, зокрема портретні ікони, поєднували релігійний зміст з елементами світського живопису. Яскравим прикладом є ікона «Покрова», яка стала символом козацької духовності. Богородиця вважалася небесною заступницею козацького війська, тому її образ часто зображувався в кожному козацькому курені.

Ікони цього типу не лише відображали релігійні уявлення, а й ставали символом державності українського народу. Образи людей різних соціальних станів, зображені під покровом Богородиці, утілювали думку про небесне заступництво не лише окремим особам, а й цілим народам та державам. Саме тому головна січова церква зазвичай будувалася на честь Покрови.

Невідомий художник. Портрет лубенського полковника Г. Гамалії

Ікона «Покрова Богородиці» з портретом Богдана Хмельницького

Пригадай, які вимоги були до написання ікон. Що незвичайного в іконі «Покрови»? Представників яких верств «покриває»-захисає Богоматір? Про що це свідчить?

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Андріївська церква в Києві (архітектор *Бартоломео Растреллі*, <https://cutt.ly/Aj06Ga2>) – шедевр світового значення, що височіє на одній із круч Старокиївської гори на Подолі.

Схарактеризуй екстер'єр та інтер'єр будівлі. Які риси європейського й українського бароко поєднано в цій споруді?

Андріївська церква. Київ

Іконостас Андріївської церкви. Київ

2. Художниця *Наталя Павлусенко* працює в жанрі історичної реконструкції. Ці образи вона відтворила за допомогою старих зображень та літературних описів.

Чи можна назвати портрети Н. Павлусенко парсунами? Поясни. Поміркуй і спробуй назвати кожен образ епітетом, влучною характеристикою портретованого.

Іван Сірко
(кошовий отаман)

Іван Мазепа
(гетьман)

Северин Наливайко
(гетьман)

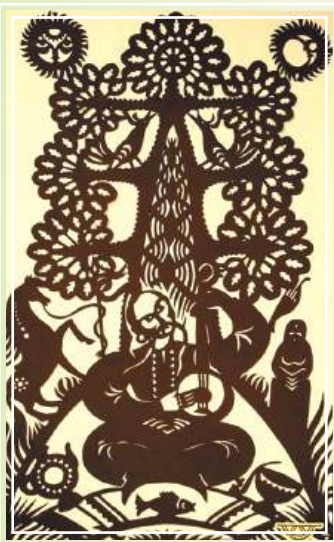
Богдан Хмельницький
(гетьман)

ПРОЄКТ

«Козак Мамай в українському мистецтві»

Надзвичайну популярність мали в Україні народні картини «Козак Мамай». Зображення цього героя народних легенд, переказів та приказок можна було побачити чи не в кожній українській хаті. Козака-бандуриста малювали олійними фарбами на полотні, стінах, дверях, кахлях, скринях, посуді й навіть на вуликах, уважаючи символічне зображення Мамаю своєрідним оберегом.

- Досліди, у яких видах мистецтва минулого й сучасності відтворено образ козака Мамаю. Презентуй результати дослідження. Пригадай етапи роботи над проектом (с. 9).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У чому досягнення українського бароко в архітектурі та живописі?
2. Порівняй характерні ознаки стилю в архітектурі країн Західної Європи та України.
3. Чому, на твою думку, на українських землях бароко набуло особливих і неповторних рис?

За бажання:

- За допомогою довідникової, науково-популярної та іншої літератури, інтернету дізнайся більше про діяльність видатних особистостей епохи бароко та їхній внесок у розвиток і становлення українського мистецтва.
- *Колективна робота.* Створи постер «Пам'ятки українського бароко».

МУЗИКА УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

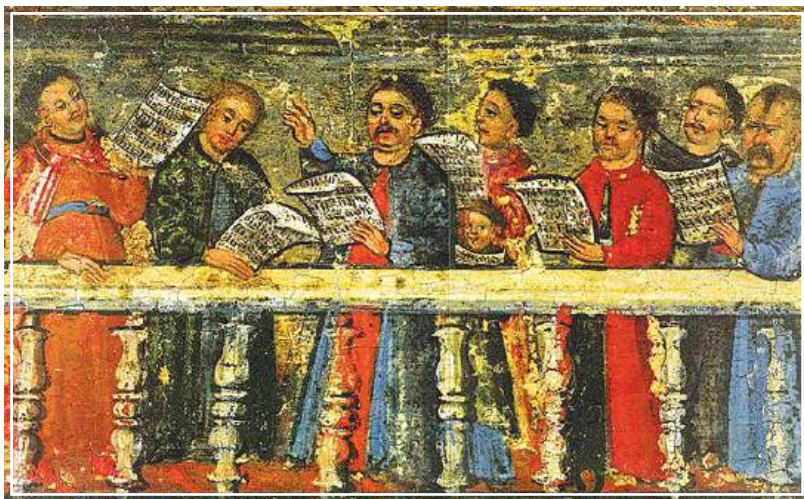

«Грамати́ка музика́льна»
Мико́ли Диле́цького

З упровадженням партесного співу храмова музика набула **авторства**. Знаний майстер партесного письма – **Микола Дилецький**, композитор, учений, музичний просвітител, хоровий регент (диригент). Його кредо полягало в утвердженні ідеї високого професіоналізму в мистецтві. Саме він першим з українських композиторів докладно виклав технічну суть лінійної, нотної системи, партесного співу й партесної композиції в музично-теоретичному трактаті «Грамати́ка музика́льна».

Ми, українці, маємо пишатися й музичними досягненнями доби бароко. У надрах цього стилю з його схильністю до пишності, помпезності, динамічності й святкової орнаментальності в українській православній церковній музиці на зміну поглиблено зосередженому одноголосному знаменному розспіву прийшло відкрито емоційне звучання хорового багатоголосся. Це була перша культурна революція в історії української музики, коли звичайний одноголосний спів замінили на багатоголосний, а багатівікова традиція одноголосного співу (із часів Візантії) поступилася місцем захопленню милозвучними гармоніями хору.

Виник новий музичний жанр – **партесний концерт**, де передбачено поділ голосів на партії (від лат. *pars* – «частина», «участь», «партія», у множині – *partes*). У партесній музиці відтворився «розкішний стиль» барокової композиції, де важливе місце посідали колористичні ефекти, контрасти тембрових зіставлень, що створювали об'ємне відчуття простору. За образним змістом концерти умовно розподілялися на урочисті, світлі, лірико-драматичні, скорботні.

Хор: фрагмент ікони *Воздвиження Хреста* (кінець 17 ст.)

Микола Дилецький. Аلیلія (<https://cutt.ly/XeKWx6Yj>).

Схарактеризуй свої враження, емоції від хорового твору «Аلیلія». Які співацькі голоси звучали? Як розвивалася музика (скористайся підказками)? Поміркуй над висловом Миколи Дилецького, уміщеним на обкладинці його «Грамати́ки музика́льної»: **«Музика тривожить серця людей і спонукає до радощів, до суму чи хвилювання...»**.

партії чергувалися

перепліталися, як «музичне мереживо»

голоси звучали одночасно

Музика партесних концертів творилася для виконання великим хором на 8–12 голосів (партій) або навіть двома хорами (до 48 голосів) без інструментального супроводу. Епізоди, які виконувалися соло і вокальним ансамблем (солістами), чергувалися з хоровими епізодами. Партесні концерти ще не записували в цілісну єдину партитуру. Їх рукописи зберігалися у вигляді комплектів книг-поголосників, де партія кожного голосу записана в окремій книжечці-партії. Із часом деякі книжечки було втрачено, але сучасні музикознавці здійснюють реконструкцію голосів для виконання або видання партесних творів.

Обговоріть з однокласниками та однокласницями, чому саме в Україні виник і розквітнув жанр партесного концерту.

У козацько-гетьманську добу – період боротьби українського народу за національну та соціальну незалежність – у народній культурі досяг вершин музичний епос. Саме в ті часи народився унікальний музично-пісенний жанр, властивий тільки українській національній музиці, – *думи*. Це – ліро-епічна співана поезія під супровід ліри, кобзи чи бандури. Боротьба козаків із чужоземними завойовниками, життя бранців у неволі, морські походи, козацькі повстання проти поневолювачів – усі ці події були мотивами українських дум. І це не просто хроніка подій. Це насамперед художні твори, і тому в їхньому змісті можливий творчий домисел поряд із згадками про історичні події чи діяльність конкретних персонажів. Справжні перлини українського народного епосу – «Дума про козака Голоту», «Дума про Марусю Богуславку», «Дума про Самійла Кішку», «Дума про Івана Богуна» та ін. Автори дум того періоду залишаються невідомими. Переважно це були учасники козацьких битв і походів. Кобзарі, лірники, бандуристи виконували думи речитативом, мелодія чітко підпорядковувалася поетичному тексту, а віртуозний інструментальний супровід з елементами зображальності «домальовував» картину запеклої битви, страждання невольника чи бурі на морі. Від села до села, від міста до міста розносили народні співці вісті про славу й подвиги героїв, їхню мужність, самопожертву й палку любов до України.

Хористи. Фрагмент ікони «Воздвиження Хреста Господнього» кінця 18 ст.

Дума про козака Голоту (XVII ст., <https://cutt.ly/7eKWbEwf>).

Рок-гурт «Гайдамаки». «Дума» (<https://cutt.ly/AryMIQmj>).

Дума про полковника Петра Болбочана (<https://cutt.ly/QryM1Yk1>).

Іван Іжакевич. Пісня кобзаря

Про що можна дізнатися з думи? Яка співацька манера виконання? Схарактеризуй інструментальний супровід. Пригадай відомі тобі історичні пісні, порівняй їх з думами.

Вертеп

Ось, наприклад, інтермедії:

- 1) головні персонажі – наївний мужик Стецько і пройдисвіт Климко, який продає нерозумному Стецькові замість лисиці kota в мішку;
- 2) троє чоловіків вирішують, що пиріг дістанеться тому, хто побачить кращий сон, і поки двоє з них сплять, третій з'їдає пиріг.

Шкільний театр епохи українського бароко став основою для розвитку драматичного мистецтва в Україні, започаткувавши сценічні дійства, що відбувалися за певними правилами. Вистави супроводжувалися декораціями, шумовими ефектами та іншими сценічними засобами, що надавали їм більшої виразності.

Робота в парах / групах. Придумайте сюжет для інтермедії з вашого шкільного життя. Презентуйте: виконайте її в ролях.

Пригадай, що тобі відомо про народний український різдвяний театр. Назви персонажів українського вертепу, за бажання – намалюй одного з них.

2. Картина Іллі Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану» – це не лише відображення давньої історії. Вона розповідає про українців усіх часів, про незламний дух свободи, здатність сміятися в обличчя ворогу та сміливо відмовляти тирану, який вважає себе великим і всемогутнім. Твір втілює образ національної гідності і гордості, що не залежить від часу та обставин. Саме тому ця картина стала символом, який надихає і захоплює. Вона активно відтворюється в різних сучасних інтерпретаціях – у фотографіях, відеореконструкціях, скульптурах та інших формах мистецтва.

Ілля Рєпін.

Запорожці пишуть листа турецькому султану

Мініпроект. Дослідіть з різних джерел наявну інформацію про картину І. Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Створіть її інсценізацію або фотореконструкцію.

В Україні барокової доби в освітніх осередках (братських школах, колегіумах, Києво-Могилянській академії) виник своєрідний вид музично-поетичної творчості – *кант*. Існували церковні й світські канти. Останні висвітлювали різні сфери життя – від матроських і солдатських пісень до студентських та побутових тем. Більшість авторів кантів залишаються невідомими. Найвідоміший – філософ, педагог і музикант *Григорій Савич Сковорода*. Його пісні-канти були популярні серед простого люду й ставали народними. У них відбилися роздуми автора про високі моральні якості людини, які виявляються в добрих учинках; про вільну людину, яка мусить реалізувати свої можливості, а для цього – пізнати себе.

ВСЯКОМУ ГОРОДУ НРАВ І ПРАВА

Музика та вірші Г. Сковороди

«Всякому городу нрав і права» (автор *Григорій Сковорода*, <https://cutt.ly/seKWQITO>, <https://cutt.ly/0eKWWtl4>).

Послухай твір Г. Сковороди та його сучасну інтерпретацію. Перед розучуванням пісні розтлумач зміст тексту. Поміркуй над його актуальністю в наш час. Поцікався, у якій опері М. Лисенка використано цю пісню.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які унікальні музичні жанри з'явилися на території України?
2. Чому в Україні активно розвивалась вокальна, хорова музика?

За бажання:

- Досліди особливості поширення кобзарства в Україні. Дізнайся про тематику пісенного репертуару, особливості народних музичних інструментів – кобзи та бандури.
- Досліди провідні мотиви й образи історичних пісень та дум. Обери тематику сучасної думи або історичної пісні.
- Разом з однокласниками та однокласницями заплануйте фольклорну експедицію для дослідження музичної культури рідного краю (орієнтовні теми: «Історія в піснях мого краю», «Музичні інструменти в побуті українців»).
- На 500-гривневій купюрі зображено портрет Григорія Сковороди та його малюнок незвичного фонтана. Цей фонтан водою наповнює такі різні за формою посудини. Джерело фонтана – те, що дає енергію (Бог, абсолют, вища сила). А посудини – кожен із нас. Вони різні, як і всі ми. Кожна людина наповнена життєвою енергією і талантами. Тому не слід повторювати чужий шлях. Потрібно шукати своє, реалізувати свої таланти. Бо коли людина займається справою, яка їй до душі і до якої вона має хист, то стає вільною та щасливою. «Бажаєш бути щасливим? Істинне щастя всередині нас. Пізнай себе!» – говорив Г. Сковорода. А як вважаєш ти?

СЕКРЕТИ ГАЛАНТНОГО СТИЛЮ

Інтер'єр палацу Субіз. Париж

Інтер'єри прикрашали численні аксесуари – статуетки, вази, часто виконані зі срібла, золота чи дорогоцінного каміння. Меблі відзначалися витонченістю та елегантною: вигнуті лінії, асиметричні форми та декоративні орнаменти, що нагадували природні мотиви – квіти, листя, мушлі, завитки. Розкішного вигляду меблям додавали різьблення, інкрустації та позолота. Крісла, дивани, комоди, столики та дзеркала створювалися не тільки для естетичного задоволення, а й для зручності та практичності, що робило їх ідеальними для приватних інтер'єрів. Усі предмети гармонійно поєднувалися, створюючи витончений простір.

Опиши інтер'єри та екстер'єри у стилі рококо. Що тобі подобається, а що – ні?

«Мистецтво має дарувати насолоду, викликати легкі, приємні емоції, розважати, радувати око химерними візерунками ліній, вишуканими поєднаннями світлих святкових кольорів». Саме такі настрої і потреби – отримання насолоди і задоволення, утеча від дійсності у світ ілюзій – були властиві французькій аристократії 18 століття. Відповідно в мистецтві виник новий стиль – **рококо**, який із Франції швидко розповсюдився по всій Європі. Філософію стилю визначали жінки – фаворитки короля, – які головним у житті вважали свято, витончену насолоду і любов.

Зміни в архітектурі бароко привели до появи більш легкого та витонченого стилю, який згодом отримав назву галантного. Від величної монументальності попередньої епохи перевагу стали віддавати невеликим, але опатним салонам, де особлива увага приділялася оздобленню інтер'єрів.

У таких салонах часто використовувалися великі дзеркала, розташовані навпроти один одного, а також великі вікна, що майже зливалися зі стінами. Стіни й стелі зазвичай виконувалися в м'яких пастельних кольорах, а прикрашали їх різноманітні декоративні елементи: квіткові гірлянди, рослинні орнаменти, ліпнина в позолоті, доповнена дорогоцінним камінням і кольоровою мозаїкою.

*Палац Сан-Сусі.
Потсдам. Екстер'єр*

Безтурботне життя світських салонів було зосереджене навколо жінки, і примхи велико-світських панночок задавали загальний тон у всіх видах мистецтва: витончено-декоративний і легковажний. У сюжетах живописних творів переважали свята й театральні вистави, міфологічні сюжети та теми кохання. Пейзажі завжди приємні і є тлом побачень, танцювальних вечорів, шляхетного та легковажного дозвілля. У портретах персонажі підкреслено усміхнені, люб'язні, витончені. У сюжетних картинах панує світ фантазії, міфологічних і пасторальних сюжетів, екзотичних казкових образів.

У розкішних інтер'єрах рококо неможливо було обходитися без музики – такої ж вишуканої, галантною, як усе довкола. Поліфонія поступилася місцем гомофонії: співуча мелодія розгорталася на тлі прозорого гармонічного супроводу. Композитори наповнювали свої твори приємними різноманітними контрастами, віддаючи перевагу інструментальній мініатюрі, де панували грайливі, кокетливі й галантні «чуттєві» образи. Як у живописі та архітектурі, у музиці з'явилися дрібні звукові прикраси й «завитки» (так звані «мелізми»), аналогічні звивистим лініям у декорі. У салонах звучали грайливі любовні пісні-романси, популярні арії з опер, які були перекладені для клавесина або маленького камерного ансамблю.

Жан Антуан Ватто: 1 – Паломництво на острів Киферу; 2 – Пісня кохання

Франсуа Куперен. П'єси для клавесина (<https://cutt.ly/QeKWEerf>, <https://cutt.ly/beKWE0pZ>).

Схарактеризуй музичні образи. Які елементи музичної мови сприяли їх утіленню? Які музичні «прикраси» ти спостерігаєш? Схарактеризуй тембр клавесина. Як його зовнішній вигляд відповідає стилю рококо?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Стиль рококо яскраво проявився в різних видах мистецтва:

- *в архітектурі* – це невеликі приміщення, пишно оздоблені вишуканим декором; прямі лінії і плоскі поверхні майже «зникають», замасковуються фігурною обробкою; інтер'єри в пастельних тонах, багато ліпнини, аксесуарів, позолоти; увага до комфорту і гармонії;

- *у живописі* переважають міфологічні, пасторальні сюжети, теми кохання;

- *у музиці*: камерна інструментальна та вокальна музика (мініатюри), наявність «звукових прикрас».

Стефан Седлачек. Музичні розваги

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Палац Амалієнбург, розташований під Мюнхеном (Німеччина), – яскравий зразок стилю рококо. Його створив архітектор *Франсуа Кювільє* для дружини курфюрста Карла Альбрехта Марії Амалії. Невелика одноповерхова будівля, зовні проста і водночас елегантна й вишукана. Інтер'єри палацу витончені, святкові, багато оздоблені. Залам внутрішніх приміщень властиві індивідуальні риси, весь їх комплекс (Блакитний кабінет, Жовта кімната, або Кімната відпочинку, Мисливська кімната, Індіанський кабінет, або Кімната фазанів, Дзеркальна зала) становить цілісну єдність.

Переглянь відео (<https://cutt.ly/Vkj79sC>). Схарактеризуй риси стилю рококо в архітектурі.

Амалієнбург. Екстер'єр

Інтер'єр Дзеркальної зали

2. Уяви себе в розкішному інтер'єрі серед численних дзеркал, у яких виблискують каскади люстр, дами в пишних сукнях і кавалери в напудренных перуках танцюють повільний бальний танець.

Схарактеризуй інтер'єр та персонажів картини. Уяви та розкажи, яка музика звучить на балу (чи світському прийомі). Рухи яких танців виконують зображені люди?

Жан Батіст Люллі. Гавот з балету «Полум'я Парижу» (<https://cutt.ly/leKWUllx>).

Жан Філіп Рамо. Алеманда і Куранта із сюїти мі мінор (<https://cutt.ly/WeKWR4XX>, фрагмент).

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Розглянь багатство декору в стилі рококо. Придумай і виліпи ескіз рельєфу ліпнини з рослинними мотивами у стилі рококо (пластилін). У вільний час створи в такій техніці оздоблення для фоторамки, альбому тощо.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як виявився стиль рококо в мистецтві? Визнач його характерні ознаки.
2. Вислови своє ставлення до творів мистецтва у стилі рококо: що подобається, а що – ні. Поясни чому.

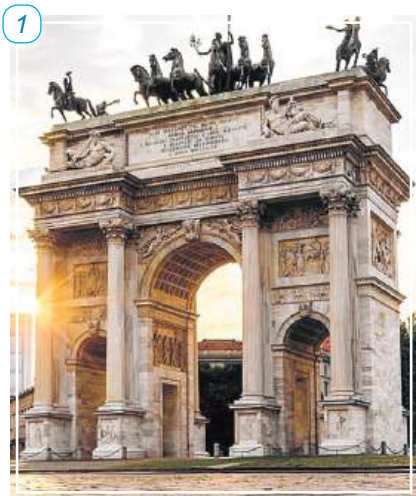

За бажання:

- Досліди особливості чоловічого та жіночого вбрання епохи рококо. Поміркуй, які його елементи використовують художники-модельєри в сучасному одязі. Знайди цьому підтвердження.
- Сучасні дизайнери звертаються до рококо, щоб додати інтер'єрам нотку розкоші та елегантності. Використання вигнутих ліній, пастельних відтінків, декоративних панно та різьблених елементів дозволяє створювати простори, що випромінюють атмосферу тепла та затишку. Завдяки цьому стиль рококо залишається актуальним і надихає нові покоління дизайнерів та художників (<https://cutt.ly/1ryMMXIX>). Добери приклади сучасних інтер'єрів з елементами стилю рококо. Зроби колаж або відеопрезентацію.
- Прослухай музичні твори у виконанні на верджинелі, чембало (<https://cutt.ly/1ryMMXIX>) – різновидах клавесина. Вислови свої враження.
- Дізнайся про особливості технології створення ліпнини з гіпсу для оформлення сучасних інтер'єрів у стилі рококо (бароко) та використання пластиліну в оздобленні приміщень.

УРІВНОВАЖЕНА ГАРМОНІЯ АРХІТЕКТУРИ КЛАСИЦИЗМУ

Луджі Каньола. Арка Миру. Мілан

Вільям Гесте,
Андрій Меленський.
Контрактовий будинок. Київ

Чарльз Камерон. Палац Кирила Розумовського.
Батурин

Клод Перро. Східний фасад Лувру.
Париж

Із зміцненням монархії на території Європи, зокрема у Франції, у мистецтві розквітає новий стиль – **класицизм** (від лат. *classicus* – «зразковий»). Його важлива риса – опора на найкращі зразки Відродження та античності. Теоретичні основи – правила й норми – закладалися в мистецьких академіях, які відкрив Людовик XIV. «Хто згідно з правилами працює, творить красиве мистецтво». А красиве – це чітке, розумне, логічне, без суперечностей, притаманних реальному життю, тобто «облагороджена краса».

Французи в той час зводили Східний фасад Лувру – головної королівської резиденції, а тому запросили найталановитіших зодчих та оголосили конкурс на кращий архітектурний проект. У цьому конкурсі брав участь і відомий майстер бароко *Лоренцо Берніні*, який запропонував проект з вигнутими фасадами, оздобленими великою кількістю декоративних елементів. Проте французи вирішили, що така споруда буде надто пишною, і віддали перевагу більш строгому і класичному проекту свого співвітчизника *Клода Перро*. Сьогодні Лувр – не тільки пам'ятка архітектури, а й музей, що не має рівних за кількістю, різноманітністю та художньою цінністю мистецьких шедеврів.

Знайди в будівлях (2–4) знайомі тобі архітектурні елементи й назви їх. Поміркуй і визнач характерні ознаки стилю. Пригадай, де й коли було зведено перші тріумфальні арки, яке їхнє головне призначення.

В Україні стиль класицизму яскраво виявився в архітектурі різних типів будівель. Художня мова цього стилю, на відміну від, наприклад, бароко, була універсальною. Її можна було використовувати, споруджуючи не тільки урочисті палаци, а й житло містян та громадські будівлі.

Цивільні споруди зводилися з урахуванням їхнього призначення – це були будинки губернського правління, Дворянського зібрання, лікарні, пошти, банки, театри, торгові будівлі (гостині двори, ринки, ярмаркові комплекси, контрактові будинки тощо).

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Для архітектури у стилі класицизм характерні:

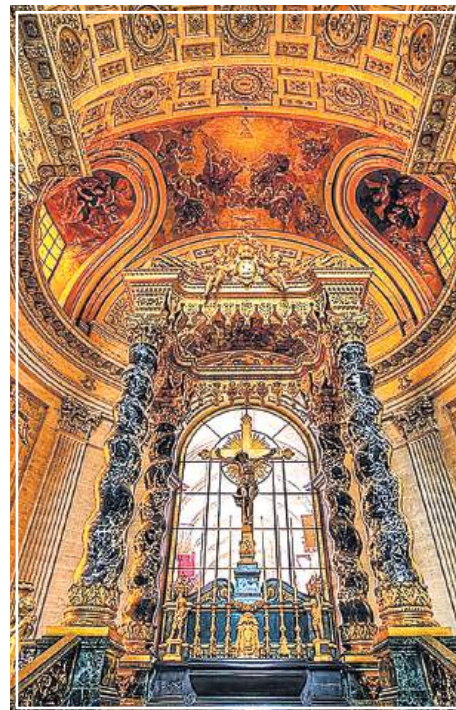
- симетрія – її математичній логіці підпорядковувався кожен елемент;
- строгість прямих ліній і геометрична правильність планів; чіткий і спокійний ритм; урівноваженість, логічність планування;
- вивіреність пропорцій – загальна гармонія частин і цілого;
- поєднання гладкої стіни з ордером і стриманим декором;
- використання елементів античної архітектури: портиків, колонад, статуй і рельєфів на площинах стін.

Одним із яскравих зразків архітектури французького класицизму є собор Будинку інвалідів, збудований за проектом *Жуля Ардуена-Мансара*. Це – квадратна у плані споруда, зразок суворой витонченості й симетрії. Фасад собору прикрашений подвійною колонадою (у першому ярусі – колони доричного, у другому – коринфського ордеру), увінчаною монументальним фронтоном. На колонаду зверху поставлено блок, що в перетині повторює барабан, прикрашений на першому поверсі парними колонами, а на другому – великими вікнами, основним завданням яких є освітлення внутрішнього інтер'єру купола. Цю величну споруду вінчає купол, оздоблений позолоченим орнаментом, а над ним височіє граціозний купольний ліхтар зі шпилем. Висота собору сягає 107 метрів.

Собор Будинку інвалідів.
Екстер'єр

 Схарактеризуй екстер'єр та інтер'єр будівлі у стилі класицизму. Визнач на поданих на світлинах будівлях характерні риси стилю. Порівняй їх зі спорудами інших стилів.

Собор Будинку інвалідів.
Інтер'єр (фрагменти)

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Видатною пам'яткою архітектури, що поєднала бароко і класицизм у єдиний урочистий стиль, став палацово-парковий ансамбль у Версалі – грандіозній резиденції французьких королів. Король Людовик XIV («король-сонце») задумав створити в цьому живописному місці справжнє чудо світу. У втіленні задуму брали участь зодчі *Луї Лево*, *Жуль Ардуен-Мансар* і декоратор садів та парків *Андре Ленотр*. На місці диких лісів з'явився урочистий палац з розкішними інтер'єрами та парк із численними алеями, скульптурами, каналами й фонтанами.

Версальський палац. Париж

Жуль Ардуен-Мансар, Шарль Лебрен, Антуан Кузевокс.
Дзеркальна галерея Великого палацу. Версаль

Версальський парк (фрагмент)

2. Важливою частиною ансамблю є парк – яскравий приклад **регулярного парку**. Він має геометрично правильне планування, зазвичай з вираженою симетричністю композиції. У ньому – прямі алеї, які є осями симетрії. Квітники, партери й басейни правильної форми, стрижка дерев і чагарників з наданням різних геометричних форм. Парк було прокладено за геометрично правильною схемою. Він складається з великої кількості терас, що знижуються в міру віддалення від палацу. Клумби, газони, оранжерея, басейни, фонтани, а також численні скульптури на античні сюжети доповнюють палацову архітектуру.

Доведи або спростуй, що Версальському палацово-парковому комплексу (<https://cutt.ly/cj07YhW>) притаманні ознаки стилю класицизм. Завдяки чому зодчі створили ілюзію безмежного, наповненого переливами світла простору в Дзеркальній галереї?

Чи подобаються тобі такі парки? Поясни своє ставлення.

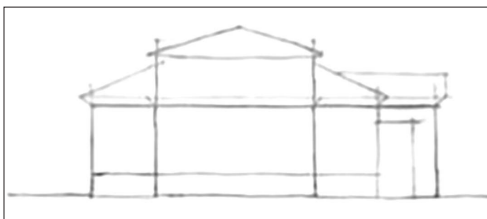
На дозвіллі поцікався найвідомішими парками світу. Дізнайся про їхні особливості та поділися результатами своїх досліджень з однокласниками та однокласницями.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Виконай графічні замальовки будівель з ознаками стилю класицизм або створи світлини зі спорудами, побудованими в класичному стилі та зведеними в місцевості, де ти живеш.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Визнач ознаки стилю класицизм в архітектурі.
2. Схарактеризуй французький регулярний парк.
3. Як виявився стиль класицизм в архітектурі на теренах нашої країни?

За бажання:

- Дізнайся про стиль ампір у мистецтві. Зроби добірку творів мистецтва в цьому стилі, схарактеризуй один з них.
- Французький король Людовик XIV дозволив перебудовувати горища міських споруд під житлові приміщення. Конструкцію таких приміщень, розташованих під високим дахом, розробив французький архітектор Франсуа Мансар, надалі вона отримала назву «мансарда». Поцікався, чи будують нині мансарди.
- Спостерігай будівлі у твоїй місцевості. Фотографуй ті, що мають риси класицизму. Поділися своїми спостереженнями. Зроби висновки про актуальність класики в усі часи.

1

2

1 – Палац Потоцьких.
Тульчин. Україна;
2 – Костел Святого
Івана Хрестителя.
Біла Церква. Україна

ЖИВОПИСНІ ОБРАЗИ КЛАСИЦИЗМУ

Антоніо Канова.
Психея, відроджена поцілунком
Купідона

Твори італійського скульптора Антоніо Канови – досконале втілення персонажів міфів Давньої Греції. Вони такі реалістичні, що сприймаються як живі. Найвідоміший твір автора – «Психея, відроджена поцілунком Купідона». Він відтворив зворушливий момент пробудження отруєної земної дівчини від поцілунку коханого – сина Венери.

Полотна французького художника Нікола Пуссена із сюжетами з ідеально-прекрасним світом досконалих людей та з міфологічними істотами є чудовим прикладом живопису класицизму. У картині «Пейзаж з Поліфемом» зображено циклопа Поліфема, який перестав руйнувати природу і загравав на стоголосій сопілці. Природа заспокоїлася, і в ній запанували мир і гармонія. Пуссен виконав сюжет у світлих, м'яких тонах, що відображають спокійну та величну природу. Відчуття масштабу й поєднання кольорів посилюють ефект «споглядання», і художник запрошує глядача замислитися про тимчасовість людських проблем і вічність природи.

Після яскравої й пишної та емоційно насиченої епохи бароко в різних видах мистецтва запанували прагнення до ідеалів гармонії, простоти та раціональності. Митці класицизму зверталися до античних зразків, зокрема творів мистецтва Давньої Греції та Риму.

Пригадай, митці якої епохи виявляли неабиякий інтерес до ідеалів античності, надихалися ними.

Живописці стилю класицизм прагнули втілювати високі моральні ідеали, підкреслюючи героїзм, чесноти та велич людини. Тому художні образи картин висвітлювали сюжети античної міфології, історії, літератури. Паризька Академія мистецтв того часу була своєрідною «законодавицею» класицизму. Саме тут були запроваджені чіткі закони композиції, пропорцій і стилю. Також розподілено жанри живопису на серйозні – «високі» (історичний, релігійний та міфологічний) і розважальні – «низькі» (портрет, натюрморт, пейзаж і побутовий жанр).

Нікола Пуссен. Пейзаж з Поліфемом

Знайди на картині головного персонажа. Поцікався в мережі «Інтернет», частиною якого літературного твору є міф про циклопа Поліфема. Як автор мовою живопису зацентрував увагу на поєднанні людини і природи? Як художнику вдалося досягти гармонії та врівноваженості композиції? Назви кольори картини. Визнач, як досягнуто гармонії в їх поєднанні.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Характерними рисами стилю класицизм в образотворчому мистецтві стали:

- наслідування зразків і відтворення сюжетів мистецтва античності та Відродження;
- нормативність, встановлення правил і законів (поділ дійових осіб на позитивних та негативних, суворе дотримання пропорційності всіх частин твору, стрункість композиції тощо);
- аристократизм, орієнтування на вимоги, смаки вищої суспільної верстви.

У живописі – логічне розгортання сюжету та ясна врівноважена композиція. Теми картин: античні герої, історичні персонажі, міфологічні сюжети.

У скульптурі – наслідування античності, часті сюжети з грецької і римської міфологій.

У живописі періоду класицизму особливо популярними стали історичні картини та парадні портрети. У них художники зображували сильних, рішучих людей, які були прикладом для наслідування. У пейзажах поєднували реалістичні деталі з гарними, трохи ідеалізованими зображеннями природи. Часто митці зверталися до сюжетів з античних міфів, щоб показати красу, мудрість і високі моральні цінності.

До яких жанрів образотворчого мистецтва належать картини? Які ознаки стилю класицизм можна побачити в цих творах живопису? Яку інформацію можуть «донести» зображення у творах, зокрема одягу, предметів інтер'єру, об'єктів краєвидів? Вони відтворюють сучасну художникам дійсність чи події давнини? Поясни свої міркування.

Жак Луї Давид. Наполеон при переході через Сен-Бернар

Клод Лоррен. Полудень

Луї Кафф'єрі. Октавіан Авеуст і Клеопатра

Йоган Ендер. Пані за письмовим столом

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. В основу картини Жак-Луї Давида «Присяга Гораціїв» покладено сюжет, пов'язаний з римською історією. Старий батько, який втілює істинного римлянина, благословляє синів на битву, даючи їм зброю. Перед тим як іти в бій, брати Горації присягають на вірність Батьківщині.

Жак-Луї Давид.
Присяга Гораціїв

Як художник використовує світло й тінь для увиразнення образів? Знайди на картині риси класицизму (скористайся підказками).

героїзм

самопожертва

чіткість композиції

локальні кольори

статичність

симетрія

акценти світла й тіней

урочистість

атлетизм персонажів

чіткі геометричні форми і лінії

звернення до античних сюжетів

чіткі пропорції фігур

2. Парадні портрети — одноособні або колективні — яскрава ознака живопису класицизму.

Які емоції втілено в картині Ангеліки Кауфман? Завдяки чому створено таке враження?

Опиши персонажів картини (їхній одяг, пози, оточення) й загальну композицію.

Ангеліка Кауфман.
Родина Марії Кароліни
Австрійської

До європейського рівня піднесли портретний жанр українці – Дмитро Левицький і Володимир Боровиковський. Їхня висока майстерність, глибина пізнання людини дивує й захоплює прихильників мистецтва вже понад два століття.

Якими засобами митці передали соціальне становище людей? Зверни увагу на те, як майстерно художники зобразили життєву безпосередність на обличчях портретованих. Порівняй художні образи, які створили митці.

Дмитро Левицький. 1 – Невідома з трояндою. Володимир Боровиковський: 2 – портрет полковника Павла Руденка; 3 – портрет художника Дмитра Левицького

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Створи міфологічний сюжет, історичну сцену або портрет у класичному стилі. Для творчості обери живописні чи цифрові інструменти.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Окресли характерні риси живопису класицизму. Які теми розкривалися в ньому? Які жанри розквітли в цю епоху?
2. Визнач, які з перелічених характеристик найбільше відповідають особливостям мистецьких творів класицистичного періоду.

урочистий

піднесений

романтичний

пишний

декоративний

героїчний

суворий

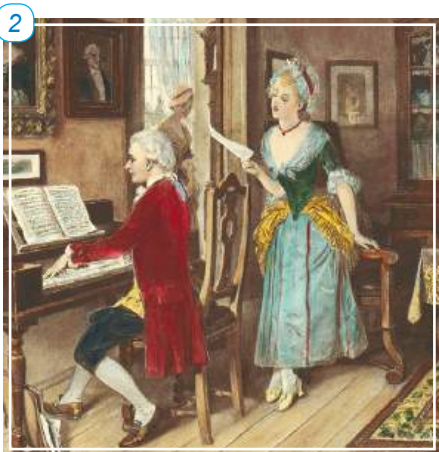
За бажання:

- Проведи дослідження: порівняй жанр парадного портрета в епоху класицизму та скульптурного портрета епохи античності. Зроби висновки.
- Поцікався творами скульптури у стилі класицизм, що прикрашають сучасні українські міста і селища.
- На дозвіллі переглянь матеріали ВШО «8 клас. Мистецтво. Стил класицизм у живописі».

КРАСА І ВПОРЯДКОВАНІСТЬ ГАРМОНІЇ СПІВЗВУЧ

*Карл Бернгард Шлоссер.
Бетховен за роботою вдома*

1 – Невідомий художник. Йозеф Гайдн
диригує струнним квартетом
2 – Карл Рьохлінг.
Моцарт та Алоїзія Вебер

Класична музика... Які асоціації викликає в тебе це словосполучення? Високий художній рівень, збереження культурних цінностей, еталон, актуальність у всі часи... Слово «класичний» перекладається з латинської як «зразковий». Музика у стилі класицизм (18 ст.) стала зразком для багатьох поколінь музикантів і композиторів, а її принципи й форми до сьогодні вважаються високим стандартом. У ті часи в музичному мистецтві було встановлено правила-канони, які визначають чіткість та логічність побудови великих музичних жанрів: сонати, симфонії, концерту. Нині академічні музичні твори, що відзначаються гармонією, логічністю, структурованістю та елегантністю, характеризуються чітким і збалансованим використанням музичної форми та структури, називають класичною музикою.

До видатних представників музичного класицизму належать композитори «віденської класичної школи» Йозеф Гайдн, Вольфганг Амадей Моцарт та Людвіг ван Бетховен, які жили й творили в м. Відні (Австрія). У їхній творчості великі інструментальні жанри сонати, симфонії, концерту пройшли своє становлення і досягли найвищої досконалості. До прикладу, симфонією спочатку називали будь-яке благозвучне поєднання звуків. Пізніше – вступ до танцювальної сюїти, оркестрові вступи до опер. І тільки в період класицизму у творчості композиторів-класиків жанр симфонії набув масштабності та тембрової різноманітності. Процес народження жанру був досить тривалий. Митці багато експериментували над виразовими можливостями оркестру. Так, зокрема, у творах Й. Гайдна звучать імітації звуків природи (симфонії «Ведмідь», «Курка»), дитячих музичних іграшок («Дитяча симфонія»), у симфонії № 9 Л. ван Бетховен увів звучання хору. Йозеф Гайдн, якого вважають родоначальником цього жанру, створив понад 100 симфоній, у Моцарта їх понад 40, у Бетховена – дев'ять.

Йозеф Гайдн. Симфонія № 1. Ре мажор (<https://cutt.ly/3eZS4PCc>, фрагмент).

Дитяча симфонія (<https://cutt.ly/5eZDwHuK>).

Людвіг ван Бетховен. Симфонія № 5. Ч. 1. (<https://cutt.ly/2eZDttPB>).

Симфонія № 9. Ч. IV (<https://cutt.ly/7eZDg6XP>, фрагмент «Ода до радості»).

Опиши емоції, що викликала музика.
Які з творів тобі відомі?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Симфонія, концерт – жанри інструментальної оркестрової музики. Твори мають великий обсяг і складну будову. Симфонію виконує симфонічний оркестр, концерт – соліст (або солісти) з оркестром перед великою аудиторією.

Соната – жанр камерної інструментальної музики (для виконання одним чи кількома інструментами). У творчості композиторів-класиків ці жанри набули найбільш досконалої циклічної форми (сонатно-симфонічний цикл), де частини циклу розташовані в певному порядку й утворюють художню цілісність, відображаючи різні боки життя – драматичний, ліричний, жанрово-побутовий.

Музика цих жанрів часто зображує картину людського життя в усіх його проявах, контрастах: енергійні дії можуть змінюватися ліричним спогляданням чи глибокими роздумами, серйозність – переростати в жарт. Музичні образи можуть характеризуватися різнобічно, вступати у взаємодію між собою, переплітатися, перевтілюватися, перетворюватися... Так поступово – від частини до частини – розгортається *музична драматургія* сонатно-симфонічного циклу.

У творчості композиторів-класиків сформувався звичний для нашого часу склад симфонічного оркестру, так званий класичний склад.

Скрипаль з оркестром

Драматургія сонатно-симфонічного циклу

I частина

Швидко (сонатна форма)
Енергійно, схвильовано

II частина

Лірично, світло, спокійно або
сумно й зосереджено

III частина

Жваво (менуєт або скерцо)
Танцювально

IV частина

Швидко (сонатна форма)
Енергійно, часто урочисто, святково

Проаналізуй черговість емоційних образів у частинах сонатно-симфонічного циклу.

Пригадай і назви групи музичних інструментів, що входять до складу симфонічного оркестру. Назви відомі тобі музичні інструменти, порівняй їхні тембри.

Диригент

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Однією з найвідоміших у світі є Симфонія № 40 соль мінор Вольфганга Амадея Моцарта. Перша частина за класичними правилами написана в *сонатній формі*. Розвиток музики в такій формі можна порівняти з дією у драматичному творі. Спочатку композитор знайомить нас з основними дійовими особами – музичними темами, – головною і побічною партіями, які зазвичай контрастні. Це – ніби зав'язка драми. Потім дія розвивається, загострюється, досягає кульмінації, після чого приходить розв'язка. Отже, сонатна форма складається із трьох основних розділів: експозиція, розробка, реприза.

Вольфганг Амадей Моцарт. Симфонія № 40 (Ч. I) (<https://cutt.ly/lkBVUPh>, <https://cutt.ly/wkBBz5t>). Рок-кавер.

Які зміни відбулися в музиці репризи порівняно з експозицією. Зверни увагу, як реприза сонатної форми сприяє врівноваженості, завершеності музичних виражень у розробці, що надає цілісності, гармонійності організації всієї побудови частини I. Вибери характеристики, що відповідають емоційному стану частин сонатної форми: «тривожна», «трепетно-схвильована», «занепокоєна», «енергійна», «світла», «м'яка», «витончена».

Експозиція

Показ, експонування основних тем

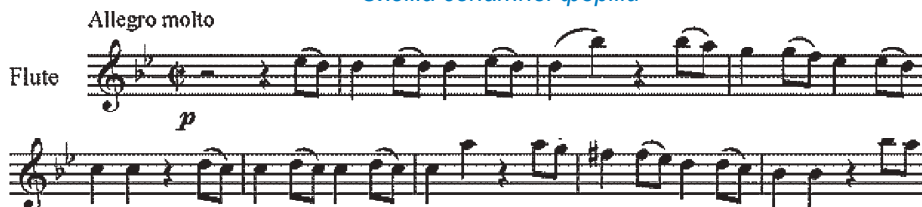
Розробка

Розвиток основних тем

Реприза

Завершення музичної дії (видозмінений повтор композиції)

Схема сонатної форми

2. У творчості Л. ван Бетховена жанр сонати за значущістю піднявся до рівня симфонії та опери. Адже у фортепіано він нерідко «втілював» звучання оркестру. Цей інструмент був завжди поруч, йому композитор зв'язав думки, які переповнювали його. У фортепіанних сонатах він проникливо виражав те, про що думав, щоразу по-новому висвітлюючи різноманітні грані людської душі. Назва восьмої сонати «Велика патетична соната» належить самому композитору. «Пафос» у перекладі з грецької означає «відчуття», «емоція».

Людвіг ван Бетховен. Соната № 8 «Патетична». Ч. 1 (<https://cutt.ly/zeZDn5H5>).

Чи відповідає музика частини I сонати її назві? Чи є щось спільне між темами вступу та головної партії? Як відбувається розвиток сонатної форми? Як побудовано музичну драматургію твору (де відбувається зав'язка музичної оповіді, кульмінація, завершення)?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

1. Спробуй створити:

- власну музичну композицію або мелодію, натхнену музикою В. А. Моцарта чи Л. ван Бетховена (на музичному інструменті, за допомогою мобільного додатка для створення музики чи ШІ);
- ілюстрацію або колаж для візуальної заставки блога чи сайту про музику стилу класицизм;
- добери візуальний чи відеоряд до музики, що сподобалась, змонтуй відео та аудіо. Презентуй.

2. *Робота в парах / групах.* Придумайте сюжет під впливом музики одного з прослуханих творів композиторів-класиків. Презентуйте його (інсценізація; пантоміма або розповідь).

Невідомий художник. Бетховен грає у Вольфганга Амадея Моцарта

За бажання вивчи та виконай пісню «України краса» (музика та вірші Дмитра Монатика, <https://cutt.ly/yryMDa4S>).

Обговори з однокласниками / однокласницями питання, що розкриває текст пісні.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Узагальни ознаки класицизму в музиці та інших видах мистецтва.
2. Які жанри камерної та симфонічної музики розвинулися в період класицизму? Що нового привнесли композитори-класики в ці жанри?
3. Фрагменти творів композиторів-класиків активно використовують у сучасній рекламі, інтерпретують у сучасних стилях (наприклад, джаз, рок тощо). Поміркуй чому. Поясни.

За бажання досліди:

- **«Хоровий концерт – одна з вершин української професійної музики епохи бароко – класицизму»:** творчість Максима Березовського, Артемія Веделя, Дмитра Бортнянського та досягнення в українському хоровому мистецтві.
- Дізнайся, чому Максима Березовського вважали українським Моцартом, а його прізвище викарбуване золотом на мармуровій плиті, що прикрашає стіну Болонської філармонічної академії, і стоїть у тому почесному списку наступним після Моцарта.
- **«Класична музика і сучасність»:** популярність творів Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена за нашого часу, зроби припущення щодо секретів її довголіття.
- **«Клавійні музичні інструменти: від давнини до сучасності», «Поява в епоху класицизму фортепіано».**

Рояль Л. ван Бетховена

РОМАНТИЧНІ ОБРАЗИ В МИСТЕЦТВІ

Каспар Давид Фрідріх. Мандрівник над морем туману

Василь Штернберг. Пастушок

Який колорит обрав К. Д. Фрідріх для своїх картин? Як ти поясниш його вибір? Яким є образ Свободи, що веде народ? Поміркуй над змістом картини. Про що думки пастушка? Якими засобами живописець відтворив глибину простору? Які ознаки романтизму простежуються в цих картинах?

Ежен Делакруа.
Свобода, що веде народ

Романтичний... Який це, на твою думку? Мабуть, мрійливий, закоханий, емоційний, який приваблює та захоплює своєю незвичайністю й таємничістю. Саме такі характеристики художніх образів притаманні творам мистецтва в стилі **романтизм**, який на початку 19 століття прийшов на зміну чіткому, урівноваженому, композиційно досконалому класицизму. Романтизм яскраво виявився в музиці, літературі та живописі, розкривши чарівний світ різноманітних людських почуттів, переживань, фантазій і сподівань. Цей стиль розширив горизонти мистецтва, збагативши його скарбами фольклору, розкривши національні риси: митці захоплювалися народними звичаями та проявами «національного духу». Це був «бунт проти розуму, бунт проти раціоналістичних абстракцій».

Твори романтичного живопису сповнені патріотичними, суспільними прагненнями, що яскраво втілено в картині *Ежена Делакруа «Свобода, що веде народ»*. Водночас романтики часто створювали споглядальні, меланхолійні настрої, зображаючи людину наодинці з величчю природи, як у творах *Каспара Давида Фрідріха* (с. 108, 113), який створював так звані «пейзажі душі».

Образ природи є одним із провідних у творчості романтиків. Він уособлює душевний стан героя і часто забарвлений почуттям дисгармонії з дійсністю. У романтиків він віддзеркалює людські переживання та пристрасті, тривожні сні й туманні мрії. Улюбленими є вечір або ніч – таємниця, час не тільки для сну, а й для роздумів.

Герой романтизму часто є одинаком – людиною пристрасною і недосконалою, яка стикається з надзвичайними обставинами, змінює себе та навколишній світ. І навіть у своїй загибелі цей герой перетворює смерть на перемогу незламного духу.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Найяскравіше риси стилю романтизм виявилися в музиці, літературі та живописі.

Його характерними ознаками є:

- заперечення раціоналізму й відмова від суворої нормативності в художній творчості;
- культ почуттів людини; увага до особистості, її індивідуальних рис;
- неприйняття буденності й звеличення високих почуттів;
- повернення до народних звичаїв, традицій та захоплення фольклором;
- схильність до мрійливості, фантазій, ідеалізації.

Портретному жанру романтизму властива артистична свобода, тяжіння до контрастів освітлення й кольору.

Італійський художник *Франческо Хаєс* створив образи, що вирізняються витонченістю ліній та барв. На його ліричному полотні «Меланхолія» панує гармонія між постаттю молодої жінки і предметним світом, що її оточує. Світло ніжно торкається її юного тіла, переливається на складках одягу, грає на пелюстках квітів, проте не може приховати сумного настрою жінки. У картині *Костанс Марі Шарпантьє* самотня фігура жінки ніби застигла, охоплена невимовною тугою. А в жанровій картині українця *Миколи Пимоненка* дві дівчини в очікуванні дива: ворожать, підсвічують вогнем і вдивляються в химерні тіні, гадаючи й фантазуючи, на що схожі контури шматків топленого воску, що віщує їм доля.

*Микола Пимоненко.
Різдвяне ворожіння*

1 – Франческо Хаєс. Меланхолія;
2 – Костанс-Марі Шарпантьє. Меланхолія

Порівняй однойменні картини (1, 2). У якій з них відчувається сум, а в якій – відчай? Поясни. Яку роль відвела Шарпантьє природі на своїй картині? Сучасники Ф. Хаєса вважали, що в його картині присутні елементи театральності. Що вони мали на увазі? Які предмети на полотні доповнюють настрій молодої жінки? Опиши словами художника вирази обличчя сумної і радісної людини. Поясни, як М. Пимоненку вдалося створити атмосферу чарівності й таємничості (колір, світло, одяг та настрій персонажів). Що тобі відомо про українські різдвяні звичаї та обряди?

Видатна пам'ятка

Рафаель Монті. Сон скорботи і радисті мрії

Луї-Ернест Барріа. Природа, що розкривається перед наукою

Томас Ріджвей Гулд. Західний вітер

Джованні Страцца. Діва Марія

Скульптурі романтизму притаманні всі характерні риси цього стилю. Ключовою стала ідея руху, продовження миті у вічності, тема розвитку, боротьби, мінливості. Геніальні витвори, що дивують уже не одне покоління, насичені емоціями, сильними почуттями – вони немов дихають. Майстри створювали з мармуру, граніту чи бронзи такі дивовижні речі, що здається, ніби ці тверді, безживні матеріали були в них у руках м'якими та піддатливими, як пластилін. Це змушує замислитися: як холодний камінь може відтворювати таку приголомшливу ілюзію живого тіла?

Вільям Тернер. Дош, пара і швидкість

Про картину Вільяма Тернера «Дош, пара і швидкість» відомий англійський пейзажист Джон Констебл сказав: «Тернер перевершив сам себе; він ніби пише кольоровою парою – так безтілесно і повітряно...». Уздовж річки Темзи крізь туманний дощовий морок з великою швидкістю мчить потяг. Ще мить – і порине в туман ледь видимий міст, одинокий човник і навіть берег річки...

Опиши свої враження від майстерності скульпторів. Характеризуй один із образів.

Як вдалося художнику об'єднати на одному живописному полотні і дош – явище природи, і пару – стан речовини, і швидкість – фізичну величину? Який вид перспективи застосував митець для своєї композиції?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Створи у своєму улюбленому жанрі образотворчого мистецтва романтичну тематичну композицію (*художня техніка та матеріали за вибором*).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

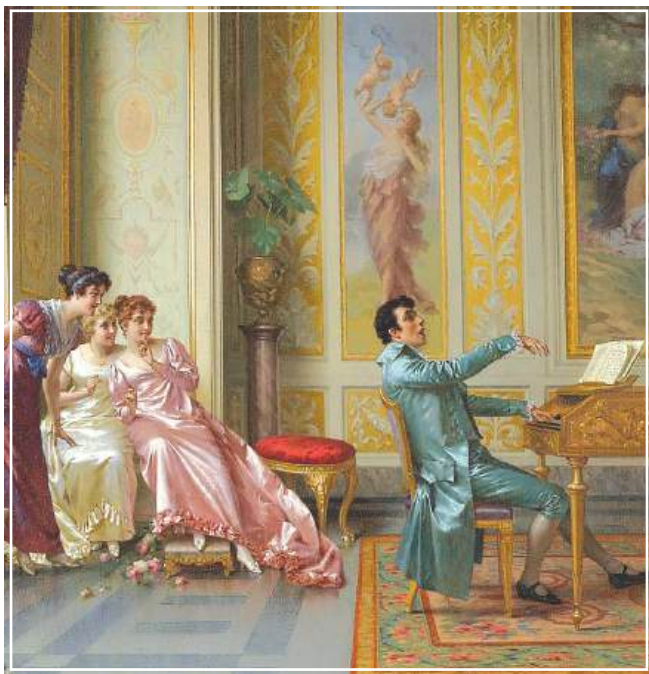
1. До яких тем зверталися у своїй творчості митці романтизму?
2. Вислови свої думки щодо слів французького письменника Стендаля: «В усіх видах мистецтва необхідно самому випробувати ті відчуття, які хочеш викликати в інших».
3. Чи погодишся ти, що романтики живуть більше в мріях, а не в реальності, це люди, схильні до роздумів, до ідеалізації інших людей і життя? Поміркуй над позитивами й негативами світосприйняття людини-романтика.

За бажання:

- Здійснить експедицію за натхненням за однією з тем: «Романтичні відображення: мистецтво почуттів та краса природи», «Природа як джерело емоцій», «Стихії природи: сила і гармонія», «Магія сутінків та світанку».
- Організуйте та здійсніть прогулянку мальовничими місцями (парк, гори, берег річки тощо). Під час неї спробуйте знайти відповіді на питання: «Що через природу ми можемо відчути? Як ми можемо передати свої відчуття та емоції через мистецтво?».
- У садово-парковій архітектурі романтизм дав поштовх появі пейзажних парків (англійський пейзажний парк). Їх створювали так, щоб здавалося, що природа тут нічим не порушена, хоча все було ретельно сплановано. Досліди особливості пейзажних парків.
 - Спостерігайте за природою. Виконайте ескізи, етюди або словесні нотатки чи зробіть фотографії.

МУЗИКА РОМАНТИКІВ

Вітторіо Регіаніні. Романтика

Пригадай, що тобі відомо про цей жанр.

Романс – це ліричний твір, що зазвичай втілює переживання, пов'язані із закоханістю. У ньому важливі як слово, так і музика: мелодія, тісно пов'язана з віршованим текстом, відбиває загальний його характер і поетичну структуру. Інструментальний супровід часто є рівноправним з вокальною партією, елементом єдиного цілого. У більшості романсів, незалежно від країни їхнього походження, переважає тема кохання, мрії людини про щастя. У домашньому музикуванні романси виконували під акомпанемент фортепіано або гітари, інколи співали в ансамблі.

Франц Шуберт. «Серенада» (<https://cutt.ly/ueVbdPiz>).

«Дивлюсь я на небо» (вірші Михайла Петренка, <https://cutt.ly/xeVlyzUR>).

Микола Лисенко. Дует «Коли розлучаються двоє» (вірші Генріха Гейне, <https://cutt.ly/ReVbf0cl>).

Визнач романтичні ознаки творів вокальної музики. Чим займаються персонажі картин? Яка музика у них може звучати?

Особлива здатність музики полягає в її впливі на людину через сферу почуттів, і ця закономірність притаманна музиці всіх епох. Однак саме романтики перевершили всіх своїх попередників за значенням у їхній музиці ліричного начала, за силою та досконалістю передачі глибин внутрішнього світу людини, найтонших відтінків її настроїв. Завдяки тому, що музика глибоко й проникливо розкриває багатий внутрішній світ людини за допомогою арсеналу її виражальних засобів, саме вона в епоху романтизму посіла чільне місце серед інших видів мистецтва.

У музиці панує тема кохання, бо саме цей душевний стан найбільш багатосторонньо й повно відбиває всі глибини та нюанси людської психіки. Можливо, саме тому в той час надзвичайного розквіту набула вокальна лірика, зокрема романс та його різновиди: балада, елегія, баркарола, серенада. В Україні романси називали також солоспівами.

Ежен де Блаас. Серенада

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Для втілення найтонших чуттєвих відтінків та образів якнайкраще підходили жанри невеликих форм: камерні вокальні та інструментальні (камерні й оркестрові). Тому саме в епоху романтизму вони набули небувалого розквіту. У них розкривалися різноманітні характерні образи, зокрема «музичні» портрети та пейзажі, з різними емоційними станами.

Вокальні

романс, пісня, балада, елегія, баркарола, серенада, солоспів

Інструментальні

музичний момент, балада, етюд, ноктюрн, скерцо, пісня без слів, прелюдія, рапсодія

Пригадай і схарактеризуй відомі тобі музичні жанри. Пригадай твори Антоніна Дворжака, Фридерика Шопена та Ференца Ліста, якими вони прославили свій народ, віддали шану своїй Батьківщині.

«Слов'янські танці»

«Полонез»

«Мазурка»

«Угорська рапсодія»

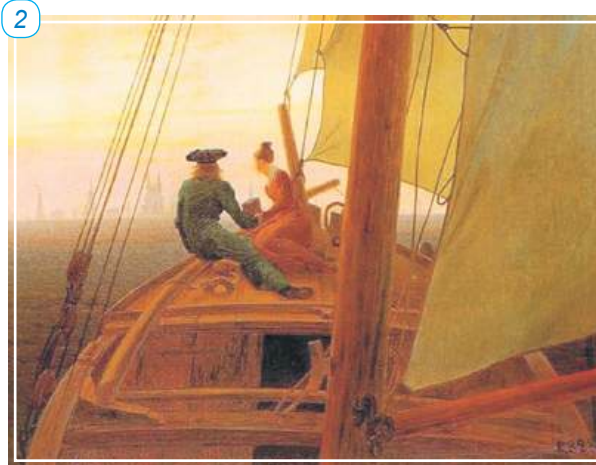
Тема любові, яка посідає панівне місце в мистецтві романтиків, не обмежується мотивами сердечної прихильності до особи іншої статі, а ототожнюється із широким колом почуттів. Зокрема, крізь творчість усіх композиторів-романтиків наскрізною ниткою проходить тема любові людини до Батьківщини, свого народу. Композитори писали оригінальні авторські твори, у яких звучали яскраві інтонації, звороти, ритми, притаманні зразкам музичного фольклору. Побутові народно-жанрові епізоди, національний колорит охоплюють музичне мистецтво епохи романтизму.

Міхал Огінський. Полонез «Прощання з Батьківщиною» (<https://cutt.ly/aeVbg5cH>).

Які почуття втілює М. Огінський, який був змушений назавжди покинути Батьківщину? Як у творі передано колорит польського танцю полонез? Як за допомогою фактури композитор змінює характер музики в середній частині? Як будова твору допомагає йому втілити художній задум? Розглянь уважно картину (1) (персонажі, довкілля, колорит). Чому, на твою думку, вона має таку назву? Про що розмови пари на вітрильнику (2)?

Каспар Давід Фрідріх. 1 – Етапи життя; 2 – На вітрильнику (фрагмент)

Ханс Зацка. Дарунки флори

Подібно до образів любові, образ природи уособлює душевний стан героя і часто забарвлений почуттями. Для митців-романтиків природа була особливою цінністю, її вільна й нескорена стихія заворожувала, збігалася з людськими пристрастями, викликала поклоніння. Інша тема – фантастики стала справжнім відкриттям у музиці. Митці активно працювали над створенням казково-фантастичних героїв і передачею їх образів за допомогою різноманітних елементів художньої мови. Вони також активно досліджували народну спадщину – перекази, легенди, казки.

Роберт Шуман. «Порив» (із циклу «Фантастичні п'єси», <https://cutt.ly/ueVbjlvE>).

Едвард Гріг. Ранок (<https://cutt.ly/leVbv845>). У печері гірського короля (із сюїти «Пер Гюнт», <https://cutt.ly/ZeVb8QwA>).

Визнач емоційні стани, характери, музичні образи п'єс.

Митців-романтиків захоплювали непересічні люди з пристрастним характером, яких вони зображували в моменти надзвичайного напруження духовних сил. Звертаючись до драматично-гострих ситуацій, зокрема й тем революційної боротьби, до історичного минулого, героїчних легенд, романтики знаходили в них образи для своїх творів.

Фрідерик Шопен. Етюд № 12 C minor («Революційний», <https://cutt.ly/TeVliB52>).

Який із творів Теодора Жеріко суголосний за емоціями з Етюдом № 12 Фрідерика Шопена? Поясни.

Як Т. Жеріко вдалося відтворити атмосферу шойно завершеного бою на картині (2)? На ній – триумф перемоги чи сум'яття військового, що залишає поле бою?

На картині (3) простежується спокій чи напруженість, статика чи динамічність композиції? Доведи. Які барви переважають на полотнах?

Теодор Жеріко:
2 – Поранений кірасир;
3 – Офіцер кінних єгерів імператорської гвардії, що йде в атаку

Прочитай вірші. Поміркуй, які мелодії та супровід можуть бути в романсів на ці поетичні тексти. Яке ставлення у поетів до коханої людини?

Ти до мене прийшла не із казки чи сну,
І здалося мені, що стрічаю весну.
Ти явилась мені – і здалося, що світ
Помолодшав навколо на тисячу літ.
Скільки ніс я для тебе тривог і тепла.
Але ти, як весна, стороною пройшла.

Василь Симоненко

Затремтіли струни у душі моїй...
Ніжна, ніжна пісня задзвеніла в ній...
Що ж до їх торкнулось? Чи проміння дня,
Чи журба, і радість, і любов моя?!
Задзвеніли струни ще ніжніш-ніжніш...
Мабуть, ти до мене думкою летиш,
Мабуть, ти це в'єшся у душі моїй
І крилом черкаєш срібні струни в ній.

Олександр Олесь

Фредерик Кемерер. Менует

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. До яких тем зверталися у своїй творчості композитори романтизму? Назви інструментальні та вокальні жанри, які були популярними в композиторів-романтиків.
2. Пригадай ліричні вокальні твори (романси або подібні до них), якими ти захоплюєшся. За бажання виконай їх.
3. Поміркуй та обговори з однолітками, чи погоджуєтесь ви з такою думкою: *Романтизм і його сутність певною мірою перегукуються із середніми віками (романське мистецтво) – епохою доблесних лицарів і прекрасних дам. Тоді ж були популярні фантастичні сюжети з добрими і злими чарівниками, високе ідеальне кохання та лицарські подвиги.*

За бажання:

- Поцікався популярністю жанру «романс» у наш час. Зроби аудіодобірку сучасних романсів або створи власну добірку ліричних творів: «Меланхолія», «Душевний порив», «Елегійні мотиви» тощо. Поділися результатами своїх досліджень з однокласниками / однокласницями.
- Створи фотосесію «Романтичні образи моїх сучасників» або селфі «Я – романтик!».
- **Колективний проєкт** (створення артбуку) «Відлуння романтизму в музиці». За медіатекстами дослідить особливості стилю «романтизм», зосереджуючись на його центральних темах – чутливості, піднесенні природи, пошуках свободи та духовності. Проаналізуйте та порівняйте твори композиторів-романтиків та романтичні твори митців сучасності. Цікаві факти та власні висновки оформіть у зміст артбуку.

Фредерик Сулакруа

РОМАНТИЗМ В ОСОБИСТОСТЯХ

Ежен Делакруа. Шопен і Жорж Санд

Андреа Кефалі. Портрет Паганіні

Пригадай і назви найвідоміших митців – представників різних епох та стилів.

У 19 столітті в часи розквіту романтизму засяяли музичні таланти композиторів і виконавців у різних країнах Європи, які подарували світу перлини романтичної музики.

Польського композитора *Фридерика Шопена* називають «поетом, душею фортепіано». Ще за життя він здобув гучну славу – перед ним схилялися артисти, поети, музиканти, висловлюючи публічно своє незмірне захоплення. Уся багатобарвність романтичного світовідчуття, усе те, що зазвичай вимагало для свого втілення монументальних композицій (симфоній або опер), у Шопена виразилося у фортепіанній музиці. У його творчості нове життя отримали більшість інструментальних жанрів. Зазвичай вокальний жанр *балада* перетворився на великий інструментальний твір. Стали самостійними та самодостатніми такі жанри: *скерцо*, що раніше було частиною циклу; *прелюдії*, які в старовинній музиці завжди були вступом до якогось твору; *етюди*, що застосовувалися тільки для розвитку виконавської техніки. Нового життя та глибокого художнього змісту набули також *шопенівські ноктюрни*, *полонези*, *мазурки*, *вальси*, *експромти*.

Фридерик Шопен. Ноктюрн № 2. Прелюдія до мінор № 20, (<https://cutt.ly/OryMFw5a>, <https://cutt.ly/EryMFPEv>).

Які характерні ознаки жанру «ноктюрн»? Назви емоції, втілені в ноктюрні № 2 та прелюдії. Порівняй твори за емоційним станом. Завдяки чому досягаються такі враження?

В епоху романтизму на арену музичної культури виходить новий тип митця – блискучий виконавець на інструменті. У царині фортепіанної музики таким музикантом-віртуозом був *Ференц Ліст*, а в мистецтві скрипкової гри – *Ніколо Паганіні*. Розмах концертної діяльності цих титанів виконавського мистецтва просто вражає. Турне багатьма країнами з пропагандою світової музики принесли їм заслужену славу. На жаль, у ті часи не було пристроїв звукозапису, щоб нащадкам залишилися звукові свідчення високої виконавської майстерності цих митців. Тому про неї можна дізнатися лише з їхньої композиторської спадщини, яка свідчить про їхню небувалу віртуозність.

Ніколо Паганіні. Каприс № 24 для скрипки соло (<https://cutt.ly/AeVIdbeP>). Ференц Ліст. Юнацький етюд № 4 (<https://cutt.ly/AeVIdbeP>).

Під час слухання капрису простеж за змінами теми у варіаціях. Що нагадує музика етюд Ф. Ліста – портрет, пейзаж, батальну сцену чи інше? Поясни.

В епоху романтизму розквітнув талант Тараса Шевченка як художника, поета й громадянина. Його графічні й живописні твори – портрети, пейзажі, міфологічні, історичні та побутові сцени – були цілком охоплені духом романтизму. *«Я люблю або, краще сказати, обожаю все прекрасне як у самій людині, починаючи з її прегарної зовнішності, так само, якщо не більше, і піднесене, витончене творіння розуму і рук людини»*, – писав Тарас Шевченко. Хороший портретист за зовнішністю людини вгадує її внутрішній світ і знаходить потрібні засоби для передачі його у своєму творі. Міміка обличчя героя дуже багата, на ньому відбиваються всі душевні переживання та настрої. Радість і горе, сміх і плач, посмішка, біль, захват, презирство, відраза та інші почуття викликають зміну виразу обличчя людини.

На високий щабель в українському малярстві підносить Шевченко побутовий жанр, якому майстер надав особливої колоритності та описовості. Складається враження, що він не малює, а «розповідає» фарбами цікаві історії з народного життя.

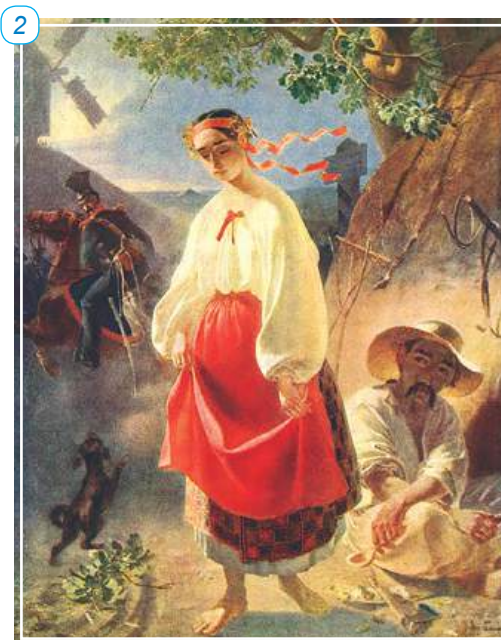
Тарас Шевченко. Почаївська лавра з півдня

Тарас Шевченко.
Портрет Анни
Закревської

Про що можна дізнатися з пейзажу Т. Шевченка? У чому романтичність образу жінки на портреті? Яку історію з народного життя «розповів» автор у творах «Циганка-ворожка» і «Катерина»? Який колорит Шевченко дібрав для створення образу ворожки з дитиною і дівчини? Що відбувається на картині «Катерина»? Про що, на твою думку, розповідає циганка дівчині? Чи можеш ти вловити настрої персонажів картин за їхніми поглядами, нахилом голови, жестами, мімікою?

Тарас Шевченко: 1 – Циганка-ворожка; 2 – Катерина

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Михайло Божій «Думи мої, думи...»

1. «Думи мої, думи мої» – ліричний монолог Т. Шевченка на засланні, глибокі роздуми про справедливість, свободу та гідність людини, які є вічними та універсальними цінностями. Тому й залишаються вони актуальними в сучасному світі.

«Думи мої, думи мої» (вірші Т. Шевченка, музика О. Рубця та М. Лисенка, <https://cutt.ly/CeKWnxOD>).

Артем Пивоваров x DOROFEEVA. «Думи» (вірші Т. Шевченка, музика А. Пивоварова та Д. Соколова, <https://cutt.ly/heKWml6w>).

Схарактеризуй образ Кобзаря на картині. Поміркуй, чим подібні музичні твори на слова Т. Шевченка. Які музичні риси думи збережено в сучасних рок-композиціях?

2. «Заповіт» Тараса Шевченка сьогодні ми можемо чути в різних музичних інтерпретаціях. Мелодія до твору, яку написав полтавський учитель, композитор-аматор *Гордій Гладкий*, є улюбленою в народі, майже народною піснею. *Михайло Вербицький*, автор Державного гімну України, створив монументальний, героїко-епічний «Заповіт» у виконанні оркестру, соло басу і двох хорів – мішаного й чоловічого. *Микола Лисенко* створив хор «Заповіт» в іншому ключі – елегійному, ліричному.

Георгій Гладкий. Заповіт (<https://cutt.ly/jeVlftUW>).

Михайло Вербицький. Заповіт (<https://cutt.ly/3eVlzHGT>).

Микола Лисенко. Заповіт (<https://cutt.ly/JeVlchli>).

Порівняй музичне втілення поезії Кобзаря різними композиторами. У якому з прослуханих творів звучать урочисті, волелюбні інтонації? Якими хоровими засобами це досягається? Який з хорів нагадує думу? Поясни свій вибір.

Поцікався, скільки музичних творів написав Микола Лисенко на тексти Тараса Шевченка; чи звучить поезія Кобзаря в репертуарі сучасних виконавців.

3. У творчості українського художника *Олега Шупляка* багато картин-двостворів з образом Тараса Шевченка. Розгляньте їх у загальному колі та обговоріть, які ідеї та теми розкрив митець; що їх об'єднує з постаттю Тараса Шевченка.

Пригадай, що таке аранжування, обробка, транскрипція, оркестрування, інструментування в музичному мистецтві. Поміркуй, до якого із цих видів належать прослухані твори. Порівняй оригінальні твори Н. Паганіні з їх аранжуваннями. Дізнайся, які правила існують щодо використання чужих творів мистецтва. Обговоріть у класі, чому важливо дотримуватись цих правил за нашого часу.

Ніколо Паганіні – Ференц Ліст. Етюд № 6 ля мінор (варіації) (академічне та рок-виконання: <https://cutt.ly/peVlvAUa>, <https://cutt.ly/meVInoo1>).

Н. Паганіні. Кампанела (фрагмент, <https://cutt.ly/9ryMVW3t>).

BLACKPINK – «Shut Down» (<https://cutt.ly/tryMHB63>).

За бажання вивчи та виконай пісню «Стоїть тополя» (музика Олександра Осадчого, вірші Вадима Крищенка, <https://cutt.ly/YryMGctj>, <https://cutt.ly/6ryMhtB0>).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Чим збагатили інструментальну музику Ф. Шопен, Н. Паганіні та Ф. Ліст?
2. Одного разу на запитання, яким словом визначається головний настрій усіх його музичних творів, Ф. Шопен відповів, що в його рідній мові є таке слово – «жаль» (żał). І в ньому прихована ціла гама почуттів – «від скарги й жалю до ненависті», від «скорботи до невблаганної загрози, що накипає в глибині серця». Чи погоджуєшся ти із цим? Поясни.
3. Спробуй створити мелодію до улюбленого вірша Т. Шевченка або графічну композицію за мотивами творів Кобзаря.

За бажання:

- Поцікався різними обробками та аранжуваннями творів композиторів-романтиків; легендами, пов'язаними з творчістю Н. Паганіні.
- Досліді жанрову палітру творів – музичних, а також інших видів мистецтва, пов'язаних із поезією Т. Шевченка. Які сучасні українські співаки й творчі колективи виконують пісні на вірші Великого Кобзаря?
- На дозвіллі прочитай повісті Т. Шевченка «Музикант» і «Художник», знайди його цікаві спостереження щодо класичної музики.
- **«Про що мовчить тополя».** На дозвіллі поміркуй над змістом пісні «Стоїть тополя». Поділися своїми думками та емоціями в короткому відео у стилі TikTok / Reels або аудіоподкаст / голосовому нотатку (до 12 хвилин). А ще висловись про важливість чекання, вірності й любові, зокрема під час війни. Пам'ятай: не існує «правильних» або «неправильних» відповідей. Головне щиро поділитися тим, що ти відчуваєш.

«ПРАВДА ЖИТТЯ», АБО РЕАЛІЗМ У МИСТЕЦТВІ

Гюстав Курбе. Автопортрет
із чорним собакою

Якщо поринеш у художні образи, створені французькими митцями 19 століття, то неодмінно помітиш, що вони зверталися до зображення простих людей з народу. Чому? Бо в ті часи світом ширилися ідеї демократизації та соціальної рівності. «Я не можу малювати ангелів, бо їх ніколи не бачив. Моя задача – показати те, що є справжнім», – зазначав Гюстав Курбе, засновник художнього стилю **реалізм**. Тож, на відміну від художників класицизму та романтизму, представники реалізму прагнули зобразити життя таким, яким воно є, без прикрас. Передавали дійсність у її реальних формах, без ідеалізації та фантазії, з максимальною точністю та об'єктивністю. Образи ж селян, робітників, їхня праця, побут та відпочинок стали джерелом справжнього знання про життя, мораль і культуру.

Якось Г. Курбе помітив двох робітників, які розбивали камінь. Між літнім чоловіком та юнаком він побачив ціле життя, яке й відобразив у своєму творі «Подрібнювачі каміння».

Схарактеризуй зовнішність персонажів картин «Автопортрет із чорним собакою» та «Подрібнювачі каміння». Поміркуй, яка доля може спіткати зображених людей? Чим особливі композиції картин? Що відрізняє художні образи Курбе від творінь художників-романтиків?

Гюстав Курбе. Подрібнювачі каміння

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Реалізм у мистецтві допомагав показувати справжнє життя людей і звертав увагу на важливі проблеми суспільства. Його основою стала цікавість художників не лише до формального способу зображення дійсності, але й до соціальних проблем. Художники почали зображати звичайних людей у повсякденних ситуаціях – на роботі, вдома, на вулиці. Їх цікавили не тільки красиві форми, а й зміст, почуття та проблеми, які переживали люди. Вони малювали пейзажі, портрети та сцени з життя різних верств населення. Щоб зобразити все правдоподібно, митці уважно спостерігали, робили детальні замальовки, точні рисунки, уважно вивчали й передавали світлотіньові та кольорові відношення, дотримувались правил перспективи. А коли з'явилася фотографія – це допомогло художникам ще точніше відтворювати реальність, навколишню дійсність.

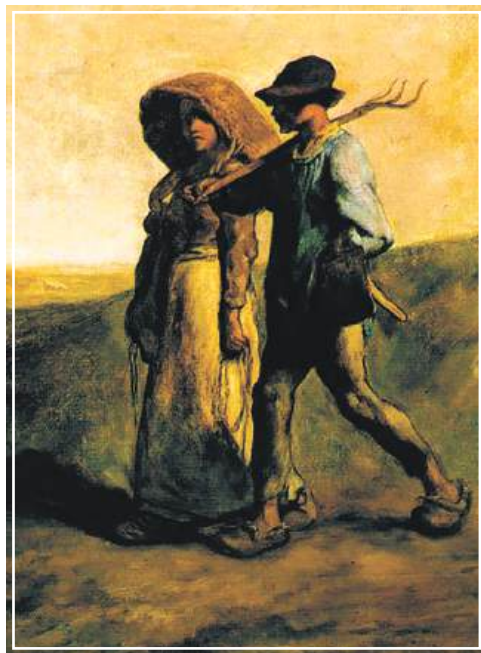
Персонажі полотен *Франсуа Мілле* – селяни та їхнє повсякденне життя, яке нерозривно пов'язане з природою. Вони орють землю, сіють, збирають на полі колоски після жнив, і це не портрети конкретних людей, а збірні образи. Героями картин є люди, які важко працюють, обробляючи землю, автор утілює у своїй творчості повагу до людини-трудівника.

Франсуа Мілле. Сіяч

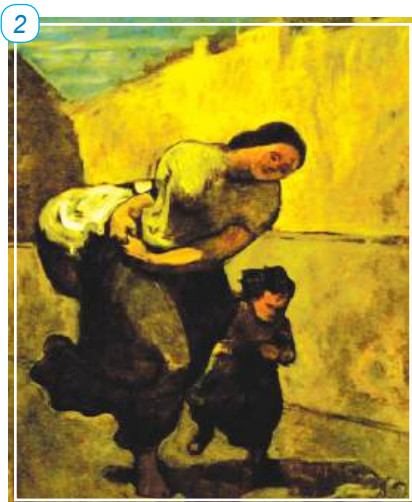

Визнач жанр картин Ф. Мілле. У чому особливість композицій кожного твору? Якому настрою відповідає їхній колорит? Поміркуй, чому автор не акцентував увагу глядача / глядачки на рисах обличчя, не передав чітко емоції своїх персонажів.

Франсуа Мілле: 1 – Збиральниці колосків; 2 – Дорога на роботу

Не лишалися поза увагою французьких митців тодішні винаходи, зокрема залізниця. *Оноре Дом'є* у картині «Вагон третього класу» майстерно передає емоції та стан пасажирів у вагоні потяга. Художник приділяє велику увагу деталям: зношений одяг, втомлені обличчя – усе це підкреслює сувору реальність і тяжкі умови життя простолюду. Через приглушені, темні тони полотна прозирає атмосфера бідності та пригнічення.

Оноре Дом'є: 1 – Вагон третього класу; 2 – Ноша (Прая)

Що зробив художник, щоб сфокусувати наш погляд на людях, їхніх позах і виразах облич? Чому автор обрав майже монохромний колорит? Що тобі «розповіли» зображення жінок та дітей першого плану, чоловіків – другого? Якою представлено пралю з дитиною? У чому реалізм зображених сюжетів?

Оноре Дом'є – майстер карикатури. Його гостре око фіксувало актуальні політичні події та влучно критикувало представників еліти й буржуазний Париж середини 19 століття. У його образах майстерно викрито вади та недоліки, самовдоволення та обмеженість. Він своєрідно працював над деякими образами: спочатку виконував у скульптурі, потім – у літографії (графічна техніка). Тому в спадщині митця не тільки карикатури, а й сатиричні скульптурні портрети, до прикладу членів парламенту. Дом'є на диво точно передав їхні характерні портретні риси, зумівши водночас підкреслити тупість, жадібність, хитрість тощо.

Що свідчить про ставлення митця до зображених людей? Яке значення мають деталі в зображенні обличчя і поз?

Оноре Дом'є

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Обери в підручнику один із творів у стилі реалізм. Напиши коротку історію від імені його персонажа / персонажів: як він / вона живе? що відчуває?

2. Організуйте ток-шоу «Який стиль мистецтва кращий?» між групами: «художників-реалістів», «художників-романтиків», «художників бароко».

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Різновидом карикатури є шарж. Втім, у карикатурі – переважно сатира, а в шаржі – м'який, доброзичливий гумор.

Хороший карикатурист – це той, хто може виділити головні деталі в рисах об'єкта чи людської натури й спростити форми так, щоб можна було розпізнати зображуваного і щоб це було цікаво і бажано необразливо.

«Висловити» повагу до особистості, підкреслити позитивні риси та додати трохи гумору можна через дружній шарж.

Для цього необхідно зосередитися на найбільш помітних і характерних рисах людини. Виразно окреслити лініями контури обличчя, очей, носа та рота без деталей. Зробити акцент на позитивних рисах чи улюблених заняттях. Яскравими й теплими кольорами передати веселий настрій.

Створи дружній шарж на свого улюбленого кіноперсонажа / відому тобі людину або веселу ілюстрацію у стилі аніме.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

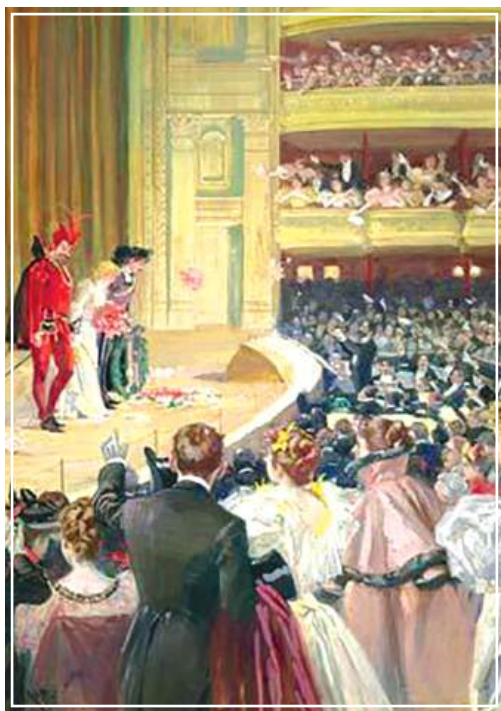
1. Хто стає персонажами творів образотворчого мистецтва у стилі реалізм?
2. Як у реалістичному мистецтві представлено образ людини?
3. Поміркуй над висловом художника-реаліста Гюстава Курбе: «Я люблю речі такими, якими вони є... Навіщо шукати у світі те, чого в ньому немає, і силою уяви змінювати те, що в ньому є?». Вислови свої думки.

За бажання:

- Обери одне з полотен реалістичного живопису. Поміркуй, який музичний твір може посилити його емоційне сприйняття. Добери музичний твір і презентуй свій доробок однокласникам / однокласницям.
- **Проект «Образи сьогодення»:** на дозвіллі під час прогулянок чи подорожей звертай увагу на людей, які тебе оточують: на різноманітність їхньої зовнішності, характерів, професій тощо. Створи власну фотодобірку. Презентуй її однокласникам та однокласницям.

РЕАЛІСТИЧНІ ОБРАЗИ НА СЦЕНІ

Театр родом із життя, і театральні постановки розповідають нам про людей у різні часи й епохи та про нас самих. Він занурює у світ героїв та героїнь, спонукає переживати разом із ними, вчитися думати, виявляти власне ставлення до різних життєвих ситуацій, будувати взаємини з оточенням. А ще це просто джерело задоволення та насолоди.

У 19 столітті театр змінювався під впливом романтизму (п'єси про свободу, людську долю, боротьбу з несправедливістю) та реалізму (правдиве зображення життя без прикрас). Це стало справжньою творчою «революцією». Театральні твори прагнули робити цілісними – з емоційно насиченим сюжетом, правдоподібною грою акторів і важливою роллю режисера. Раніше постановки створювали колективно або під керівництвом автора п'єси, а тепер саме режисер почав керувати всім процесом. Він вибудовував хід вистави, працював з акторами над мізансценами (розташуванням акторів, декорацій і предметів на сцені відповідно до подій у виставі), досягав злагодженої гри всіх учасників. Також режисер співпрацював із музикантами та художниками-декораторами.

Театр став більш доступним для широкої публіки. Виникли національні театри в різних країнах Європи.

В Україні театр був тісно пов'язаний із національним відродженням, народною культурою. Його розквіт – діяльність професійного «Театру корифеїв». Класики української драматургії висвітлювали в п'єсах найголовніші конфлікти свого часу: намагалися показати соціальні протиріччя, що панували в суспільстві; протестували проти приниження людської гідності тощо.

І. Карпенко-Карий. Мартин Боруля (фільм-спектакль Київського драматичного театру ім. І. Франка, реж. Гнат Юра, 1953 р.) (фрагменти, <https://cutt.ly/NrtlxpOq>, <https://cutt.ly/HrtlGDMk>).

Переглянь фрагменти фільму-спектаклю про марні намагання шляхтича Мартина Борулі досягти успіху через отримання дворянства. Його самовпевненість стає перешкодою для щастя власних дітей. Що є важливою цінністю для головного героя на початку твору? Які зміни з ним відбулися наприкінці спектаклю? Чи правдивою є акторська гра? Схарактеризуй її. Поміркуй, чому ця п'єса є популярною і нині. Які паралелі із сучасним життям можна провести?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. **Драматургія** – особливість побудови драматичного твору, мистецтво створення емоційного переживання в літературних, театральних, музичних, кінематографічних або телевізійних творах / постановках.

Драматургія твору має свою специфічну структуру, що допомагає створити динамічний і захопливий сюжет.

Ознаки драматичного твору:

- наявність конфлікту, що «рухає» розвиток сюжету (зіткнення між персонажами або їхні внутрішні суперечності);
- поєднання монологів, діалогів, полілогів;
- поєднання слова й жести, міміки, музики тощо.

Драматургія твору (структура)

Експозиція	Розвиток конфлікту	Кульмінація	Розв'язка

Композиція п'єси

Пролог	Дія I (сцени)	Дія II (сцени)	Дія III (сцени)	Епілог (за наявності)

Пригадай свій улюблений кінофільм / мультфільм / театральну постановку. Опиши, як розгортається драматургія цього твору.

У театральній драматургії жанр – спосіб відображення дійсності під певним кутом зору, утілений у тому чи іншому образі (драма, трагедія, комедія тощо).

У відповідні характерні ознаки жанрів драматичних творів.

Комедія

твір соціального чи побутового характеру з гострим конфліктом

Трагедія

твір ґрунтується на гострому конфлікті особистості з суспільством, оточенням і найчастіше закінчується загибеллю героя

Драма

у творі засобами комічного (гумор, сатира) розвінчуються негативні соціальні та побутові явища, розкривається смішне в навколишній дійсності та в людині

Схарактеризуй інтер'єри Паризької опери, одяг глядачів.

Джилда й Ріголетто

До світових вершин оперного мистецтва належить спадщина італійця *Джузеппе Верді*. Для його творів характерне правдиве втілення сильних характерів персонажів та їхніх стосунків. Часто – через драматизм співставлення почуттів простої людини та жорстких обставин її оточення.

Опера «Ріголетто» розповідає про горбатого старого блазня Ріголетто, що служить у молодого герцога. Він злий і жорстокий до аристократів, але ніжний і люблячий батько своєї доньки Джильди. Вона закохується в герцога, який, на переконання Ріголетто, понасміхається над нею. Він замовляє вбивство герцога. Але жорстока доля збиткується із блазнем: його Джильда, рятуючи герцога, стає добровільною жертвою.

Музична драматургія опери – це напружений і динамічний наскрізний розвиток. Трагічний образ Ріголетто відчувається в його вокальній партії, де поєднано наспівність і декламаційність, колючі ритми, гострі інтонації. Образ герцога яскраво характеризує легковажна пісенька «Серце красуні...». А музичний образ Джильди наповнений світлом, теплом.

Драматургія твору

ЗАВ'ЯЗКА

Ріголетто насміхається над графом Монтероне, що хоче помститися за честь доньки

РОЗВИТОК (взаємодії персонажів)

Джилда закохується в герцога, Ріголетто замовляє його вбивство

КУЛЬМІНАЦІЯ, РОЗВ'ЯЗКА

Джилда добровільно стає жертвою

Важливу роль у драматургії виконує оркестр: на початку опери блискуча танцювальна музика передає святковий настрій балу (духовий оркестр грає за сценою). А звукова «картина бурі» зі співом хору, що імітує завивання вітру, гуркотом литавр (грім) та оркестровими пасажами, що ніби блискавки прорізують нічну темряву, створює гнітюче тло розв'язки трагедії.

Джузеппе Верді. Опера «Ріголетто». Арія Джильди (<https://cutt.ly/BkBMsnq>). Арія-монолог Ріголетто (<https://cutt.ly/hkB8kmB>). Пісенька герцога. Фінальна сцена бурі (<https://cutt.ly/6kB4p7U>).

Як музика арії передає душевний стан героїні? Який інструмент «супроводжує» вокальну тему, надаючи їй помітності? Схарактеризуй музичний образ герцога. Який момент з опери «вмонтовано» в образ видатного італійського тенора Лучано Паваротті?

Лучано Паваротті. Ріголетто

Микола Пимоненко: 1 – Не жартуй; 2 – Біля перевозу

Робота у групах. Перегляньте інсценізацію за картиною М. Пимоненка «Не жартуй» (<https://cutt.ly/oryMXD2f>). Створіть власну інсценізацію за цією картиною або іншою, розміщеною в підручнику. Придумай «озвучку» картини «Біля перевозу».

Одним зі складників акторського портфоліо є карта емоцій. Це колаж із 9–12 портретних фотографій в одному образі, але з різними емоціями. Він дає можливість оцінити, наскільки актор / акторка здатні зображати емоції, їх діапазон. Класична карта – 12 емоцій (збудження, сарказм, втома, сором, задумливість, злість, скепсис, здивування, самотність, роздратування, смуток, щастя).

Спробуй за допомогою селфі-зйомки зробити власну карту емоцій. Уяви себе актором / акторкою. Відтвори монолог Ластика (див. Додаток, с. 140).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Що нового відбулося в театральному мистецтві 19 ст.?
2. Чому, на твою думку, важлива побудова драматургії в сценічному творі?
3. **Робота в групах.** Об'єднайтеся у три групи. Група «*Песимісти*» доводить, що Ріголетто – негативний герой. Група «*Оптимісти*» намагається спростувати цю думку, аргументувати протилежну версію (Ріголетто – позитивний герой). Третя група «*Арбітри*» вирішує, чиї аргументи були переконливішими, і робить висновок.

За бажання:

- Досліди творчість «Театру корифеїв». Презентуй результати дослідження.
- Переглянь оперу «Запорожець за Дунаєм» українського композитора Семена Гулака-Артемівського, що була першою оперою на лібрето українською мовою на території підросійської України. Які ідеї, цінності оспівано в ній? Поміркуй, до якого жанру її можна зарахувати.

ЕСТЕТИКА РЕАЛІЗМУ: ПРАВДА В ДЕТАЛЯХ

Жан-Батист-Каміль Коро.
Сен-Кантен де Пре

Теодор Руссо. Лісовий пейзаж

Що відбувається на картинах? Чому, на твою думку, у пейзажі введено образи людини? Порівняй картини українського та французьких митців. Знайди в них спільні й відмінні риси. Чи можна зарахувати ці твори до реалістичних? Поясни.

Митці-реалісти прагнули широко охопити різні боки життя, показати складні переплетення позитивних і негативних явищ дійсності. Тому в цей час активно розвинувся побутовий жанр. Відтворення буденних сцен часто поєднували із зображеннями природи. Вони не просто «оживляли» краєвиди, додаючи до них людські фігури, а створювали цілісну художню картину, де людина і природа гармонійно поєднані в єдиний образ. Так художники утверджували просту, але глибоку істину: краса оточує нас усюди. Утім, їх цікавила не ідеалізована природа, а реальність, що була поруч.

Живописці-реалісти намагалися детально вивчити природу й точно передавати барвами її красу. Завдяки цьому пейзаж у європейському мистецтві 19 століття поступово перейшов із другорядного жанру в число провідних, нарівні з портретом і побутовим жанром образотворчого мистецтва.

Творам французьких художників *Жана-Батиста-Каміля Кора* та *Теодора Руссо* притаманна правдивість та об'єктивність. Природа не здається величною і відстороненою, вона близька й зрозуміла людині. Митці приділяють ретельну увагу всім деталям: дуже точно відтворюють будову, породу, масштаби кожного дерева, споруди або постаті людини. Український художник *Сергій Васильківський* у своїх творах пильну увагу приділяв особливостям національного ландшафту, створенню відчуття «настрою» у природі, світла і повітря.

Сергій Васильківський. Весняний день на Україні

Іван
Айвазовський.
Дев'ятий вал

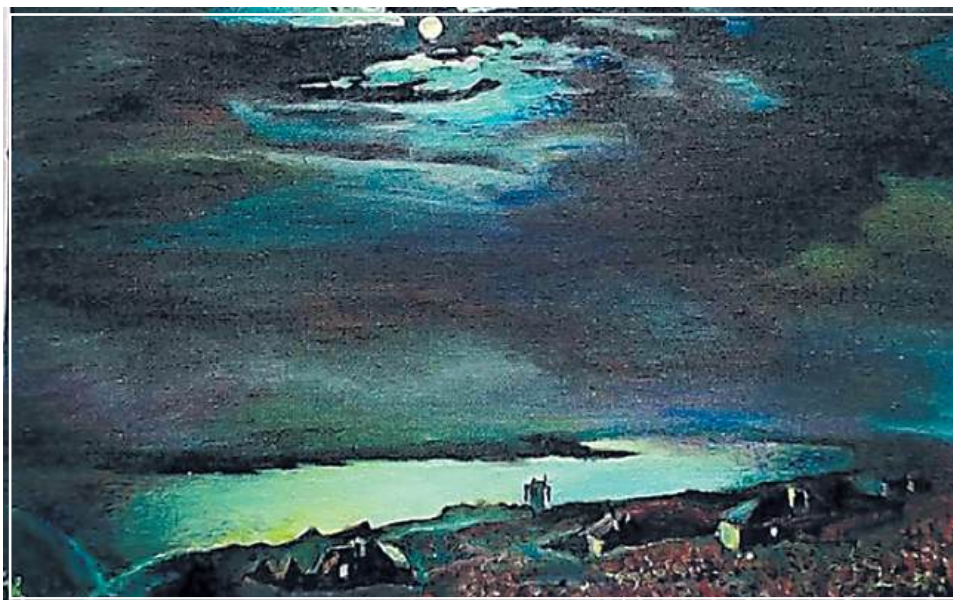
Іван Айвазовський – художник-мариніст і баталіст, який приголомшливо й найбільш реалістично змалював море. Водночас у його доробку є неймовірно красиві пейзажі українського довкілля. Справжнім віртуозом у відтворенні світла у краєвиді був Архип Куїнджі. Під час експонування картини «Місячна ніч на Дніпрі» для підсилення ефекту місячного сяйва в залі зачиняли вікна й освітлювали картину променем спрямованого на неї електричного світла. Глядачі входили в напівтемну залу – і, як зачаровані, зупинялися перед холодним місячним сяйвом. Мимоволі пригадуються слова Миколи Гоголя: «Чи знаєте ви українську ніч? Вдивіться в неї. З середини неба дивиться місяць. Неосяжний небосхил розсунувся, розгорнувся ще неосяжніше. Горить і дихає він. Земля вся у срібному сяйві. Божественна ніч! Чарівлива ніч!» (М. Гоголь «Вечори на хуторі біля Диканьки»).

Іван Айвазовський (<https://cutt.ly/GeZDTNtx>, <https://cutt.ly/1eZDIDX1>).

Які емоційні враження від перегляду пейзажів? Порівняй їх.

Архип Куїнджі.
Місячна ніч
на Дніпрі

Микола Пимоненко. Ревнощі

1. На живописних полотнах Миколи Пимоненка «оживали» народні звичаї та обряди, художника приваблювали різноманітні – серйозні й жартівливі – сюжети з життя українців. У більшості його творів обраний реалістичний сюжет розгортається на тлі мальовничої природи.

Як художнику вдалося передати протиставлення почуттів своїх персонажів серед барв літньої зелені на картині «Ревнощі»? Яке значення має зображення природи для розуміння сюжету? Як втілено реалістичний підхід? До якої соціальної верстви належать персонажі?

Василь Штернберг. Ярмарок на Україні

2. Живописець Василь Штернберг опановував у своїй творчості незвичайне багатство мотивів природи, і саме вона стала для митця тим ідеалом, який він усе життя оспівував на своїх полотнах. Дружба Штернберга з Тарасом Шевченком сприяла його розумінню неповторної краси сільської природи і народних образів. Майстра приваблювала стихія народного життя, він прагнув відображати українську побутовість.

Спробуй уявити себе на цьому галасливому ярмарку й почути, що обговорює кожна група людей. Чи однаково художник зображує фігури людей на передньому, середньому і дальньому планах? Чому?

Придивися до персонажів і спробуй розрізнити їх за родом діяльності та соціальною належністю. Для чого В. Штернберг увів у композицію зображення тварин? Поміркуй.

За бажання вивчи та виконай пісню «Засумую я» (музика *Лілії Остапенко*, вірші *Михайла Ткача*).

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (за бажання)

Напиши фарбами пейзаж у реалістичній манері «*Милий серцю краєвид*».

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У яких видах та жанрах образотворчого мистецтва найяскравіше виявилися риси реалізму? У чому вони полягають?
2. Порівняй твори побутового та пейзажного жанрів художників різних епох.
3. Поміркуй над висловом Жана-Батиста-Каміля Коро «*Прагнучи дуже сумлінно передати природу, я ні на хвилину не втрачаю хвилювання, що мене охоплює. Реальність – частина мистецтва; її доповнює почуття*».

За бажання:

- Здійсни віртуальну подорож до Національного художнього музею України, ознайомся з колекцією творів у романтичному або реалістичному стилі. Обери твори, що справили на тебе особливе враження, поділися результатами дослідження з однокласниками та однокласницями.

МІЖ МИНУЛИМ І СУЧАСНІСТЮ

*Михайло Микешин. Пам'ятник
Б. Хмельницькому в Києві*

Скульптурний образ Богдана Хмельницького на коні височіє на Софійській площі в Києві. Реалістичний портрет гетьмана *Михайло Микешин* створив завдяки ретельному опрацюванню історичних джерел: скульптор ознайомлювався з різними портретами Богдана Хмельницького, зразками військового одягу, зброї того часу, тісно співпрацював і консультувався зі знавцем української старовини, істориком Володимиром Антоновичем. Кінь також мав бути саме такий, на якому їздив Хмельницький: витривалий, надійний у бою і відданий своєму господареві. Тому за розпорядженням козачого генерала для реалістичного відтворення саме такого образу коня скакунів приводили просто в майстерню скульптора.

Мистецтво має унікальну здатність – через художні образи інтерпретувати історію країни чи народу. Сюжети творів мистецтва історичного жанру можуть по-особливому ознайомлювати нас з історичними подіями, видатними особистостями світу та України. Нам, українцям, – допомагати зрозуміти, як відбувалося становлення української ідентичності, поглиблювати знання про культуру та побут різних епох. Вивчаючи історичні події через мистецтво, ми можемо порівнювати їх із сьогоденням та прогнозувати можливості сценарію розвитку майбутнього.

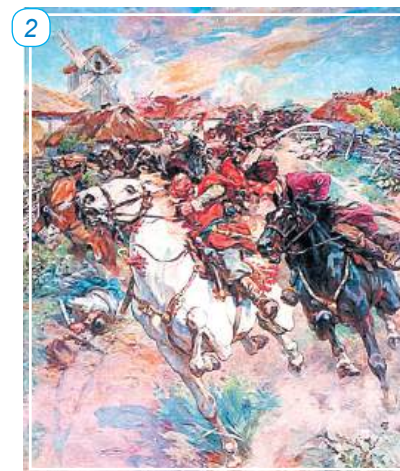
Історична тематика була однією з провідних у творах українських художників-реалістів. Поглянь, як на полотні українця *Миколи Івасюка* відтворено події 1649 року, коли Богдан Хмельницький після зняття облоги Замостя прибув до Києва. Під церковні передзвони й гарматні постріли з великою шанобою та урочистостями гетьмана зустрічали кияни, православне духовенство, зокрема єрусалимський патріарх Паїсій, який був проїздом у місті, та київський митрополит Сильвестр Косів, а також інтелігенція й політична еліта того часу.

*Микола Івасюк.
В'їзд Богдана Хмельницького до Києва 1649 р.*

Порівняй образ гетьмана в різних видах образотворчого мистецтва, схарактеризуй загальний настрій творів. Поміркуй і доведи, що вони належать до реалізму.

1 – *Сергій Васильківський. Козацький пікет*; 2 – *Микола Самокиш. Бій Богуна з Чернецьким під Монастирищем у 1653 році*

Багато українських художників-реалістів захоплювалися героїчним минулим України часів козацтва. У своїх картинах вони відтворювали деталі вбрання, зброї, архітектури та природи, відображали побут і культуру, козацьку звичаєвість в боротьбі за свободу. Борючись із викривленням історичних фактів, через мистецтво прагнули зберегти історичну пам'ять. Картини *Сергія Васильківського* відзначаються поєднанням деталей, які відповідали історичним реаліям (одяг, зброя, спосіб життя) із краєвидами України, що підкреслювали красу рідного краю. *Микола Самокиш* і наш сучасник *Андрій Серебряков* – майстри батального жанру, їхні роботи вирізняють надзвичайною увагою до деталей для реалістичного відтворення образів.

Як розкрито на полотнах образи козаків? Визнач, яка з композицій динамічна й експресивна. Схарактеризуй зображене докільля. Обґрунтуй свої твердження.

Андрій Серебряков. Козацький полковник Іван Богун

В українській музиці на реалістичні картини народного життя можна натрапити у творах різних жанрів, насамперед музично-театральних. Зображенню історичних подій минулого часів козацтва присвячено оперу *Миколи Лисенка* «Тарас Бульба» за сюжетом однойменної повісті М. Гоголя. Героїко-патріотична ідея набула глибокого узагальненого втілення в народних характерах. Центральна постать опери – волелюбний богатир-патріот Тарас. Його арію композитор написав на текст пісні кобзаря з поеми Т. Шевченка «Гайдамаки», у якій оспівано козацьку славу.

Микола Лисенко. Опера «Тарас Бульба». Арія «Гей, літа орел» (<https://cutt.ly/AeBfywLd>).

Які реалістичні риси притаманні музичному портрету Тараса? Який тембр голосу використовує композитор? Чи можна уявити, що арію Тараса співає тенор? Чому?

Богдан Ступка в кіноролі Тараса Бульби

Монумент Незалежності
України

Олег Шупляк. На скрижалях

Сучасні митці та мисткині не залишаються осторонь подій, що відбуваються в Україні: проголошення незалежності та всі важливі віхи в історії нашої держави віддзеркалюються в їхніх творах.

Військова агресія проти України – один спільний біль, втім на картинах виглядає по-різному. Одні роботи пронизані теплом і турботою, дарують надію; споглядання інших допомагає відчуті шану до героїв і гордість. Талановиті українські митці не лише фіксують те, що відбувається, а й допомагають осмислити дійсність і пережити незгоди.

Наше Небо (музика й вірші Катерини Комар, <https://cutt.ly/1eZDIDX1>).

Які почуття викликає монумент Незалежності України та пісня? Поміркуй, про що свідчить образ Тараса Шевченка на картині Олега Шупляка. Знайди аргументи того, що твори Андрія Холоменюка та Оксани Оснач присвячено сучасним подіям в Україні.

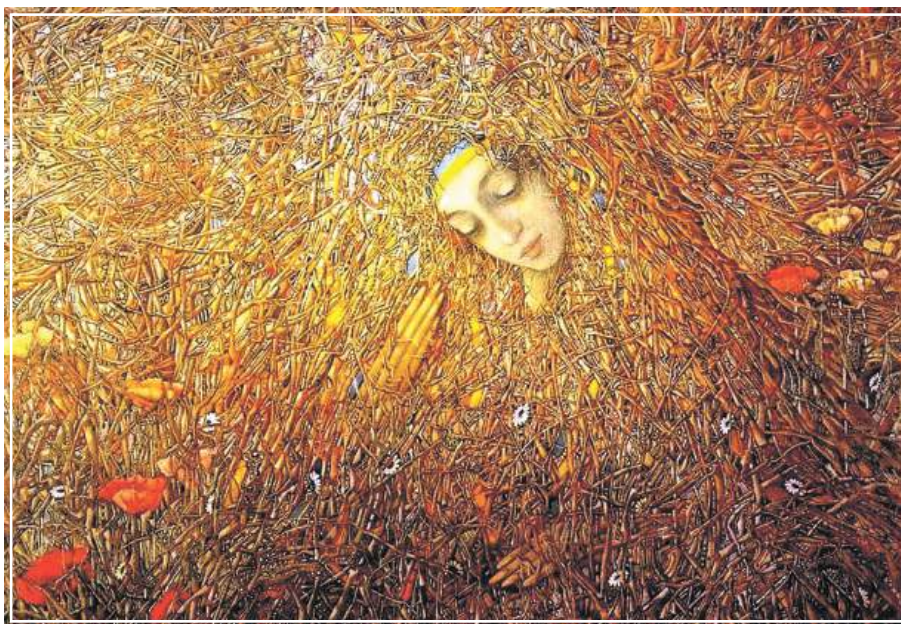

Андрій Холоменюк

Оксана Оснач

У 1991 році художник *Іван Марчук* з натхненням прийняв звістку про проголошення незалежності його рідної України. На високому емоційному піднесенні він створив картину «Пробудження». Нині ми знаємо, що Україна «пробудилася», вона – держава з великим і незламним народом! Тому пишаємося, що ми – українці та українки!

Іван Марчук. Пробудження

Які думки виникають у тебе під час споглядання картини? Схарактеризуй художній образ.

За бажання вивчи та виконай пісню «Оберіг» (музика та вірші *Святослава Вакарчука*, <https://cutt.ly/teBQp3M2>, <https://cutt.ly/leBQdbWv>).

Поміркуй та обговори з друзями та подругами, про який оберіг ідеться в пісні.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як мистецтво може поєднувати минуле, сучасне та майбутнє?
2. Пригадай, які твори мистецтва різних стилів тобі найбільше сподобалися і запам'яталися. Поясни чому. Презентуй результати проєктів.
3. Разом з однокласниками та однокласницями узагальніть свій досвід про стилі в мистецтві (завдання на вибір).
 - **Мистецька баталія».** Об'єднайтеся в команди та представте по черзі певний художній стиль у форматі «батлу». Використовуйте постери, слогани, репродукції, відео, аудіоконтент, цитати митців тощо. Разом визначте, яка команда найбільш переконливо представила переваги свого стилю.
 - **«Галерея часу».** Об'єднайтеся в пари / групи. Оберіть твір з підручника. Відтворіть його (пантоміма, статична композиція тощо). Інші учні мають відгадати твір, назвати його стиль.
 - **«Щоденник мандрівника в часі».** Напиши коротке есе від імені вигаданого персонажа, який подорожує епохами та спостерігає мистецтво різних стилів.

ПЕРЕВІР СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

I. Який художній стиль представляє кожна архітектурна споруда? (макс. 3 бали)

II. Що характерне для музики в стилі класицизм? (1 бал)

Які особливості музики романтизму? (1 бал)

Мистецтво якої епохи (епох) було джерелом натхнення для митців класицизму? (1 бал)

III. Увідповідни. (макс 1,5 бала)

Назву стилю мистецтва і опис особливостей архітектурної споруди

- Симетрія, пропорційність, геометрична правильність
- Невеликі приміщення, багато ліпнини, аксесуарів, позолоти; увага до комфорту й гармонії
- Величність і грандіозність, пишне декоративне оздоблення

Назву стилю мистецтва та провідні музичні жанри

- Симфонія, соната
- Меса, ораторія, fuga
- Ноктюрн, романс, вальс, балада тощо

Бароко

Рококо

Класицизм

Романтизм

Реалізм

IV. Опиши послідовність появи й розквіту художніх стилів у європейському мистецтві. (1 бал)

Що об'єднує ці твори мистецтва? (1 бал)

Поясни, яка «зайва» скульптура щодо належності до стилю мистецтва. (1 бал)

I – IV. Поділись у форматі презентації чи відео своїми творчими досягненнями у 8-му класі (малюнки, музичні композиції, проекти тощо). Або у формі творчого есе «розкажи», які нові навички ти здобув(-ла) завдяки мистецтву.

I. Яке із зображень втілює мрійливість і усамітнення; гордість і пихатість; гармонію і спокій; сум'яття і невизначеність; енергійність і міць; страх і відразу? **(макс. 3 бали)**

II. Які цінності втілено в мистецтві бароко? у мистецтві романтизму? у мистецтві реалізму? **(по 1 балу)**

III. Увідповідни. **(макс 1,5 бала)**

Назву стилю і призначення мистецтва в різні періоди

- Відтворення реальної дійсності
- Велич церкви і монархії (в архітектурі)
- Мистецтво для насолоди й задоволення

Назву стилю мистецтва та опис особливостей художніх образів

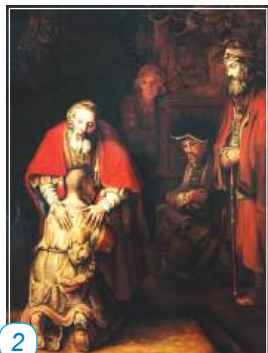
- Підкреслена експресія
- Спокій, урівноваженість
- Увага до особистості, її почуттів

IV. Опиши послідовність розвитку емоційних станів від «занепокоєно» (занепокоєно, журливо, рішуче, мужньо, пригнічено, переможно, засмучено, святково).

(1 бал)

Що об'єднує ці твори мистецтва? Поясни. **(1 бал)**

Поясни, яке зображення «зайве» (зверни увагу на втілення емоцій). Чому ти так вважаєш? **(1 бал)**

СЛОВНИК МИСТЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

Аранжування – це перекладення музичного твору для іншого складу виконавців, пристосування фактури твору-першоджерела до технічних можливостей іншого інструмента або певного виконавського складу. Наприклад, обробка, інструментовка, оркестровка тощо.

Архітектор (зодчий) – творець архітектури, фахівець у галузі проектування будівель і споруд.

Архітектура, чи зодчество, – просторовий вид мистецтва; мистецтво будувати споруди, їхні комплекси, створюючи просторове середовище для життя та діяльності людей; самі споруди.

Архітектурна композиція – цілісна система архітектурних форм, що відповідають художнім і функціональним, конструктивним та естетичним вимогам.

Архітектурний ансамбль – єдність та гармонія просторового композиційного рішення комплексу будівель чи споруд.

Архітектурний образ – загальний вигляд будинку (чи споруди), у якому має виражатися його призначення і зміст.

Вензель (від пол. węzeł – «вузол») – ускладнене художнє переплетення ініціалів з додаванням до них візерунків, корони тощо.

Вишивка – вид декоративно-ужиткового мистецтва; орнаментальне або сюжетне зображення на тканині, шкірі, виконане ручними або машинними швами.

Гончарство – ремесло з виготовлення глиняних виробів, випалених у спеціальних горнах.

Декоративно-ужиткове мистецтво – галузь творчості, мистецтво створення та художнього оформлення виробів, переважно побутового призначення.

Декорації – оформлення сцени, що відтворює матеріальне середовище, у котрому діють актори.

Дизайн – процес і результат художньо-творчої діяльності.

Дизайнер одягу – фахівець, що розробляє, проектує та виготовляє моделі одягу.

Екстер'єр – архітектурний зовнішній вигляд або художнє оформлення будівлі, що забезпечує людині сприятливе естетичне сприйняття.

Інтер'єр (фр. *interieur* – «внутрішнє світло») – внутрішній простір будинку або будь-якого приміщення.

Інтер'єр як жанр – твори образотворчого мистецтва, на яких зображено внутрішні приміщення.

Карикатура – це зумисне пародійне, сатиричне чи гумористичне зображення (переважно графічне) події або людини, зазвичай створене з розважальною метою.

Кераміка – матеріали та вироби, отримані спіканням глини.

Креатив – продукт діяльності людини, створений способом, що відрізняється від аналогічних новизною підходу, творчим рішенням.

Кутова перспектива – вид лінійної перспективи, коли об'єкт, що зображають, розташований під кутом до спостерігача, має дві точки сходження.

Листівка (поштова картка, аркушівка) – твір промислової графіки; надрукована або намальована картка певного формату.

Масштабність – співвідношення будівлі, споруди та її частин з фізичними розмірами людини та об'єктами довкілля.

Меса – вокальний або вокально-інструментальний жанр духовної музики, початково меси призначалися для виконання під час богослужінь.

Монограма – одна чи кілька початкових літер імені чи прізвища, з'єднаних або переплетених у вигляді візерунка; іменний напис.

Монохромія («однобарв'я») – виконання твору (малюнку) в одному кольорі.

Мурал – художній розпис зовнішніх стін споруд.

Ноктюрн – музичний твір ліричного мрійливого характеру.

Обробка народної пісні – перекладення для хору чи інструменту одноголосної народної мелодії.

Опера і балет – музично-театральні жанри. У балеті зміст вистави передано засобами танцю, міміки й музики. В опері сценічна дія розкривається вокальною (солісти, ансамблі, хор) та інструментальною (оркестр) музикою.

Орнамент – декоративна композиція, що складається з елементів (рапортів), які ритмічно повторюються, чергуються.

Писанка – розписане за допомогою воску й барвників різнокольоровими візерунками пташине яйце; атрибут Великодніх свят в Україні.

Подкаст – це цифровий аудіо-, відео- чи текстовий матеріал, створений у форматі, зручному для поширення / прийому сучасними мобільними чи комп'ютерними засобами.

Полонез – урочистий танець-хода польського походження в помірно-му темпі.

Попмузика (англ. *pop music*, скорочення від *popular music* – «популярна, загальнодоступна музика») – напрям сучасної музики, твори якого легко сприймає і розуміє масовий слухач.

Пропорція – співмірність, певне співвідношення частин між собою.

Рапорт – частина орнаменту, що постійно повторюється.

Рапсодія – інструментальний твір на народні теми.

Реквієм – музичний жанр, написаний у формі й на тексти заупокійної меси.

Реквізит – справжні чи бутафорські речі, потрібні для вистави.

Ремікс – версія музичного твору, записана пізніше за оригінал, переважно в більш сучасному аранжуванні.

Рок-опера – музично-сценічний жанр, основою якого є рок-музика.

Романс – невеликий за розміром ліричний твір для голосу з музичним супроводом.

Серенада – вокальний твір, що виконується з присвятою до іншої людини.

Символ – умовне позначення якогось предмета, поняття, явища; знак. Художній образ, який умовно відбиває яку-небудь думку, ідею, почуття тощо.

Синтез мистецтв – органічне поєднання різних мистецтв або видів мистецтва в художнє ціле, яке естетично організовує матеріальне і духовне середовище буття людини.

Стиль – сукупність характерних ознак, особливостей, властивих чому- або кому-небудь. У мистецтві художній стиль – це сукупність ознак, які характеризують мистецтво певної доби. Стиль митця / мисткині – це індивідуальна манера художника /музиканта / актора з притаманними йому / їй виконання засобами виразовості, творчими прийомами, що склалися у процесі творчої діяльності.

Сценографія – зоровий образ театральної вистави.

Токага – музичний жанр, твір, якому характерний швидкий чіткий рух.

Точка сходження – уявна точка на лінії горизонту, у якій сходяться при подовженні паралельні горизонтальні лінії об'єктів.

Фронтальна перспектива – вид лінійної перспективи, у якій предмети розташовані паралельно картинній площині. Її особливість – наявність однієї уявної точки сходження на лінії горизонту, у яку при подовженні сходяться горизонтальні лінії.

Шарж – різновид карикатури, у якому зберігається подібність з об'єктом зображення, водночас замість сатири втілюється м'який, доброзичливий гумор.

Шлягер (від нім. «ходовий товар») – популярна пісня, синонім пісні-хіта.

Додаток

МОНОЛОГ ЛАСТИКА

Автор *Тимур Івакін*

Сьогодні в театрі прем'єра. Усі бігають від самого ранку як навіжені. Ввечері актори вийдуть на сцену. Мій костюмер також буде стояти за лаштунками й дивитися чудову виставу. І тільки я, як завжди, буду валятися на столі й нічого не побачу. А навіщо я вам потрібен? Ось я лежу, іноді на столі, іноді за вухом, іноді в кишені. Мною можна щось стерти. Олівець, наприклад, або... А ні, тільки олівець ... І в цьому моє призначення? Знищувати творіння митця, залишаючи непотрібні катишки? І все? У цьому моя ціль? А я ще й гумовий! Так, гумовий! І що далі? Шини теж гумові, і шайба, і жуйка теж. Чим же я від них відрізняюсь?

Ой! Він знову мене взяв... Що, знову знищувати? Я бачу ці лінії – складники малюнка. Я бачу сукню... Але стоп! Я її вже бачив! Я вже це стирав... Цей малюнок... він змінився... він перетворився на розкішну сукню! Прекрасну, витончену, немов для принцеси!

Мене підносять до паперу. Лоскотно... Мене знов забрали в кишеню. Але що це було? Раніше я вбивав цей малюнок! Але тепер він став кращий! Живіший... А може, я зовсім не вбивав? Може навпаки – життя дарував? Та ні. Я не зміг би. Адже я просто маленький шматок гуми. Майстер може обійтись і без мене.

Але він шукав мене, коли я губився. Він нервував, коли я зламався! Він радів, коли знайшов мене! Малюнок став гарніший! З'явилася чарівна сукня! А може, її сьогодні вдягне актриса, коли буде грати принцесу? Лінії, лінії, які я вбив, – вони змінилися! Я подарував їм життя! Я подарував їм нове життя! Я подарував малюнку нове життя! Напевно, я потрібен майстру! Я потрібен театру!

(За матеріалами <https://www.facebook.com/watch/?v=3874115509340669>)

НОТНИЙ ДОДАТОК

ПІСНЯ ПРО КИЇВ

Музика *І. Шамо* вірші *Д. Луценка*

Спокійно, тепло

Гра - є мо - ре зе - ле - не, ти - хий день до - го - ра. До - ро - ги - ми для
ме - не ста - ли схи - ли Дніп - ра. Де ко - ли - шуть - ся ві - ти за -
ко - ха - них мрій... Як те - бе не лю - би - ти, Ки - є - ве мій!

2. В очі дивляться канни,
Серце в них переллю.
Хай розкажуть коханій,
Як я вірно люблю.
Буду мріяти й жити
На крилах надій...
Як тебе не любити,
Києве мій!

3. Спить натомлене місто
Мирним, лагідним сном.
Ген вогні, як намисто,
Розцвіли над Дніпром.
Вечорів оксамити,
Мов щастя прибій...
Як тебе не любити,
Києве мій!

КОЛИСКА МАЙБУТТЯ

Музика і вірші *В. Дроботенка*

За-чер-пну я у до-ло-ні криш-та-ле-во-ї во-ди. По тра-ві прой-ду бо-со-ніж,
за-ли-шу сво-ї слі-ди. Сві-жий ві-тер за-ко-ли-ше у ко-лис-ці май-бут-тя.
Приспів
І ні-ко-ли не за-ли-шить у-про-довж мо-го жит-тя. Візь - му-з со-бо-ю піс-ню по-ля,

2. Білі хмари, мов вітрила, кличуть в зоряний політ,
Виростають, руки-крила, і несуть в незнаний світ!
Лиш надія не згасає, що повернемося знов!
Нас в житті оберігає віра й батьківська любов! *Приспів.*

ХАЙ ІНЕЄМ ВСМІХАЄТЬСЯ ЗИМА

Музика та вірші І. Танчака

У - же кра-су - ні лі - со - ві за - па - лю - ють вог - ні, і Но - вий рік, і

Но - вий рік і - де по всій зем - лі. Круж - ля ла - па - тий бі - лий сніг не-

1. се в наш дім ди - ва. Хай і - не - єм, хай і - не - єм всмі - ха - єть - ся зи - ма.

2. Хай ха - єть - ся зи - ма. А...

Хай ха - єть - ся зи - ма. А...

2. Прийшло Різдво, горять свічки, і на столі кутя.
Не зупинить і не вернуть листки календаря.
Приспів
3. Задумане хай збудеться, біда хай обмине,
Погане хай забудеться, нехай добро прийде.
Приспів

Завантаж продовження *Нотного додатка*

ЗМІСТ

ВСТУП	4
-------------	---

Розділ I. Мистецькі образи античності та середньовіччя

Гармонія та досконалість Еллади	12
Гармонія та досконалість Еллади	16
Велич і могутність Давнього Риму	20
Велич і краса мистецтва Візантії	24
Русь-Україна – могутній взірєць нашого майбутнього	28
Мій дім – моя фортеця	32
Епоха лицарства та романтики	36
Архітектура, що лине до небес	40
Колорити середньовіччя	44
Ідеали та образи Ренесансу	48
Ідеали та образи Ренесансу	52
Художній світ Північного Відродження	56
Звукова палітра Ренесансу	60
Перевір свої досягнення	64

Розділ II. Мистецькі образи нового часу

Бароко для величі і слави	68
Світ людини бароко	72
Музичне мереживо бароко	76
Перлини українського бароко	80
Перлини українського бароко	84
Музика українського бароко	88
Секрети галантного стилю	92
Урівноважена гармонія архітектури класицизму	96
Живописні образи класицизму	100
Краса і впорядкованість гармонії співзвуч	104
Романтичні образи в мистецтві	108
Музика романтиків	112
Романтизм в особистостях	116
«Правда життя», або Реалізм у мистецтві	120
Реалістичні образи на сцені	124
Естетика реалізму: правда в деталях	128
Між минулим і сучасністю	132
Перевір свої досягнення	136
Словник мистецьких термінів і понять	138
Додаток	140
Нотний додаток	141

Навчальне видання

ГАЙДАМАКА Олена Василівна
ЛЄМЕШЕВА Наталія Андріївна

МИСТЕЦТВО

**Підручник інтегрованого курсу для 8 класу
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

**Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»**

У навчальному посібнику використано малюнки та фото з відкритих джерел інтернету:
vecteezy.com, depositphotos.com як ілюстрації у виданні навчального характеру
відповідно до законодавства України про авторське право і суміжні права.

У підручнику використано твори:

На обкладинці – невідомий художник «Музиканти», Нікола Пуссен «Пейзаж з Поліфемом»;
на с. 3 – Жан-Батіст Сімеон Шарден «Атрибути мистецтв» (фрагмент); на ст. 59 – Альбрехт Дюрер
«Автопортрет», Петрус Крістус «Портрет молодої дівчини», Франческо Франчабіджо «Чоловічий портрет»,
Ян Вермер «Дівчина з перловою сережкою»; на ст. 75 – Гіацинт Франсуа Оноре Ріго «Портрет Людовика XIV»,
Деніел Мейтенс Старший «Король Карл I Англійський», Вільям Ларкін «Річард Секвілл, 3-й граф Дорсет»,
Франс Пурбус Молодший «Марія Медічі», Жан-Батіст Сантерр «Марія Аделаїда»,
Аллан Рамзі «Єлизавета Каннінгем, міссіс Даніель Каннінгем»; на ст. 125 – Жан Бєро «Вестибюль Паризької
опери», Жюль-Рене Ерве «Паризька опера»

Авторки практичних завдань:

- с. 9. Буглак Людмила Петрівна, учитель мистецтва Кишенецького закладу загальної середньої освіти
I–III ступенів Маньківської селищної ради Черкаської області;
с. 131. Щерба Людмила Олексіївна, учитель мистецтва ліцею «Ерудит» Монастирищенської міської ради
Черкаської області

Редактор Алла Кравченко
Обкладинка, макет, художнє оформлення,
комп'ютерна обробка ілюстрацій Юлії Куц
Комп'ютерна верстка Клари Шалигіної
Педагогічні малюнки Наталії Лемешевій
Коректор Інна Борік

Формат 84×108/16. Ум. друк. арк. 15,12. Обл.-вид. арк. 14,97.
Тираж пр. Вид. №. . Зам. .

ТОВ «Генеза», вул. Генерала Алмазова, 18/7 (літ. В), офіс 404, м. Київ, 01133, Україна.
Свідцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 7692 від 24.10.2022.